

KanVAS | Kanjer volg- en adviessysteem

Verantwoording van de Kanjervragenlijst

Kanjer **trainingen**

Kanjervragenlijst

Onderdeel van het **KanVAS** | Kanjer volg- en adviessysteem

Lilian Vliek

Bart Riet

Gerard Weide

Verantwoording

© 2012 Instituut voor Kanjertrainingen BV, Almere, Nederland

Kanjer **trainingen**

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	5
2.	Uitgangspunten bij de constructie van de Kanjervragenlijst.....	7
	2.1 De functie en het gebruikersdoel	7
	2.2 Meetpretentie	7
	2.3 Doelgroep	7
	2.4. Theoretisch kader.....	8
3.	Constructie van de vragenlijst	13
	3.1 Het tot stand komen van de vragenlijst	13
	3.2 Exploratieve factoranalyse.....	13
	3.3 Toelichting op de selectie van de vragen.....	16
	3.4 Confirmatorische factoranalyse.....	17
	3.5 Itemoverzicht van de vier schalen	17
4.	Normen.....	19
	4.1 Inleiding	19
	4.2 Beschrijving van de steekproef	19
	4.3 Representativiteit	19
	- Representativiteit naar verstedelijking	20
	- Representativiteit naar leerlinggewicht (opleiding ouders)	20
	- Representativiteit naar etniciteit	21
	- Representativiteit naar geografische verdeling	22
	- Steekproefverdeling naar schoolgrootte	22
	- Steekproefverdeling naar sekse en leeftijd.....	23
	4.4 Berekening van de ruwe scores	23
	4.5 Verschillen tussen jongens en meisjes en leeftijden	23
	4.6 Normen.....	27
5.	Betrouwbaarheid	29
	5.1 Betrouwbaarheid op basis van inter-itemrelaties	29
	5.2 Stabiliteit van de scores: test-hertestbetrouwbaarheid	29
6.	Validiteit	35
	6.1 Interne structuur: Dimensionaliteit van de scores	35
	6.2 Psychometrische kwaliteit van de items	37
	6.3 Invariantie van de factorstructuur	38
	6.4 Convergente en discriminante validiteit.....	39
	6.4.1 Steekproef	39
	6.4.2 Instrumenten.....	39
	6.4.3 Hypothesen over samenhang met de andere instrumenten.....	40
	6.4.4 Resultaten.....	42
	6.4.5 Conclusie relaties met andere instrumenten	43
	6.5 Verschillen tussen relevante groepen.....	44
	Literatuur	46

Bijlage A Figuren	49
- A.1 Screeplot behorende bij exploratieve Factoranalyse.....	50
- A.2 Resultaat AMOS.....	51
- A.3 Screeplot van ML factoranalyse met geselecteerde 36 items	52
- A.4 Gemiddelde scores van de normgroepen op de vier subschalen	53
Bijlage B Tabellen	55
- B.1 Beschrijving van de steekproef van het onderzoek naar de test-hertest betrouwbaarheid.....	56
- B.2 Normen uitgesplitst naar leeftijd (jongens en meisjes zijn samengevoegd).....	58
- B.3 Factoranalyse per groep.....	60
- B.4 Psychometrische kwaliteit van de items per leeftijdsgroep en geslacht	67
- B.5 Beschrijving van de steekproef van leerlingen in het validiteitsonderzoek naar samenhang met andere instrumenten	85
- B.6 Samenhang met andere instrumenten per sekse en leeftijd.....	87

Hoofdstuk 1

Inleiding

Deze wetenschappelijke verantwoording heeft betrekking op de Kanjervragenlijst voor leerlingen van groep 5 t/m groep 8 in het basisonderwijs. De vragenlijst is onderdeel van het Kanjer Volg- en Adviesstelsel (KanVAS) dat via internet door scholen is te gebruiken. Samen met de handleiding levert deze verantwoording alle informatie voor de beoordeling van de kwaliteit van de Kanjervragenlijst op de volgende aspecten:

1. Uitgangspunten bij de constructie van de Kanjervragenlijst
2. Kwaliteit van het materiaal
3. De kwaliteit van de handleiding
4. Normen
5. Betrouwbaarheid
6. Validiteit

De Kanjervragenlijst beoogt te meten hoe leerlingen hun eigen sociaal functioneren in de klas ervaren. Dit doel is beschrijvend van karakter en heeft geen predictieve pretentie. Omdat de Kanjervragenlijst niet is bedoeld voor 'voorspellend gebruik' is predictieve validiteit niet van toepassing. Wel wordt de construct validiteit bepaald, o.a. door de relaties met andere instrumenten te beschrijven.

De vragenlijst is met gebruikersnaam en wachtwoord te gebruiken via <https://kanvas.kanjertraining.nl>

Hoofdstuk 2

Uitgangspunten bij de constructie van de Kanjervragenlijst

2.1 De functie en het gebruikersdoel

De functie van de Kanjervragenlijst is: leerkrachten in staat stellen hun leerlingen beter te begrijpen, te begeleiden en te ondersteunen in hun sociaal functioneren in de klas. Naar aanleiding van de uitslag kan de leerkracht in gesprek gaan met de leerling en zijn of haar ouders. In overleg met de ouders kan vervolgens een handelingsplan worden opgesteld. Tevens kan de leerkracht bepaalde oefeningen (van de Kanjertraining) extra inzetten in de klas en/of extra aandacht besteden aan het eigen leerkrachtgedrag. Als leidraad hiervoor kunnen de uitslagen van de vragenlijst en de pedagogische adviezen worden gebruikt. Leerkrachten wordt aangeraden de vragenlijst twee keer per jaar door leerlingen te laten invullen, rond november en mei. Op deze manier ontstaat er een leerlingvolgsysteem.

2.2 Meetpretentie

De Kanjervragenlijst beoogt te meten hoe leerlingen hun eigen sociaal functioneren in de klas ervaren. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt in externaliserend gedrag, prosociaal gedrag, internaliserende (depressieve) gevoelens en de motivatie of wil om externaliserend gedrag te laten zien. In paragraaf 2.4 worden de te meten constructen nader uitgewerkt.

De kanjervragenlijst heeft nadrukkelijk *niet* tot doel voorspellingen te doen over de ontwikkeling van stoornissen of uitspraken te doen over toekomstig sociaal functioneren van een leerling. De Kanjervragenlijst heeft ook *niet* als doel een diagnose te stellen. Daartoe is de vragenlijst niet ontwikkeld en niet geschikt.

2.3 Doelgroep

De Kanjervragenlijst is primair bedoeld voor leerlingen van groep 5 t/m groep 8 (8 t/m 13 jaar) op scholen in het regulier basisonderwijs. De vragenlijst kan ook worden gebruikt in het speciaal (basis) onderwijs, mits de leerling een voldoende technisch en begrijpend leesniveau heeft (zie hieronder). Er is voor gekozen ook deze leerlingen te vergelijken met reguliere basisschoolleerlingen van dezelfde leeftijd en geslacht. Op deze manier brengt de vragenlijst in kaart hoe een leerling in het speciaal onderwijs zich voelt, zich gedraagt en wat zijn intenties zijn ten opzichte van 'niet-speciale' kinderen. Dit lijkt ons zinvoller dan een uitspraak te doen over het gedrag en gevoel van een leerling ten opzichte van andere 'speciale' kinderen.

Een vereiste voor het invullen van de Kanjervragenlijst is een voldoende technische en begrijpende leesvaardigheid. Een leesniveau van begin groep 5 (minimal dle 20, of AVI E4 op beheersingsniveau) is voldoende om de vragenlijst in te kunnen vullen. Als hulp bij het lezen worden de vragen ook auditief aangeboden in het system. Indien een leerling moeite heeft met begrijpend lezen wordt geadviseerd

eventueel onduidelijke begrippen toe te lichten. De test kan zonder tijdsdruk worden gemaakt. Er is geen extra opleiding of training nodig voor de leerkracht om gebruik te kunnen maken van deze vragenlijst.

De Kanjervragenlijst sluit nauw aan bij de begrippen die worden gebruikt in de lessenreeks van de Kanjertraining (Instituut voor Kanjertrainingen, 2007). De lijst is echter ook zonder kennis van deze lessenreeks te gebruiken. Leerkrachten van de groepen 1 t/m groep 8 (en klas 1 en 2 van het voortgezet onderwijs) gebruiken de "Kanjerslessen" om de sociaal emotionele ontwikkeling van kinderen te ondersteunen. Er zijn ongeveer 1500 basisscholen in Nederland die met de Kanjertraining werken (dat is ruim 1 op de 5 scholen in Nederland).

2.4 Theoretisch kader

Het onderwijsbeleid, de onderwijspraktijk en de toetsing in het basisonderwijs zijn van oudsher sterk gericht op het rekenkundig en taalkundig onderwijs en op de cognitieve ontwikkeling van leerlingen. De interesse van de wetenschap voor het sociaal emotioneel functioneren van leerlingen is de afgelopen jaren echter flink toegenomen doordat onderzoek uitwees dat de kwaliteit van de omgang van leerlingen met elkaar invloed heeft op het welbevinden van kinderen en op het risico op schooluitval (Newcomb & Bagwell, 1995). Uit onderzoek bleek dat zowel kinderen met internaliserende problemen (somberheid, angst, teruggetrokken gedrag) als kinderen met externaliserende problemen (agressie, ongehoorzaamheid, delinquent gedrag) een verhoogde kans hadden op slechte schoolprestaties (Elias, 2003).

Sociaal functioneren blijkt bovendien een sleutelrol te hebben in de geestelijke gezondheid van kinderen. Wanneer sociale problemen niet worden aangepakt, kunnen deze leiden tot eenzaamheid, problemen op school, gepest worden, een psychische stoornis en delinquent gedrag (zie Prins, 2001). Uit meerdere studies blijkt dat kinderen die vroeg in de ontwikkeling gedragsproblemen vertonen, een grotere kans hebben deze te behouden tijdens de puberteit en jong volwassenheid (van Lier, 2002).

In artikel 8 van de Wet op het Primair Onderwijs, waar de uitgangspunten en doelstellingen van het onderwijs worden genoemd, wordt het belang van een gezonde sociaal-emotionele ontwikkeling erkent (Wet op het Primair Onderwijs, 1998). Het onderwijs dient volgens de wet zodanig ingericht te worden dat de leerlingen een ononderbroken ontwikkelingsproces kunnen doorlopen.

Sociale en emotionele ontwikkeling

Sociale ontwikkeling wordt door Martin en Reigeluth (1999) gedefinieerd als "het opbouwen van vaardigheden en attitudes voor het initiëren en oprichten van interactie en onderhouden van relaties met anderen" (Martin & Reigeluth, 1999, p. 494). Emotionele ontwikkeling definiëren Martin en Reigeluth (1999) als "het begrijpen van affectieve evaluaties en de gevoelens van jezelf en een ander, leren hoe je om moet gaan met deze gevoelens en dit ook willen". Uit onderzoek blijkt dat pro-sociaal en anti-sociaal gedrag onafhankelijke voorspellers zijn voor de gemiddelde score van leerlingen op middelbare scholen op lezen, taal, kunst, wiskunde en geschiedenis (van Wentzel, 1993). Onder pro-sociaal gedrag werd het onderling delen, samenwerken en medeleerlingen met een probleem helpen genoemd. Anti-sociaal gedrag werd omschreven als: je niet aan afspraken houden en ruzie maken. Het genoemde effect was ook waarneembaar wanneer er rekening werd gehouden met potentiële versturende effecten als IQ, geslacht, voorkeur van de leraar voor bepaalde leerlingen en afwezigheid op school. Als verklaring voor de relatie tussen pro-sociaal gedrag en schoolse resultaten noemt Wentzel (1993) het feit dat het vertonen van pro-sociaal gedrag bijdraagt aan de interactie tussen kinderen onderling. Wanneer deze

interactie school-gerelateerd is, kan dit bijdragen aan de cognitieve ontwikkeling. Daar komt bij dat het aannemelijk is dat kinderen die anti-sociaal gedrag vertonen, minder positieve interactie met klasgenoten hebben, omdat klasgenoten deze leerling niet aardig vinden, en/of omdat de leerkracht deze leerling buiten de groep zet vanwege het anti-sociale gedrag. Dit sluit aan bij de sociaal-culturele theorie van Vygotsky (1978), die de rol van interactie voorwaardelijk stelt aan het leren. Het blijkt uit verschillende onderzoeken dat samenwerkend leren, waarbij interactie is vereist, tot betere leerresultaten en grotere productiviteit leidt dan alleen werken (Johnson & Johnson, 1999).

Sociaal emotioneel leren in het onderwijs

Scholen kunnen op verschillende manieren het sociaal emotioneel leren van de leerlingen bevorderen. De meest gebruikte training op dit gebied in Nederland is de Kanjertraining. Veel scholen die werken met de Kanjertraining geven aan dat ze het liefst een volgsysteem voor de sociaal emotionele ontwikkeling gebruiken dat nauw aansluit bij de Kanjertraining. Op die manier kunnen ze eenvoudig met collega's, leerlingen en ouders de uitslag van de vragenlijst bespreken in 'kanjertermen'. Bovendien kunnen ze naar aanleiding van de uitslag gericht oefeningen uit de Kanjertraining in de klas inzetten. Vanuit deze behoefte is de Kanjervragenlijst ontwikkeld. De concepten die binnen de vragenlijst gemeten worden, sluiten daarom grotendeels aan bij de gedragstyperingen zoals deze in de Kanjertraining worden gehanteerd.

Vier gedragstypen van de Kanjertraining

Binnen de Kanjertraining wordt gewerkt met vier *gedragstypen*, vergelijkbaar met verschillende copingstrategieën. Coping wordt door Westbrook (1979) gedefinieerd als een combinatie van de verstandelijke en emotionele reacties op stress of een probleem, en het gedrag dat daaruit voortvloeit. Er zijn verschillende strategieën en mechanismen van coping. Mensen wisselen het mechanisme dat ze toepassen af, afhankelijk van de omstandigheden en hun *copingstrategie* (ook wel *copingstijl* genoemd), die wordt verondersteld samen te hangen met hun persoonlijkheid (Westbrook, 1979). Copingstrategieën worden op verschillende manieren ingedeeld, bijvoorbeeld in zeven strategieën (Westbrook, 1979; deze worden gehanteerd in de Utrechtse Coping Lijst), of in emotie- en probleemgerichte coping of in primaire en secundaire coping. In pestonderzoek en -interventies hanteert men echter een indeling die meer is gebaseerd op de rol en de positie van mensen binnen een groep (bijvoorbeeld Kärnä, Voeten, Poskiparta, & Salmivalli, 2010; Salmivalli, Voeten, & Poskiparta, 2011). De Kanjertraining houdt eveneens rekening met de positie die mensen innemen in een groep en maakt daarom onderstaande vierdeling in gedrag:

1. Externaliserend gedrag

In een groep hebben kinderen met externaliserend gedrag de neiging anderen te overheersen. Dit kan uitmonden in de baas spelen, pesten, schoppen, slaan, het vertonen van oppositioneel gedrag en het overschrijden van (fatsoens)regels. Het gedrag komt in de meeste gevallen niet voort uit de wens of motivatie om een ander leed aan te doen, maar vaker vanuit de motivatie de positie in de groep te handhaven of in te nemen (Instituut voor Kanjertrainingen, 2007). Dit gedrag kan worden bekrachtigd door meeloopgedrag van andere groepsleden (derde type gedrag) en door de angst of reactie van kinderen met internaliserend gedrag (tweede type gedrag).

2. Internaliserend gedrag

In een groep is de kans groot dat kinderen met internaliserend gedrag zich laten overheersen door de externaliseerders. Ze vertonen teruggetrokken gedrag, wat gepaard kan gaan met somberheid. Doet zich een conflict voor, dan hebben deze leerlingen de neiging te gaan huilen, en te gaan zeuren

in plaats van naar een oplossing te zoeken waarin zij zichzelf en de ander recht doen (Instituut voor Kanjertrainingen, 2007).

3. Meeloopgedrag

In een groep zorgt dit gedrag ervoor dat het grensoverschrijdend gedrag van de externaliseerders in stand wordt gehouden. De steun aan de externaliseerder is meestal onbedoeld en te herleiden tot een gebrekkige impulscontrole. In conflicten hebben deze leerlingen de neiging de ander met een grap af te serveren. Er is veel clownesk gedrag. Het zijn leerlingen die van 'een geintje' houden, ze vertonen regelmatig onverantwoordelijk gedrag, en lopen bij tijd en wijle "achter de verkeerde vlag" aan (Instituut voor Kanjertrainingen, 2007).

4. Prosociaal gedrag

In een groep worden deze kinderen gerespecteerd door de meeste groepsleden. Ze worden niet gedomineerd of gekleineerd door de externaliseerders. Ze laten zich niet uitdagen, opjutten of op de kast jagen. Doet zich een conflict voor, dan reageren deze leerlingen oplossingsgericht. Kenmerkend is dat zij zichzelf en de ander recht willen doen. Ze laten hulpvaardig sociaal gedrag zien en onthouden zich van pesterijen, roddel en achterklap. Het zijn leerlingen die worden gezien als betrouwbaar. Ze streven geen macht, eer en status na. Hun positieve invloed is groot. De werkelijke macht, eer en status blijkt bij deze groepsleden te liggen.

In de Kanjertraining worden deze gedragstypen achtereenvolgens aangeduid met zwarte pet (pestvogel/vlerk), gele pet (konijn), rode pet (aap) en witte pet (kanjer).

In de training worden kinderen uitdrukkelijk *niet* ingedeeld in één van de vier petten: je bent niet een type, maar je doet op een bepaald moment als een gedragstype. Kinderen oefenen in de Kanjertraining met de verschillende gedragingen, ze worden zich bewust van hun verlangen sociaal gedrag te laten zien, en leren dat zij zelf kunnen kiezen welk gedrag ze vertonen. Deze aanpak blijkt effectief op scholen (Vliek, Overbeek, & Orobio de Castro, in review^a) en psychologische praktijken (Vliek, Overbeek, & Orobio de Castro, in review^b).

De te meten constructen

De constructen van het meetinstrument zijn niet één op één hetzelfde als de gedragstypen uit de methode. De gedragstypen geven een beschrijving van zichtbaar gedrag. De Kanjervragenlijst probeert naast het gedrag ook de onderliggende intenties en gevoelens te meten. Dit sluit nauw aan bij de definitie van emotionele ontwikkeling, zoals gegeven door Martin en Reigeluth (1999, p. 494): "het begrijpen van affectieve evaluaties en de gevoelens van jezelf en een ander (*gevoel*), leren hoe je om moet gaan met deze gevoelens (*gedrag*) en dit ook willen (*intenties*)". De relatie tussen de gedragstypen en de naam van de schaal is weergegeven in Tabel 1.

Tabel 1 | Overzicht van de te meten constructen met de verwante gedragstypen uit de Kanjertraining

Te meten constructen	Gedragstypering binnen de Kanjertraining
Negatieve intenties	Zwarte pet willen
Ongelukkig somber	Gele pet gevoelens
Onrustig verstorend	Rode pet gedrag
Hulpvaardig sociaal	Witte pet (kanjer) gedrag

Domeindefinitie 'Negatieve intenties'

Onder 'Negatieve intenties' wordt verstaan: de wil om een ander iets vervelends aan te doen, of de wil tot agressie. Uit onderzoek is gebleken dat het relevant is agressie onder te verdelen in proactieve en reactieve agressie (Dodge, 1991). Proactieve agressie is doelgericht gedrag dat weloverwogen wordt uitgevoerd. Reactieve agressie is een reactie op een vermeende bedreiging die wordt gekenmerkt door sterke lichamelijke arousal en impulsief handelen.

Hoewel proactieve agressie lijkt voort te komen uit een motivatie voor dat gedrag op zich, blijkt dit meestal niet het geval: proactieve agressie is vaak gericht op het behouden of verkrijgen van een dominante positie in een groep (Engelen van, 2007). Door bijval van andere kinderen wordt dit gedrag beloond en versterkt. Het is echter de vraag of de leerling die proactieve agressie laat zien werkelijk het verlangen heeft agressief te zijn, of dat hij/zij in een positie zit die hem noodzaakt agressief te handelen.

Is er sprake van agressie in een groep dat is te typeren als reactief of proactief, dan vindt de Kanjertraining het zinvol om in beide gevallen te vragen naar de intenties van de leerling: heeft het kind werkelijk het verlangen zich te misdragen? Zowel in het geval van reactieve als proactieve agressie geven de meeste kinderen aan dat het niet hun werkelijke verlangen is zich te misdragen. Geeft het kind aan zich wel te willen misdragen, dan blijkt deze leerling zeer moeilijk te corrigeren op het gedrag. In dat geval moet school in samenwerking met ouders de intenties van de leerling bespreken en duidelijk aangeven wat de grenzen van de school zijn (Instituut voor Kanjertrainingen, 2007 (onderdeel conflictbeheersing)).

Agressie hoeft niet altijd problematisch te zijn. De meest voorkomende agressie bij kinderen maakt deel uit van alledaagse interacties tussen kinderen die over het algemeen juist heel wenselijk worden gevonden (Tremblay, 2000), zoals het agressief verdedigen bij een potje voetbal.

Pas wanneer agressief gedrag (impliciete) normen van volwassenen of van kinderen onderling overschrijdt en het dagelijks functioneren van kinderen belemmert is het problematisch te noemen. Daarom zijn bij de ontwikkeling van de vragen drie gebieden bestreken die in de schoolse context normen overschrijden en het functioneren van kinderen belemmert.

In de Kanjervragenlijst is het concept Negatieve intenties als volgt geoperationaliseerd:

- Het kind wil andere kinderen pesten of uitlachen,
- Het kind wil gemeen doen of de strijd opzoeken
- Het kind wil de leerkracht storen of dwarsbomen

Domeindefinitie 'Ongelukkig somber'

Onder 'Ongelukkig somber' wordt verstaan: depressieve gevoelens en het gevoel er niet bij te horen. Vaak hebben depressieve kinderen depressieve cognities, bijvoorbeeld over zichzelf ten opzichte van anderen, deze cognities zijn zelfs een diagnostisch criterium bij een depressieve stoornis (American Psychiatric Association, 1994). Vaak is ook sprake van sombere gevoelens met sombere toekomst verwachtingen. Deze kunnen resulteren in hopeloosheid: het kind heeft niet meer de verwachting dat het ooit goed zal komen (De Wit, 2000). Kinderen die depressief gedrag laten zien worden vaak vermeden door anderen omdat het geen aantrekkelijk gedrag is. Internaliserend gedrag hangt volgens Laukkanen et al. (2002) samen met minder sporten, zich minder gezond voelen, meer symptomen van psychische problemen, en minder vrienden. Dit alles kan op zijn beurt de depressieve gevoelens weer doen toenemen. Depressie heeft hiermee een zelfonderhoudend effect (de Wit, 2000). Afwijzing en isolering kunnen hiermee een oorzaak, een gevolg en een in stand houder van het depressieve gedrag zijn. Daarom is ervoor gekozen om het gevoel 'er niet bij te horen, niet geliefd zijn' ook tot deze schaal te rekenen. Het is uitdrukkelijk niet de bedoeling een depressieve *stoornis* te meten. Daarom is er ook gekozen voor de naam 'Ongelukkig somber'.

In de Kanjervragenlijst is het concept Ongelukkig somber als volgt geoperationaliseerd:

- Depressieve cognities over zichzelf
- Sombere gevoelens en hulpeloosheid
- Het gevoel er niet bij te horen, niet geliefd te zijn

Domein definitie 'Onrustig verstorend'

Onder 'Onrustig verstorend' wordt impulsief gedrag verstaan dat storend is in de klas en daarmee niet aan de verwachtingen van de leerkracht voldoet. Wanneer een kind de vaardigheid heeft om impulsen te beheersen, is het in staat gedachten in goede banen te leiden en emoties onder controle te houden, de zogenaamde egocontrole (Van Beemen, 2006). Dit wordt zichtbaar in gedrag; het kind praat niet voor de beurt, denkt eerst na en maakt een plan voordat het met een activiteit begint. Het vraagt niet voortdurend de aandacht van de leerkracht waardoor het de aandacht kan verdelen en het kind zich kan conformeren aan sociale (groeps)regels (Delfos, 2007). Kinderen met impulsief gedrag vragen veel uithoudingsvermogen van de leerkracht (Loykens, 2002). Dit concept is daarom onderverdeeld in 2 categorieën. De eerste categorie gaat over impulsief gedrag, terwijl de tweede categorie verwijst naar het niet voldoen aan de verwachtingen die een leerkracht van de leerling heeft.

In de Kanjervragenlijst is het concept Onrustig verstorend als volgt geoperationaliseerd:

- Impulsief gedrag (door de klas roepen, rare geluiden maken, niet rustig zijn)
- Het niet voldoen aan de verwachtingen van de leerkracht (brutaal zijn, een boze reactie van de leerkracht op het gedrag, het doen van dingen die niet mogen)

Domeindefinitie 'Hulpvaardig sociaal'

Met de schaal 'Hulpvaardig sociaal' wordt gemeten in hoeverre de leerling zelf het idee heeft pro sociaal gedrag te vertonen, zich hier competent in te voelen en dit ook te willen. Pro sociaal gedrag bevat drie aspecten. Allereerst het aanvoelen van gevoelens en welbevinden van de ander (Eisenberg & Mussen, 1989). Dit wordt geoperationaliseerd door kinderen te vragen of het hun verlangen is om bij te dragen aan het welbevinden van een ander. Ten tweede het betrokken zijn bij de ander door het innemen van een sociaal perspectief, en het tonen van sociale verantwoordelijkheid (Durkin, 1995). Dit wordt gemeten door te vragen naar hulpvaardig en sociaal gedrag. Tenslotte houdt pro sociaal gedrag in dat je je emoties kunt beheersen (Eisenberg, Fabes & Spinrad, 2006). Dit laatste aspect laten we in deze subschaal niet naar voren komen, omdat het - in negatieve zin - wordt gemeten bij de subschaal "onrustig verstorend gedrag". Het zou te veel overlap tussen deze twee schalen veroorzaken.

In de Kanjervragenlijst is het concept Hulpvaardig sociaal als volgt geoperationaliseerd:

- Gevoelens van sociale competentie (Ik kan anderen goed helpen, Ik kan veel)
- Ik wil bijdragen aan het welbevinden van een ander (Ik wil eerlijk zijn op school, Ik vind het leuk om klasgenoten blij te maken)
- Tonen van sociale verantwoordelijkheid (Ik doe aardig, Ik ben te vertrouwen, Ik help kinderen in de klas)

Hoofdstuk 3

Constructie van de vragenlijst

3.1 Het tot stand komen van de vragenlijst

De oorspronkelijke Kanjervragenlijst uit 2009 bestond uit 31 vragen, verdeeld over 5 subschalen: Gevoelens van waardeloosheid, Positief sociaal gedrag, Ongelukkig in de klas, Storend gedrag in de klas, en Negatieve intenties. De onderlinge correlaties tussen gevoelens van waardeloosheid en ongelukkig in de klas waren hoog: $r = ,62$ voor jongens en $r = ,65$ voor meisjes. Om die reden zijn deze schalen samen gevoegd. Er was ook een hoge correlatie tussen de schalen Storend gedrag en Negatieve intenties: $r = ,64$ voor jongens en $r = ,53$ voor meisjes. Dit zou er voor kunnen pleiten om ook deze schalen samen te voegen. De Kanjertraining heeft hiervoor *niet* gekozen, omdat de training het onderscheid tussen je misdragen en dit ook werkelijk *willen* erg relevant vindt (handleiding conflictbeheersing in Instituut voor Kanjertrainingen, 2007).

Omdat de schalen van de oorspronkelijke lijst erg kort waren (5 of 6 vragen) zijn er vanaf maart 2011 28 vragen aan de kanjervragenlijst toegevoegd. Deze vragen zijn gekozen op basis van de vier beschreven concepten die de lijst beoogt te meten. Vervolgens is er opnieuw een factoranalyse uitgevoerd. De verwachting was dat er nu vier factoren worden gemeten die minder hoog met elkaar correleren en overeen komen met de vier gedragstyperingen van de Kanjertraining zoals omschreven onder paragraaf 2.4.

3.2 Exploratieve factoranalyse

Voor de exploratieve factoranalyse is de representatieve steekproef (zoals beschreven onder 4.2 en 4.3) met behulp van SPSS at random in twee gelijke delen verdeeld. Bij de eerste helft met 5276 respondenten is er gebruik gemaakt van een Maximum Likelihood factoranalyse. Deze analyse leidt tot een consistentere schatting bij grote steekproeven dan andere analyses zoals Principal Axis Factoring (Embretson & Reise, 2000). Omdat we samenhang tussen de factoren vooronderstelden, is een Oblimin rotatie uitgevoerd. Op de andere helft van de steekproef is in AMOS een confirmatorische factoranalyse uitgevoerd. Het resultaat hiervan staat beschreven in paragraaf 3.4.

Het Kaiser-Meyer-Olkin Criterium voor de factoranalyseerbaarheid is met 0.956 hoog te noemen (Pallant, 2007). Het screeplot in Bijlage A.1 bevestigt de keuze van vier factoren: we vinden vier factoren links van de knik (Catell, 1966). De vier factoren verklaren gezamenlijk 34 procent van de variantie. Tabel 2 met de factorladingen laat zien dat de vier factoren inhoudelijk overeenkomen met de verwachte constructen: 1=Negatieve intenties; 2=ongelukkig somber, 3=hulpvaardig sociaal en 4=onrustig verstorend. In Tabel 3 is de correlatiematrix van de vier factoren weergegeven.

Tabel 2 | Maximum Likelihood Factoranalyse met Direct-Oblimin rotatie met Kaiser Normalizatie

		1	2	3	4	Selectie
v047	Ik wil kinderen pesten	,701	-,114	-,033	-,067	Ja
v222	Ik wil anderen uitlachen	,689	-,129	-,010	-,003	Ja
v066	Ik wil ruzie	,649	-,081	-,021	-,004	Ja
v259	Ik vind het leuk om gemeen te doen op school	,599	-,038	-,126	-,029	Ja
v026	Ik vind uitlachen leuk	,581	-,043	-,022	,154	-
v258	Ik vind het leuk om kinderen aan het huilen te krijgen	,552	-,031	-,080	-,048	Ja
v037	Ik wil de juf of meester storen in de klas	,551	-,080	-,023	,084	Ja
v068	Ik wil stout zijn	,515	-,062	-,029	,081	Ja
v031	Ik laat andere kinderen struikelen	,452	-,075	-,007	,141	-
v035	Ik lach andere kinderen uit	,445	-,009	-,031	,298	-
v261	Ik vind het leuk om kinderen bang te maken	,406	,025	-,060	,172	Ja
v083	Ik pest op school	,370	-,093	,018	,337	-
v038	Ik lach als iemand valt	,360	,034	-,014	,315	-

v237	Ik voel me vaak alleen	,008	-,730	,078	-,016	Ja
v087	Ik ben verdrietig	,004	-,672	,072	,026	Ja
v042	Ik ben bang dat ik gepest word	-,046	-,649	,100	,005	-
v046	Ik word gepest	,001	-,603	,134	-,003	Ja
v025	Ik blijf een buitenstaander	,088	-,599	-,022	-,058	-
v067	Ik wou dat mijn leven anders was	,038	-,592	-,003	,012	Ja
v236	Ik moet vaak huilen	-,016	-,566	,122	,068	Ja
v061	Ik vind mezelf stom	,029	-,544	-,042	,041	Ja
v072	Zonder mij zou onze klas veel leuker zijn	,033	-,521	-,110	,062	-
v069	Kinderen zoals ik zijn niets waard	,122	-,517	-,034	-,036	-
v018	Niemand vindt mij aardig	,090	-,511	-,078	-,006	Ja
v064	Ik voel me hulpeloos	,116	-,497	,032	-,053	Ja
v022	Niemand houdt van mij	,093	-,468	-,108	-,044	-
v015	Ik ben waardeloos	,048	-,436	-,049	,035	Ja
v239	Ik ben een blij kind	,046	,425	,345	,013	-
v024	Ik doe alles fout	,036	-,377	-,037	,051	Ja

1 = Negatieve intenties

2 = Ongelukkig somber

3 = Hulpvaardig sociaal

4 = Onrustig verstorend

v257	Ik vind het leuk om klasgenoten blij te maken	-,175	-,013	<u>,532</u>	,027	Ja
v065	Ik help kinderen in de klas	-,038	,001	<u>,521</u>	-,056	Ja
v248	Ik help als iemand valt of verdrietig is	-,121	-,138	<u>,518</u>	-,093	Ja
v071	Mij kun je goed om hulp vragen	,015	,027	<u>,481</u>	-,023	-
v242	Mensen houden van mij	,114	,300	<u>,462</u>	-,024	-
v032	Ik kan anderen goed helpen	,016	-,034	<u>,458</u>	-,098	Ja
v243	Ik denk dat het later goed gaat met mij	,106	,312	<u>,440</u>	-,049	-
v240	Ik kan veel	,189	,240	<u>,420</u>	-,006	Ja
v241	Ik ben trots op mezelf	,148	,382	<u>,419</u>	-,044	-
v263	Ik wil dat de juf of meester trots op me is	-,151	-,105	<u>,417</u>	,009	Ja
v260	Ik wil eerlijk zijn op school	-,218	-,080	,393	-,090	Ja
v238	Veel kinderen vinden mij aardig	,142	,345	,369	-,060	-
v051	Ik doe aardig	,004	,088	,361	-,259	Ja
v245	Als ik iets beloof aan mijn juf of meester, dan doe ik het ook	-,094	-,033	,352	-,296	Ja
v244	Ik ben tevreden met hoe ik doe	,109	,336	,345	-,191	-
v010	Ik ben betrouwbaar	-,053	,066	,338	-,173	-
v262	Ik wil het goed doen op school	-,205	-,034	,334	,016	-
v011	Ik ben te vertrouwen	-,058	,080	,309	-,162	Ja
v247	Als ik beloof om te komen spelen, dan doe ik dat ook	-,075	,047	,299	-,073	-
v246	Ik kan een geheim bewaren van een klasgenoot	-,087	,030	,297	-,035	-
v249	Ik leen spullen uit, zoals potloden en stiften	-,015	-,016	,296	,072	-

v081	Ik roep door de klas	,130	-,023	,144	<u>,680</u>	Ja
v255	Ik ben rustig in de klas	,112	-,030	,093	<u>-,648</u>	Ja
v075	Ik maak rare geluiden in de klas	,156	-,049	,111	<u>,598</u>	Ja
v253	Ik gedraag me zoals het hoort	,037	-,010	,303	<u>-,531</u>	Ja
v250	Ik doe brutaal op school	,253	-,016	,003	<u>,496</u>	Ja
v254	De juf of meester is vaak boos op mij	,108	-,138	-,012	<u>,490</u>	Ja
v251	Ik doe dingen die niet mogen op school	,247	-,022	-,006	<u>,489</u>	Ja
v256	Ik let goed op in de les	,065	,030	,275	<u>-,421</u>	Ja
v252	Ik doe wat de juf of meester zegt	-,046	-,049	,316	-,365	-

- 1 = Negatieve intenties
2 = Ongelukkig somber
3 = Hulpvaardig sociaal
4 = Onrustig verstorend

Tabel 3 | Correlatie tussen de factoren onderling

Factor	1	2	3	4
1	1,000	-,170	-,256	,452
2	-,170	1,000	,307	-,241
3	-,256	,307	1,000	-,409
4	,452	-,241	-,409	1,000

- 1 = Negatieve intenties
- 2 = Ongelukkig somber
- 3 = Hulpvaardig sociaal
- 4 = Onrustig verstorend

3.3 Toelichting op de selectie van de vragen

In de laatste kolom van Tabel 2 staat aangegeven welke vragen geselecteerd zijn voor de definitieve vragenlijst. Voor de selectie van de vragen per subschaal zijn de volgende criteria gehanteerd:

- Statistische criteria: De factorlading op een schaal moet minimaal .4 zijn (deze waarden zijn onderstreept) en de crossloadings zijn maximaal ,2.
- Inhoudelijke criteria: Het domein moet voldoende gedekt zijn, en er mag geen kunstmatige hoge correlatie ontstaan door overlap van betekenis van vragen binnen de schaal. De vragen moeten éénduidig zijn en niet te moeilijke woorden voor kinderen bevatten.
- Alle items die tot de selectie behoren (dus ook de items die op basis van de domeindekking toch aan de selectie zijn toegevoegd) hebben een item-rest correlatie van minimaal ,30.

Bij de eerste schaal 'negatieve intenties' zijn 8 van de 13 items geselecteerd. Items v083 en v038 zijn niet geselecteerd in verband met te lage factorladingen. Item 26 is ondanks een goede factorlading niet geselecteerd, omdat hier sprake is van overlap van betekenis binnen de schaal. Items 31, 35, 38 en 83 worden niet geselecteerd omdat deze items verwijzen naar concreet gedrag in plaats van naar intenties. Het domein van de schaal zou op deze manier te breed worden.

Bij de tweede schaal 'ongelukkig en somber' zijn 10 van de 16 items geselecteerd. Item v239 is in verband met een te lage factorlading niet geselecteerd. Item v024 is ondanks een factorlading die net te laag is toch geselecteerd zodat het domein van het te meten construct niet te smal werd. Items v042, v069 en v022 zijn ondanks een goede factorlading in verband met overlap van betekenis binnen de schaal niet geselecteerd. Item v025 en v027 zijn eveneens niet geselecteerd omdat deze items door de kinderen als te moeilijk werden ervaren.

Bij de derde schaal 'hulpvaardig sociaal gedrag' zijn 10 van de 21 items geselecteerd. Items v242, v243, v241, v238, v0244, v010, v262, v247, v246 en v249 zijn niet geselecteerd in verband met een te lage factorlading en/of een te hoge crossloading. Item v071 is niet geselecteerd in verband met overlap van betekenis binnen de schaal. Items v260, v051, v245 en v011 zijn ondanks een lage factorlading toch geselecteerd, zodat het domein van het te meten construct niet te smal werd.

Bij de vierde schaal 'onrustig en verstorend gedrag' zijn 8 van de 9 items geselecteerd. Item v252 is in verband met een te lage factorlading niet geselecteerd. Item v253 is ondanks een hoge crossloading toch geselecteerd zodat het domein van het te meten construct niet te smal werd,

de factorlading (-,531) lag bovendien ruim boven de crossloading (,303), zodat deze vraag wel duidelijk beter binnen deze schaal paste dan binnen de schaal van hulpvaardig sociaal gedrag. Items v255, v253 en v256 worden, i.v.m. de omgekeerde formulering, voor het berekenen van de scores omgescoord. In het vervolg van deze verantwoording zal dit door middel van het toevoegen van de letter 'i' (inversie) aan het item duidelijk worden gemaakt.

Alle items, dus ook de items die op basis van de domeindekking aan de lijst zijn toegevoegd (ondanks hun te lage factorlading), hadden een item-rest correlatie hoger dan ,38. Dit betekent dat deze items betrouwbaar aan de lijst kunnen worden toegevoegd. Doordat de selectie is gebaseerd op statistische en inhoudelijke overwegingen, blijkt voor iedere subschaal het beoogde domein voldoende gedekt. De selectie van de vragen per subschaal is overzichtelijk weergegeven onder 3.5.

3.4 Confirmatorische factoranalyse

De fit van het vier-factoren model is in een confirmatorische factoranalyse met Structural Equation Modeling in AMOS onderzocht. De steekproef (zoals omschreven onder 4.2 en 4.3) is hiervoor at random in twee gelijke delen verdeeld. De eerste helft is gebruikt voor de factoranalyse zoals beschreven in paragraaf 3.2 en 3.3. De tweede helft met 5276 respondenten is gebruikt voor de confirmatorische factoranalyse. De Chi² maat is minder geschikt voor deze analyse omdat deze gevoelig is voor de grootte van de steekproef en deze steekproef erg groot is. Een betekenisvollere maat voor de goodness of fit is in dit geval de Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA), die lager dan ,05 moet zijn voor een goede fit. Andere maten voor de model fit zijn goodness-of-fit index (GFI) en de adjusted GFI (AGFI), die groter dan ,90 moeten zijn voor een goede fit (Browne & Cudeck, 1993; Hoyle, 1995; Schumacker & Lomax, 1996).

De resultaten laten een goede fit van het vier-factoren model voor de Kanjervragenlijst zien. Fit indices zijn: RMSEA = 0.047; 90% Betrouwbaarheidsinterval (BI) = 0.046- 0.048; GFI = 0.92, AGFI = 0.91. In Bijlage A.2 is het resultaat van de confirmatorische factoranalyse weergegeven met de gestandaardiseerde factorladingen.

3.5 Itemoverzicht van de vier schalen

In Tabel 4 zijn de geselecteerde vragen per schaal weergegeven.

Tabel 4 | Itemoverzicht van de vier schalen

Negatieve intenties	
v047	Ik wil kinderen pesten
v222	Ik wil anderen uitlachen
v066	Ik wil ruzie
v259	Ik vind het leuk om gemeen te doen op school
v258	Ik vind het leuk om kinderen aan het huilen te krijgen
v037	Ik wil de juf of meester storen in de klas
v068	Ik wil stout zijn
v261	Ik vind het leuk om kinderen bang te maken

Ongelukkig en somber	
v237	Ik voel me vaak alleen
v087	Ik ben verdrietig
v046	Ik word gepest
v067	Ik wou dat mijn leven anders was
v061	Ik vind mezelf stom
v236	Ik moet vaak huilen
v018	Niemand vindt mij aardig
v064	Ik voel me hulpeloos
v015	Ik ben waardeloos
v024	Ik doe alles fout

Hulpvaardig sociaal	
v257	Ik vind het leuk om klasgenoten blij te maken
v065	Ik help kinderen in de klas
v248	Ik help als iemand valt of verdrietig is
v032	Ik kan anderen goed helpen
v240	Ik kan veel
v263	Ik wil dat de juf of meester trots op me is
v260	Ik wil eerlijk zijn op school
v245	Als ik iets beloof aan mijn juf of meester, dan doe ik het ook
v051	Ik doe aardig
v011	Ik ben te vertrouwen

Onrustig en verstorend	
v081	Ik roep door de klas
v255i	Ik ben rustig in de klas
v075	Ik maak rare geluiden in de klas
v253i	Ik gedraag me zoals het hoort
v254	De juf of meester is vaak boos op mij
v251	Ik doe dingen die niet mogen op school
v250	Ik doe brutaal op school
v256i	Ik let goed op in de les

Hoofdstuk 4

Normen

4.1 Inleiding

De Kanjervragenlijst is primair bedoeld voor kinderen in het reguliere basisonderwijs. De normering is hierop afgestemd. Wanneer scholen in het speciaal (basis)onderwijs de vragenlijst willen gebruiken hoeft dit geen probleem te zijn (zie paragraaf 2.3 Doelgroep). Wel is er voor gekozen ook deze leerlingen te vergelijken met reguliere basisschoolleerlingen van dezelfde leeftijd en geslacht. Op deze manier brengt de vragenlijst in kaart hoe een leerling zich voelt, zich gedraagt en wat zijn intenties zijn ten opzichte van 'niet-speciale' kinderen. Dit lijkt ons zinvoller dan een uitspraak te doen over het gedrag en gevoel van een leerling ten opzichte van andere 'speciale' kinderen. Vandaar dat in de steekproef voor de normen alleen leerlingen uit het reguliere basisonderwijs zijn opgenomen.

4.2 Beschrijving van de steekproef

In de periode van maart 2011 tot maart 2012 is de Kanjervragenlijst op internet 34.981 keer ingevuld. De leerlingen waren afkomstig van 522 reguliere basisscholen. Van deze scholen is gekeken of de verdeling naar sekse, etniciteit, regio, leerlinggewicht, verstedelijking en schoolgrootte overeenkwam met de verdeling hiervan in de populatie, nl. alle reguliere basisscholen in Nederland. Sommige regio's (met name Oost) waren oververtegenwoordigd. Bovendien waren de "leerlinggewichten" niet helemaal gelijk verdeeld (te weinig scholen met hoge leerling gewichten). Daarom zijn at random scholen uit de steekproef gehaald met eigenschappen die te veel vertegenwoordigd waren, zodat een representatieve steekproef overbleef van 174 scholen. In de Tabellen 5 t/m 10 zijn de gegevens van deze scholen die in de steekproef zitten en de gegevens van de populatie (alle reguliere basisscholen) naast elkaar weergegeven. De verschillen in verdelingen tussen 174 scholen en de populatie zijn getoetst met Chi² toetsen. Nadat de juiste scholen zijn geselecteerd, zijn leerlingen die de vragenlijst meerdere malen hebben ingevuld uit de steekproef verwijderd omdat dit een vertekend beeld kon geven van de inter-item correlaties. Dit was 1752 keer het geval. De eerste afname van iedere leerling is steeds behouden. Daarnaast zijn 496 'records' om de volgende redenen verwijderd: 307 leerlingen waren jonger dan acht jaar, 45 leerlingen waren ouder dan veertien jaar, bij 135 afnamen was een onzinnaam ingevuld (bv coach, demoklas of test) wat erop duidt dat de leerkracht het systeem had uitgeprobeerd en dit dus geen 'echte' leerlinggegevens betrof, en negen respondenten hadden de test niet serieus ingevuld door op alle vragen hetzelfde antwoord in te vullen. Uiteindelijk bestaat de steekproef uit 10.552 leerlingen tussen 8 en 13 jaar verdeeld over 174 scholen. Per leeftijd en geslacht variëren de normgroepen in omvang van 395 tot 1382 leerlingen, zie Tabel 11.

4.3 Representativiteit

De steekproef van 10.552 leerlingen, die afkomstig zijn van 174 scholen in het reguliere basisonderwijs is vergeleken met de populatie waar de vragenlijst voor bedoeld is, namelijk alle reguliere basisscholen in Nederland. Er is gekeken naar de volgende variabelen: verstedelijking, leerlinggewicht, etniciteit, regio, schoolgrootte en sekse.

Representativiteit naar verstedelijking

De gegevens over de verstedelijking zijn afkomstig van het Centraal Bureau voor de statistiek (CBS) uit 2008. Op grond van de omgevingsadressendichtheid is aan ieder postcodegebied een stedelijkheidsklasse toegekend. De verdeling van de scholen in de steekproef en in de populatie naar verstedelijking is weergegeven in Tabel 5. De kleine verschillen in verdeling zijn niet significant ($Chi^2 = 3,55$ $df = 4$, $p = ,47$). Daarom wordt aangenomen dat de scholen in de steekproef representatief zijn.

Tabel 5 | Verdeling aantal scholen naar verstedelijking

Mate van verstedelijking	Steekproef scholen N	%	Populatie scholen N	%
Zeer sterk	16	9	834	12
Sterk	45	26	1555	22
Matig	36	21	1388	19
Weinig	41	24	1903	27
Niet	36	21	1439	20
Totaal	174	100	7119	100

Representativiteit naar leerlinggewicht (opleiding ouders)

Voor elke school is bepaald welk percentage leerlingen (P) een leerlinggewicht heeft anders dan 0. Dit duidt op een relatief lage opleiding van een of beide ouders. Leerlingen kunnen het gewicht 0, 0,3 of 1,2 hebben. In Tabel 6 staat wat de betekenis is van deze gewichten. De gegevens zijn afkomstig van DUO (Dienst Uitvoering Onderwijs van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap), peildatum 1-10-2011.

Tabel 6 | Toelichting bij leerlinggewichten

Leerlinggewicht	Betekenis
0	Leerling van wie één van de ouders of beide ouders een opleiding heeft gehad van minimaal 3 jaar vmbo-gemengde leerweg/vmbo theoretische leerweg/mavo, minimaal 2 jaar havo/vwo, mbo, hbo of universiteit
0,3	Leerlingen van wie beide ouders of de ouder die belast is met de dagelijkse verzorging een opleiding heeft gehad van maximaal lbo/vbo, praktijkonderwijs of vmbo basis- of kaderberoepsgerichte leerweg
1,2	Leerlingen van wie beide ouders een opleiding hebben gehad van maximaal basisonderwijs of (v)so-zmlk of van wie één van de ouders een opleiding heeft gehad van maximaal basisonderwijs of (v)so-zmlk en de andere ouder maximaal lbo/vbo praktijkonderwijs of vmbo basis- of kaderberoepsgerichte leerweg

De gegevens over het leerlinggewicht zijn weergegeven in Tabel 7. Het verschil in verdeling in leerlinggewicht van scholen uit de steekproef en de populatie scholen in Nederland is niet significant ($Chi^2 = 2,66$, $df = 3$, $p = ,447$). Daarom wordt aangenomen dat de scholen in de steekproef representatief zijn.

Tabel 7 | Verdeling van percentage leerlingen (P) met leerlinggewichten anders dan 0

Percentage leerlingen met gewicht anders dan 0	Steekproef scholen N	%	Populatie	%
$P < 10$	97	56	3763	53
$10 \leq P < 25$	53	30	2098	30
$25 \leq P < 40$	15	9	584	8
$P \geq 40$	9	5	603	9
	174	100	7048	100

Representativiteit naar etniciteit

Hier is gekeken naar het percentage niet-westerse allochtonen per school. Leerlingen worden tot allochtoon gerekend wanneer ten minste 1 van beide ouders in het buitenland is geboren. Tot de categorie 'niet-westerse allochtoon' behoren leerlingen uit Turkije, Afrika, Latijns-Amerika en Azië met uitzondering van Indonesië en Japan en de Aziatische landen van de voormalige Sovjetunie. De gegevens over etniciteit zijn verkregen via DUO (Dienst Uitvoering Onderwijs van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap). De gegevens zijn verzameld in het basisonderwijs op 1-10-2009 en komen uit BRON (Basisregister Onderwijsnummer). Dit is de laatste datum waarop deze gegevens zijn verzameld. In dit register zijn de gegevens bekend van 5393 basisscholen in Nederland (76%). Hiervan zitten 140 scholen in de huidige steekproef (80% van de 174). Deze groepen scholen zijn derhalve met elkaar vergeleken. De gegevens staan in Tabel 8. Er zijn geen significante verschillen in de verdeling van etniciteit van de scholen in de steekproef en in de populatie ($Chi^2 = ,87$, $df = 2$, $p = ,65$). Daarom wordt aangenomen dat de scholen in de steekproef representatief zijn.

Tabel 8 | Verdeling van percentage niet-westerse allochtonen

Percentage niet-westerse allochtonen per school	Steekproef scholen N	%	Populatie scholen N	%
< 5	79	56	2924	54
5 tot 25	43	31	1598	30
> 25	18	13	871	16
Totaal	140	100	5393	100

Representativiteit naar geografische verdeling

De geografische verdeling van de scholen in de steekproef en de scholen in de populatie staat in Tabel 9. Regio Noord bevat de provincies Groningen, Friesland en Drenthe en de regio Oost bevat de provincies Overijssel, Gelderland en Flevoland. Regio West omvat de provincies Utrecht, Noord- en Zuid-Holland en Zeeland en de regio Zuid bestaat uit Noord-Brabant en Limburg.

In de steekproef verschilt de verdeling over de regio's van Nederland niet significant van de populatie ($Chi^2 = 3,92$, $df = 3$, $p = ,27$).

Tabel 9 | Geografische verdeling aantal scholen naar regio

Regio	Steekproef scholen N	%	Populatie scholen N	%
Noord	32	18	1132	16
Oost	44	25	1716	24
West	75	43	2926	41
Zuid	23	13	1347	19
Totaal	174	100	7121	100

Steekproefverdeling naar schoolgrootte

De verdeling van kleine en grote scholen is weergegeven in Tabel 10. De steekproef bestaat net als de populatie ongeveer voor de helft uit kleine en voor de helft uit grote scholen ($Chi^2 = ,37$, $df = 1$, $p = ,54$). Dus ook qua schoolgrootte wordt aangenomen dat de steekproef representatief is.

Tabel 10 | Verdeling van schoolgrootte

Schoolgrootte	Steekproef scholen N	%	Populatie scholen N	%
Klein (N<200)	84	48	3559	50,5
Groot (N>200)	90	52	3489	49,5
Totaal	174	100	7048	100

Steekproefverdeling naar sekse en leeftijd

Aangezien hele klassen de vragenlijst hebben ingevuld en het percentage jongens in de steekproef varieert van 48 % tot 53% per leeftijdscategorie, nemen wij aan dat de verdeling van jongens en meisjes ook overeenkomt met die in de gehele populatie. Er zijn aparte normen voor jongens en meisjes en voor de verschillende leeftijdscategorieën. De verdeling van sekse en leeftijd van de steekproef is weergegeven in Tabel 11.

Tabel 11 | Beschrijving van de steekproefverdeling naar leeftijd en geslacht

Leeftijd in jaren	N jongens	N meisjes	Totaal
8	946	966	1912
9	1382	1302	2684
10	1377	1339	2716
11	1171	1209	2380
12	432	361	793
13	33	34	67
12 en 13	465	395	860
Totaal	5341	5211	10552

N.B. Gezien het beperkte aantal leerlingen van 12 en 13 jaar en het ontbreken van significante verschillen in scores tussen deze leerlingen, zijn de twaalf- en dertienjarige leerlingen samengevoegd, zie 4.5.

4.4 Berekening van de ruwe scores

De leerlingen krijgen steeds een stelling te zien en te horen en kunnen kiezen uit vier antwoord-opties: helemaal niet waar, een beetje waar, best waar en helemaal waar. Deze worden gescoord als 1, 2, 3 en 4. Items v255, v253 en v256 worden voor het berekenen van de scores omgescoord (4, 3, 2, 1). Vervolgens wordt automatisch in het systeem per schaal de gemiddelde score berekend door de som van deze scores te delen door het aantal items. De schaalscore loopt daarmee automatisch ook van één tot en met vier. Om te bepalen of er aparte normen moeten worden gemaakt voor verschillende leeftijden en seksen is eerst getoetst of er significante verschillen tussen deze groepen bestaan.

4.5 Verschillen tussen jongens en meisjes en leeftijden

Er is getoetst of de scores op de subschalen verschillend zijn voor jongens en meisjes en verschillen per leeftijd (8 - 13 jaar). Op alle schalen bleek geen significant verschil tussen de 12- en 13-jarigen. Daarom is ervoor gekozen deze leeftijden samen te voegen. Onderstaande resultaten zijn gevonden. Voor de schalen Ongelukkig somber, Onrustig verstorend en Hulpvaardig sociaal zijn de verschillen in sekse en leeftijd significant. De effectgroottes (η^2) van sekse varieerden van verwaarloosbaar tot medium (vanaf ,01 is klein, vanaf ,059 is gemiddeld en vanaf ,138 is groot volgens Cohen (1988)). Jongens scoorden (verwaarloosbaar) lager op sombere gevoelens ($\eta^2 = ,009$), hoger op onrustig verstorend gedrag ($\eta^2 = ,066$) en lager op hulpvaardig sociaal gedrag ($\eta^2 = ,033$).

De significante leeftijdseffecten waren verwaarloosbaar tot klein: Ongelukkig somber ($\eta^2 = ,011$), Onrustig verstorend ($\eta^2 = ,000$) en hulpvaardig sociaal ($\eta^2 = ,018$). Voor de schaal Negatieve intenties is er een significant interactie-effect tussen leeftijd en sekse. De verschillen in sekse bleken op alle leeftijden significant en klein (tussen $\eta^2 = ,014$ en $,055$). Het leeftijdseffect blijkt in jongens significant en klein ($\eta^2 = ,012$) en in meisjes is geen significant leeftijdseffect.

Deze resultaten pleiten voor de volgende indeling van de normen:

Negatieve intenties:

- Normen apart voor sekse
- Normen apart voor leeftijd vanwege klein leeftijdseffect bij jongens

Ongelukkig somber:

- Normen niet apart voor sekse vanwege verwaarloosbare grootte van het effect
- Normen apart voor leeftijd vanwege een klein effect

Onrustig verstorend:

- Normen wel apart voor sekse
- Normen niet apart voor leeftijd vanwege verwaarloosbare omvang van de verschillen

Hulpvaardig sociaal gedrag:

- normen apart voor sekse
- normen apart voor leeftijd (alle leeftijden verschillen significant van elkaar)

Om de normtabellen overzichtelijk te houden, is ervoor gekozen alle normen apart weer te geven voor sekse en leeftijd en de normen ook weer te geven van jongens en meisjes samen. Het computerprogramma maakt gebruik van de normen voor jongens en meisjes apart. In Bijlage A.4 zijn de gemiddelde scores van de verschillende normgroepen overzichtelijk in grafieken weergegeven. In de Tabellen 12 t/m 15 zijn de scores weergegeven van de vier subschalen per leeftijd en sekse. Achtereenvolgens zijn in de tabellen te zien: het aantal kinderen (N), de gemiddelde score (M), de standaarddeviatie (SD), de standaardfout van het gemiddelde (SE_x), de standaardmeetfout (SE_m), scheefheid, kurtosis, het percentage kinderen dat de laagst mogelijke score behaalde en het betrouwbaarheidsinterval van de ware score (rond het gemiddelde). Met 95 procent zekerheid kan gesteld worden dat de ware score zich in dit interval bevindt: niet verder dan twee standaardmeetfouten van de geobserveerde score (Bryman, 2001). De standaardmeetfout geeft aan binnen welke foutmarge de ware score zich bevindt. De standaardmeetfout is berekend als $SE_m = SD\sqrt{1-\alpha}$. Als voorbeeld: met 95% zekerheid zal de ware score van iemand die een geobserveerde score van 1,5 heeft op de test liggen tussen 1,5 +/- 1,96 maal de standaardmeetfout. Hoe kleiner de SE_m hoe nauwkeuriger het instrument meet. Om eventuele bodemeffecten op te sporen is ook steeds weergegeven welk percentage kinderen de laagste score heeft behaald.

Tabel 12 | Beschrijvende gegevens van de schaal Negatieve intenties

		N	M	SD	SE _x	SE _m	scheefheid	kurtosis	% laagste score	M- 1,96*SE _m	M+ 1,96*SE _m
8	jongen	946	1,15	,29	,01	,12	3,1	12,2	62,7	,91	1,39
	meisje	966	1,08	,23	,01	,09	5,14	38,81	77,8	,90	1,26
9	jongen	1382	1,17	,31	,01	,12	3,4	17,6	59	,93	1,41
	meisje	1302	1,07	,21	,01	,08	5,87	53,7	78	,91	1,23
10	jongen	1377	1,19	,31	,01	,12	2,5	8,9	52,6	,95	1,43
	meisje	1339	1,07	,19	,01	,08	5,04	36,29	77,4	,91	1,23
11	jongen	1171	1,18	,29	,01	,11	2,57	10,76	52,6	,96	1,40
	meisje	1209	1,07	,17	,01	,08	3,23	11,69	74,9	,91	1,23
12&13	jongen	465	1,25	,38	,02	,12	2,51	8,43	47,5	1,01	1,49
	meisje	395	1,09	,22	,01	,08	3,64	15,52	73,9	,93	1,25

Tabel 13 | Beschrijvende gegevens van de schaal Ongelukkig somber

		N	M	SD	SE _x	SE _m	scheefheid	kurtosis	% laagste score	M- 1,96*SE _m	M+ 1,96*SE _m
8	jongen	946	1,5	,44	,01	,19	1,1	,97	13,2	1,13	1,87
	meisje	966	1,58	,5	,02	,19	1,2	1,5	10,8	1,21	1,95
9	jongen	1382	1,46	,44	,01	,18	1,4	2,6	15,3	1,11	1,81
	meisje	1302	1,52	,47	,01	,17	1,33	2,2	13,4	1,19	1,85
10	jongen	1377	1,41	,42	,01	,16	1,5	2,6	18,3	1,09	1,71
	meisje	1339	1,51	,48	,01	,16	1,24	1,61	17	1,20	1,82
11	jongen	1171	1,35	,38	,01	,14	1,53	2,74	24,6	1,08	1,62
	meisje	1209	1,46	,46	,01	,15	1,37	2,19	18,7	1,17	1,75
12&13	jongen	465	1,36	,39	,02	,16	1,64	3,58	23,9	1,05	1,67
	meisje	395	1,48	,42	,02	,15	1,03	,72	15,2	1,19	1,77

Tabel 14 | Beschrijvende gegevens van de schaal Onrustig verstorend

		N	M	SD	SE _x	SE _m	scheefheid	kurtosis	% laagste score	M- 1,96*SE _m	M+ 1,96*SE _m
8	jongen	946	1,55	,48	,02	,15	,9	,2	16,1	1,25	1,85
	meisje	966	1,34	,36	,01	,14	1,32	1,78	28	1,06	1,62
9	jongen	1382	1,63	,5	,01	,15	,92	,65	11,6	1,33	1,93
	meisje	1302	1,39	,39	,01	,14	1,55	3,71	21,8	1,12	1,66
10	jongen	1377	1,7	,5	,01	,16	,71	,3	8,6	1,39	2,01
	meisje	1339	1,45	,39	,01	,13	1,21	1,84	15,1	1,19	1,71
11	jongen	1171	1,76	,51	,02	,14	,62	,11	7,3	1,49	2,03
	meisje	1209	1,51	,39	,01	,14	,87	,55	11,2	1,25	1,77
12&13	jongen	465	1,83	,52	,02	,14	,62	,13	4,7	1,56	2,10
	meisje	395	1,55	,42	,02	,14	,87	,58	12,2	1,28	1,82

Tabel 15 | Beschrijvende gegevens van de schaal Hulpvaardig sociaal

		N	M	SD	SE _x	SE _m	scheefheid	kurtosis	% laagste score	M- 1,96*SE _m	M+ 1,96*SE _m
8	jongen	946	3,5	,36	,01	,19	-,9	1,2	9,8	3,14	3,86
	meisje	966	3,62	,3	,01	,16	-,89	,43	13,8	3,30	3,94
9	jongen	1382	3,45	,36	,01	,21	-,7	1	6,7	3,05	3,85
	meisje	1302	3,58	,31	,01	,16	-,86	1,52	11	3,26	3,90
10	jongen	1377	3,43	,34	,01	,17	-,45	,47	5,8	3,09	3,77
	meisje	1339	3,54	,29	,01	,16	-,42	-,32	6,3	3,23	3,85
11	jongen	1171	3,39	,34	,01	,17	-,29	,07	3,8	3,06	3,72
	meisje	1209	3,51	,31	,01	,16	-,36	-,34	6,5	3,20	3,82
12&13	jongen	465	3,34	,35	,02	,18	-,24	,25	4,3	2,99	3,69
	meisje	395	3,48	,32	,02	,16	-,21	-,7	6,1	3,17	3,79

4.6 Normen

De COTAN heeft ons in 2010 aanbevolen de uitslagen *niet* weer te geven in stanines, omdat dit te gedetailleerd was voor de grootte van de standaardmeetfout. We hebben daarom gekozen voor een normverdeling in drieën: positief, opvallend en zorgwekkend. Deze indeling is ook het meest in overeenstemming met het gebruikersdoel. De leerkracht wil weten of een leerling 'positief' scoort en dus niet direct extra zorg nodig heeft, 'opvallend' scoort, wat aangeeft dat er iets aan de hand kan zijn en de leerkracht actie kan ondernemen, of 'zorgwekkend' scoort en de kans groot is dat deze leerling extra zorg verdient. De precieze indeling in percentielen is gebaseerd op de grootte van de meetfout. Er is gekozen voor de volgende indeling: percentielen 0 tot 80 als positieve score, 80 tot 95 als opvallende score en 95 tot en met 100 als zorgwekkende score. Op deze manier blijkt de vragenlijst maximaal onderscheid tussen kinderen te kunnen maken. Bij de schaal 'hulpvaardig sociaal' is het juist positief wanneer de kinderen hoog scoren, dus daar is de indeling omgekeerd. De schaal Negatieve intenties is een bijzondere schaal. Deze is uitdrukkelijk bedoeld om kinderen te signaleren die het verlangen hebben zich te misdragen. De meeste kinderen hebben dit verlangen niet en daardoor is de verdeling van de scores heel scheef. Zoals we verwachtten, scoren de meeste kinderen de minimale score 1. Om een zinvol onderscheid te maken tussen kinderen die zich willen misdragen en kinderen die dit niet willen, is gekozen slechts 1 % van de kinderen te signaleren als zorgwekkend en 5 % als opvallend. In Tabel 16 t/m 19 zijn de normen weergegeven van de vier subschalen per leeftijd en geslacht voor de steekproef zoals omschreven onder 4.2 en 4.3. In Bijlage B.1 zijn de normen weergegeven voor jongens en meisjes samen.

Tabel 16 | Normen Negatieve Intenties (zwarte pet willen)

Leeftijd	Jongens			Meisjes		
	Positief 0 - 95 P	Opvallend 95 - 99 P	Zorgwekkend 99 - 100 P	Positief 0 - 95 P	Opvallend 95 - 99 P	Zorgwekkend 99 - 100 P
8 jaar	< 1,75	1,75 - 2,37	> 2,37	< 1,50	1,50 - 2,13	> 2,13
9 jaar	< 1,75	1,75 - 2,50	> 2,50	< 1,38	1,38 - 2,00	> 2,00
10 jaar	< 1,88	1,88 - 2,25	> 2,25	< 1,38	1,38 - 2,00	> 2,00
11 jaar	< 1,75	1,75 - 2,13	> 2,13	< 1,38	1,38 - 1,88	> 1,88
12 & 13 jaar	< 2,00	2,00 - 2,96	> 2,96	< 1,53	1,53 - 2,13	> 2,13

P = percentiel

Tabel 17 | Normen Ongelukkig Sombor (gele pet gevoelens)

Leeftijd	Jongens			Meisjes		
	Positief 0 - 80 P	Opvallend 80 - 95 P	Zorgwekkend 95 - 100 P	Positief 0 - 80 P	Opvallend 80 - 95 P	Zorgwekkend 95 - 100 P
8 jaar	< 1,80	1,80 - 2,40	> 2,40	< 1,90	1,90 - 2,60	> 2,60
9 jaar	< 1,80	1,80 - 2,40	> 2,40	< 1,90	1,90 - 2,50	> 2,50
10 jaar	< 1,70	1,70 - 2,30	> 2,30	< 1,90	1,90 - 2,50	> 2,50
11 jaar	< 1,60	1,60 - 2,10	> 2,10	< 1,80	1,80 - 2,35	> 2,35
12 & 13 jaar	< 1,60	1,60 - 2,10	> 2,10	< 1,80	1,8 - 2,30	> 2,30

P = percentiel

Tabel 18 | Normen Onrustig Verstarend (rode pet gedrag)

Leeftijd	Jongens			Meisjes		
	Positief 0 - 80 P	Opvallend 80 - 95 P	Zorgwekkend 95 - 100 P	Positief 0 - 80 P	Opvallend 80 - 95 P	Zorgwekkend 95 - 100 P
8 jaar	< 2,00	2,00 - 2,50	> 2,50	< 1,63	1,63 - 2,00	> 2,00
9 jaar	< 2,00	2,00 - 2,63	> 2,63	< 1,63	1,63 - 2,13	> 2,13
10 jaar	< 2,13	2,13 - 2,63	> 2,63	< 1,75	1,75 - 2,25	> 2,25
11 jaar	< 2,13	2,13 - 2,75	> 2,75	< 1,88	1,88 - 2,25	> 2,25
12 & 13 jaar	< 2,25	2,25 - 2,75	> 2,75	< 1,88	1,88 - 2,38	> 2,38

P = percentiel

Tabel 19 | Normen Hulpvaardig Sociaal (witte pet gedrag)

Leeftijd	Jongens			Meisjes		
	Positief 20 - 100 P	Opvallend 5 - 20 P	Zorgwekkend 0 - 5 P	Positief 20 - 100 P	Opvallend 5 - 20 P	Zorgwekkend 0 - 5 P
8 jaar	> 3,20	2,90 - 3,20	< 2,90	> 3,40	3,00 - 3,40	< 3,00
9 jaar	> 3,20	2,80 - 3,20	< 2,80	> 3,30	3,00 - 3,30	< 3,00
10 jaar	> 3,10	2,90 - 3,10	< 2,90	> 3,30	3,00 - 3,30	< 3,00
11 jaar	> 3,10	2,90 - 3,10	< 2,90	> 3,20	3,00 - 3,20	< 3,00
12 & 13 jaar	> 3,00	2,80 - 3,00	< 2,80	> 3,20	2,98 - 3,20	< 2,98

P = percentiel

Hoofdstuk 5

Betrouwbaarheid

5.1 Betrouwbaarheid op basis van inter-itemrelaties

Voor de berekening van de interne consistentie van de schalen van de Kanjervragenlijst is dezelfde representatieve steekproef gebruikt als bij de normen (zie 4.2 en 4.3). Om de betrouwbaarheid van de subschalen van de Kanjervragenlijst te schatten is gebruik gemaakt van de Greatest Lower Bound (GLB; Sijsma, 2009). Dit is de laagst mogelijke waarde van de betrouwbaarheid, die altijd groter is dan Cronbach's alpha en dichterbij de echte betrouwbaarheid ligt. Hiervoor is het programma Tiaplus gebruikt. In Tabel 20 zijn de betrouwbaarheden per normgroep en per subschaal weergegeven. Hierin is te zien dat 92,5 % (37 van de 40) van de GLB waarden boven de ,80 ligt. De interne consistentie van de schalen van de Kanjervragenlijst is daarom goed te noemen.

Tabel 20 | Interne consistentie (GLB) van de subschalen per normgroep

Schaal	8 jarigen		9 jarigen		10 jarigen		11 jarigen		12&13 jarigen	
	j	m	j	m	j	m	j	m	j	m
Negatieve intenties	,84	,86	,86	,85	,86	,84	,85	,78	,90	,86
Ongelukkig somber	,81	,86	,84	,87	,85	,89	,86	,90	*,83	,87
Hulpvaardig sociaal gedrag	,82	,78	,82	,80	*,78	,79	,84	,81	,85	,82
Onrustig en verstorend gedrag	,85	,80	*,83	,83	,88	,84	,89	,84	,88	,86

* GLB kon niet worden berekend door het programma Tiaplus, Cronbach's alpha is hier berekend

5.2 Stabiliteit van de scores: test-hertestbetrouwbaarheid

Test-hertest betrouwbaarheid meet de stabiliteit van scores over tijd. Deze is vooral belangrijk wanneer een vragenlijst is bedoeld voor voorspellingen over tijd. De Kanjervragenlijst heeft niet tot doel gedrag te voorspellen, dus de stabiliteit wordt als minder belangrijk geacht dan de voorgaande onderzochte vorm van betrouwbaarheid.

Om de stabiliteit van de scores op de vragenlijst te meten is de test-hertest betrouwbaarheid berekend. Hiervoor zijn de gegevens van 942 leerlingen gebruikt die de Kanjervragenlijst twee keer hebben ingevuld met gemiddeld 5,6 weken ertussen (range: 4 tot 8 weken). De steekproef is gevormd door de scholen te benaderen die in de maand april 2012 de Kanjervragenlijst hebben laten invullen door hun leerlingen. Deze scholen zijn gevraagd de vragenlijst 6 weken later nog een keer te laten invullen ten behoeve van de test-hertest betrouwbaarheid. In de tussentijd gingen de kinderen gewoon naar school. 15 van de 942 leerlingen (1,6%) had op 1 of meerdere van de 4 schalen (bijna) tegengestelde scores. Het was erg onwaarschijnlijk dat deze leerlingen de vragenlijst twee keer serieus hadden ingevuld en dat dit realistische scores betrof. Daarom zijn deze scores als

outliers bestempeld en niet in de analyses opgenomen. In Bijlage B.2 zijn de steekproef kenmerken beschreven van de 927 leerlingen van de steekproef.

In Tabel 21 zijn de test-hertest correlaties weergegeven per normgroep en voor alle kinderen samen. Alle correlaties waren significant ($p < ,001$), behalve de correlatie bij Negatieve intenties in de groep meisjes van 12 en 13 jaar. De test-hertest betrouwbaarheid blijkt matig tot goed (variërend van $r = ,61$ tot $,87$) voor Ongelukkig somber. Voldoende tot goed ($r = ,70$ tot $,86$) voor Onrustig verstorend (met 1 matige correlatie van $,61$), en matig tot goed voor Hulpvaardig sociaal ($r = ,61$ tot $,80$). De test-hertest betrouwbaarheidscoëfficiënten vallen lager uit in de subschaal Negatieve intenties (allen op 1 na tussen $,55$ en $,74$). Vanwege de zeer scheve verdeling van de scores op deze schaal vertonen de scores weinig spreiding en zijn er statistisch ook geen hoge coëfficiënten te verwachten. De opvallend lage correlatie in de groep meisjes van 12 en 13 jaar ($r = ,12$) blijkt te verklaren doordat er zeer weinig spreiding was in de scores in deze groep. De scores van al deze meisjes op beide metingen varieerden tussen 1 en maximaal 1,25, wat duidt op een sterk bodemeffect. Door dit 'clustereffect' is het niet mogelijk een hoge test-hertest correlatie te vinden in deze groep. Er zou een bredere steekproef genomen moeten worden om een uitspraak te kunnen doen over de stabiliteit van de resultaten in deze groep.

In Tabel 22 t/m 26 zijn de gemiddelden en standaarddeviaties van de test- en hertestscores weergegeven. Er zijn gepaarde t-toetsen uitgevoerd voor het verschil tussen de scores, en de effectgroottes (Cohen's $d = M1-M2/SD_{pooled}$) zijn weergegeven. De verschillen tussen de test- en hertestscores op de subschaal Negatieve intenties blijkt voor geen van de normgroepen significant (zie Tabel 22 t/m 26). Dit duidt erop dat de scores op Negatieve intenties toch redelijk stabiel zijn voor alle groepen en dat kinderen bij een herhaalde afname over het algemeen *niet* ineens in een andere categorie (positief, opvallend, zorgwekkend) zullen scoren. Op de andere schalen werden in sommige groepen significante verschillen gevonden tussen de test- en hertestscores. De effectgroottes bleven in alle gevallen onder de $,40$ wat volgens Cohen (1988) duidt op een klein effect. De stabiliteit van de subschalen van de Kanjervragenlijst is hiermee aanvaardbaar te noemen.

Tabel 21 | Test-hertest correlaties per normgroep

leeftijd	8		9		10		11		12&13		Totaal
	j	m	j	m	j	m	j	m	j	m	
N	26	41	89	110	142	131	141	136	55	56	927
Negatieve intenties	,60	,74	,69	,71	,68	,56	,65	,55	,57	,12 ^a	,68
Ongelukkig somber	,87	,76	,62	,65	,70	,79	,69	,82	,61	,67	,73
Onrustig verstorend	,85	,61	,70	,77	,80	,75	,77	,82	,76	,86	,78
Hulpvaardig sociaal	,73	,72	,66	,61	,71	,62	,64	,69	,80	,67	,69

N.B. Alle correlaties zijn significant ($p < ,001$), behalve a: deze scores vertonen op test en hertest zeer weinig spreiding: tussen 1 en 1,25: sterk bodemeffect.

Tabel 22 | Test-hertest gegevens van 8 jarigen, toetsing van verschil tussen de metingen

		jongens (N=26)				meisjes (N=41)			
		M	SD	t	d	M	SD	t	d
Negatieve intenties	1	1,08	,12	-,15	-,03	1,08	,24	,60	,07
	2	1,08	,2			1,06	,17		
Ongelukkig somber	1	1,35	,44	2,61*	,28	1,56	,50	2,34*	,26
	2	1,24	,36			1,44	,45		
Onrustig verstorend	1	1,55	,44	1,34	,15	1,46	,49	2,48*	,36
	2	1,49	,41			1,3	,35		
Hulpvaardig sociaal	1	3,48	,37	-2,20*	-,33	3,59	,38	-1,48	-,18
	2	3,59	,31			3,66	,4		

* $p < ,05$

Tabel 23 | Test-hertest gegevens van 9 jarigen, toetsing van verschil tussen de metingen

		jongens (N=89)				meisjes (N=110)			
		M	SD	t	d	M	SD	t	d
Negatieve intenties	1	1,19	,32	,19	,02	1,06	,15	-,57	-,04
	2	1,19	,37			1,07	,18		
Ongelukkig somber	1	1,5	,4	2,20*	,20	1,58	,49	3,16**	,25
	2	1,42	,39			1,45	,49		
Onrustig verstorend	1	1,77	,55	1,85	,15	1,4	,41	2,06*	,13
	2	1,69	,56			1,34	,4		
Hulpvaardig sociaal	1	3,41	,37	-1,59	-,14	3,6	,35	-2,79**	-,24
	2	3,47	,44			3,60	,29		

* $p < ,05$

** $p < ,01$

Tabel 24 | Test-hertest gegevens van 10 jarigen, toetsing van verschil tussen de metingen

		jongens (N=142)				meisjes (N=131)			
		M	SD	t	d	M	SD	t	d
Negatieve intenties	1	1,17	,33	,04	,00	1,05	,14	1,77	,15
	2	1,17	,3			1,04	,09		
Ongelukkig somber	1	1,39	,43	1,92	,13	1,53	,52	3,07**	,17
	2	1,33	,39			1,45	,49		
Onrustig verstorend	1	1,74	,56	3,36**	,18	1,44	,38	3,63*	,22
	2	1,64	,49			1,36	,35		
Hulpvaardig sociaal	1	3,39	,35	-2,63**	-,17	3,58	,31	-2,26*	-,17
	2	3,45	,35			3,64	,32		

* p < ,05

** p < ,01

Tabel 25 | Test-hertest gegevens van 11 jarigen, toetsing van verschil tussen de metingen

		jongens (N=141)				meisjes (N=136)			
		M	SD	t	d	M	SD	t	d
Negatieve intenties	1	1,16	,3	-,55	-,04	1,03	,11	1,12	,10
	2	1,17	,29				,07		
Ongelukkig somber	1	1,3	,36	,77	,05	1,41	,45	1,17	,06
	2	1,28	,37			1,38	,49		
Onrustig verstorend	1	1,7	,5	,03	,00	1,41	,34	2,42*	,13
	2	1,7	,49			1,37	,31		
Hulpvaardig sociaal	1	3,43	,34	-,48	-,03	3,59	,26	-2,48*	-,17
	2	3,45	,36			3,64	,27		

* p < ,05

** p < ,01

Tabel 26 | Test-hertest gegevens van 12 en 13 jarigen, toetsing van verschil tussen de metingen

		jongens (N=55)				meisjes (N=56)			
		M	SD	t	d	M	SD	t	d
Negatieve intenties	1	1,12	,23	,08	,01	1,01	,03	-1,16	-,22
	2	1,12	,24			,05			
Ongelukkig somber	1	1,3	,41	2,89 **	,39	1,41	,38	1,12	,12
	2	1,18	,22			,36			
Onrustig verstorend	1	1,64	,4	2,82 **	,26	1,45	,38	,16	,01
	2	1,54	,39			,39			
Hulpvaardig sociaal	1	3,44	,31	-1,89	-,16	3,53	,29	-,91	-,10
	2	3,49	,32			3,56	,29		

* p < ,05

** p < ,01

Hoofdstuk 6

Validiteit

De validiteit geeft aan in hoeverre een vragenlijst meet wat hij beoogt te meten. Allereerst wordt in 6.1 naar de interne structuur van de Kanjervragenlijst gekeken. Hier zijn de onderlinge relaties tussen de items en de subschalen van belang. Hier is de kernvraag: Hangen de items samen zoals verwacht: blijkt uit de onderzoeksgegevens dat de vragen in te delen zijn in de vier factoren zoals conceptueel wordt verondersteld? Vervolgens wordt de externe structuur van de vragenlijst onderzocht: hangen de subschalen samen met andere instrumenten zoals je theoretisch zou verwachten? En zijn er verschillen in scores tussen relevante groepen kinderen? Omdat de Kanjervragenlijst niet is bedoeld voor 'voorspellend gebruik' is predictieve validiteit niet van toepassing.

6.1 Interne structuur: Dimensionaliteit van de scores

Voor deze analyse is de representatieve steekproef gebruikt met 10552 kinderen zoals omschreven in 4.2 en 4.3. In een ML factoranalyse is gekeken of de geselecteerde 36 items inderdaad passen in een 4 factoren model. Het Kaiser-Meyer-Olkin Criterium voor de factoranalyseerbaarheid is met 0.937 hoog te noemen (Pallant, 2007). De vier factoren verklaarden in totaal 35,3 % van de variantie. Het screeplot gaf wederom bevestiging voor een 4 factoren model, zie Bijlage A.3. In Tabel 27 is te zien dat dezelfde vragen weer tot de beoogde subschalen behoren nu alleen de geselecteerde items zijn meegenomen. In Tabel 28 zijn de correlaties tussen de subschalen weergegeven. Hieraan is te zien dat de concepten redelijk samenhangen (r tussen ,26 en ,54). Concluderend betekent dit dat de Kanjervragenlijst vier afzonderlijke concepten meet die onderling licht tot redelijk samenhangen.

Tabel 27 | Factorladingen van ML factoranalyse: bevestiging van indeling van items in de 4 subschalen

		Factor			
		Negatieve intenties	Ongelukkig somber	Onrustig verstorend	Hulpvaardig sociaal
v047	Ik wil kinderen pesten	,711	,086	-,053	-,007
v066	Ik wil ruzie	,656	,057	,000	-,013
v222	Ik wil anderen uitlachen	,628	,090	,028	-,021
v259	Ik vind het leuk om gemeen te doen op school	,623	-,001	,000	-,073
v258	Ik vind het leuk om kinderen aan het huilen te krijgen	,574	,006	-,027	-,048
v068	Ik wil stout zijn	,540	,029	,098	-,017
v037	Ik wil de juf of meester storen in de klas	,529	,061	,120	,009
v261	Ik vind het leuk om kinderen bang te maken	,429	-,033	,159	-,057

		Factor			
		Negatieve intenties	Ongelukkig somber	Onrustig verstorend	Hulpvaardig sociaal
v237	Ik voel me vaak alleen	,004	<u>,735</u>	-,049	,036
v087	Ik ben verdrietig	-,008	<u>,674</u>	,020	,059
v236	Ik moet vaak huilen	-,022	<u>,597</u>	,040	,081
v067	Ik wou dat mijn leven anders was	,015	<u>,595</u>	,000	-,009
v046	Ik word gepest	,002	<u>,573</u>	-,008	,075
v061	Ik vind mezelf stom	,033	<u>,533</u>	,028	-,019
v064	Ik voel me hulpeloos	,069	<u>,515</u>	-,059	-,005
v018	Niemand vindt mij aardig	,062	<u>,494</u>	-,007	-,088
v015	Ik ben waardeloos	,020	<u>,420</u>	,025	-,067
v024	Ik doe alles fout	,026	,380	,037	-,049

v081	Ik roep door de klas	,082	,003	<u>,709</u>	,124
v255i	Ik ben rustig in de klas	-,117	-,032	<u>,639</u>	-,138
v075	Ik maak rare geluiden in de klas	,102	,028	<u>,628</u>	,094
v254	De juf of meester is vaak boos op mij	,094	,126	<u>,497</u>	-,049
v250	Ik doe brutaal op school	,280	,003	<u>,482</u>	-,005
v251	Ik doe dingen die niet mogen op school	,261	,007	<u>,469</u>	-,038
v253i	Ik gedraag me zoals het hoort	-,029	,027	<u>,465</u>	-,334
v256i	Ik let goed op in de les	-,072	,050	,388	-,335

v065	Ik help kinderen in de klas	,007	-,048	,011	<u>,607</u>
v248	Ik help als iemand valt of verdrietig is	-,094	,099	-,015	<u>,581</u>
v257	Ik vind het leuk om klasgenoten blij te maken	-,139	,005	,067	<u>,548</u>
v032	Ik kan anderen goed helpen	,050	-,008	-,033	<u>,537</u>
v051	Ik doe aardig	,027	-,122	-,209	<u>,403</u>
v260	Ik wil eerlijk zijn op school	-,196	,057	-,060	<u>,400</u>
v240	Ik kan veel	,146	-,234	,019	<u>,379</u>
v263	Ik wil dat de juf of meester trots op me is	-,136	,072	,014	<u>,370</u>
v245	Als ik iets beloof aan mijn juf of meester, dan doe ik het ook	-,058	-,002	-,260	<u>,369</u>
v011	Ik ben te vertrouwen	-,062	-,100	-,096	<u>,348</u>

Tabel 28 | Correlaties tussen de subschalen

Subschaal	Negatieve intenties	Ongelukkig somber	Onrustig verstorend	Hulpvaardig sociaal
Negatieve intenties		,258**	,539**	-,411**
Ongelukkig somber	,258**		,261**	-,259**
Onrustig verstorend	,539**	,261**		-,541**
Hulpvaardig sociaal	-,411**	-,259**	-,541**	

** p < ,001

6.2 Psychometrische kwaliteit van de items

De gemiddelden, standaarddeviaties en item-rest correlaties van de 36 items zijn weergegeven in Tabel 29. De steekproef die hiervoor is gebruikt zijn alle 10552 kinderen zoals omschreven onder 4.2 en 4.3. Alle items hadden een minimumscore van 1 en een maximumscore van 4. De item-rest correlaties van alle items zijn groter dan ,30 wat erop duidt dat alle items goed samenhangen met de rest van de items in de schaal waarin ze zijn ingedeeld. In Bijlage B.3 zijn de gegevens van Tabel 29 weergegeven per leeftijdsgroep en geslacht. De resultaten per normgroep komen goed overeen met de resultaten van de hele steekproef zoals hieronder weergegeven.

Tabel 29 | Gemiddelden (M), standaarddeviaties (SD) en item-rest correlaties van de items

		M	SD	Item-rest correlatie
v047	Ik wil kinderen pesten	1,08	,31	,63
v222	Ik wil anderen uitlachen	1,12	,37	,59
v066	Ik wil ruzie	1,11	,36	,60
v259	Ik vind het leuk om gemeen te doen op school	1,10	,36	,60
v258	Ik vind het leuk om kinderen aan het huilen te krijgen	1,10	,39	,52
v037	Ik wil de juf of meester storen in de klas	1,12	,38	,53
v068	Ik wil stout zijn	1,14	,41	,54
v261	Ik vind het leuk om kinderen bang te maken	1,26	,58	,48
v237	Ik voel me vaak alleen	1,58	,82	,63
v087	Ik ben verdrietig	1,45	,72	,58
v046	Ik word gepest	1,57	,84	,47
v067	Ik wou dat mijn leven anders was	1,53	,84	,54
v061	Ik vind mezelf stom	1,37	,68	,52
v236	Ik moet vaak huilen	1,49	,71	,50
v018	Niemand vindt mij aardig	1,31	,59	,48
v064	Ik voel me hulpeloos	1,40	,68	,48
v015	Ik ben waardeloos	1,41	,67	,43

		M	SD	Item-rest correlatie
v024	Ik doe alles fout	1,53	,68	,38
v081	Ik roep door de klas	1,52	,76	,60
v255i	Ik ben rustig in de klas	1,91	,80	,57
v075	Ik maak rare geluiden in de klas	1,47	,74	,56
v253i	Ik gedraag me zoals het hoort	1,63	,65	,57
v254	De juf of meester is vaak boos op mij	1,55	,70	,55
v251	Ik doe dingen die niet mogen op school	1,37	,63	,57
v250	Ik doe brutaal op school	1,30	,58	,57
v256i	Ik let goed op in de les	1,74	,66	,49
v257	Ik vind het leuk om klasgenoten blij te maken	3,63	,54	,50
v065	Ik help kinderen in de klas	3,34	,62	,53
v248	Ik help als iemand valt of verdrietig is	3,48	,62	,51
v032	Ik kan anderen goed helpen	3,30	,58	,46
v240	Ik kan veel	3,25	,64	,31
v263	Ik wil dat de juf of meester trots op me is	3,71	,54	,34
v260	Ik wil eerlijk zijn op school	3,67	,57	,42
v245	Als ik iets beloof aan mijn juf of meester, dan doe ik het ook	3,55	,60	,46
v051	Ik doe aardig	3,43	,59	,47
v011	Ik ben te vertrouwen	3,54	,57	,40

6.3 Invariantie van de factorstructuur

In Bijlage B.4 is de factoranalyse weergegeven voor de 10 verschillende normgroepen (opgesplitst naar leeftijd en sekse). De steekproef die is gehanteerd staat beschreven onder 4.2 en 4.3. Hierbij werd gekeken of de indeling van items over de verschillende subschalen gelijk is voor de verschillende normgroepen. Bij alle vier de schalen zijn er slechts in twee van de tien normgroepen slechts twee geselecteerde items die sterker op een andere schaal laden dan waar ze zijn ingedeeld. Het item "Ik doe brutaal op school" past bij 8 jarige jongens beter in de schaal Negatieve intenties dan in de schaal Onrustig verstorend (waar hij geplaatst is). En het item "Ik gedraag me zoals het hoort" past voor jongens van 8 en meisjes van 12 en 13 beter in de schaal Hulpvaardig sociaal dan Onrustig verstorend. Verder blijken alle items consequent (in alle 10 de normgroepen) het beste in de schaal te passen waar ze zijn ingedeeld.

Deze resultaten geven steun voor de validiteit van de Kanjervragenlijst in de verschillende normgroepen.

6.4 Convergente en discriminante validiteit

6.4.1 Steekproef

De steekproef bestaat uit scholen die vanuit het Instituut voor Kanjertrainingen benaderd zijn om de vragenlijsten in te vullen ten behoeve van de validiteitsmeting. Een deel van de scholen is afkomstig van trainingen die zijn uitgevoerd waarbij vooraf altijd de Kanjervragenlijst en de schoolvragenlijst door de leerlingen wordt ingevuld. Uiteindelijk bestaat de steekproef uit 1596 leerlingen van groep 5 t/m groep 8 afkomstig van 34 scholen. In Bijlage B.5 zijn de kenmerken van deze steekproef weergegeven. Om de leerlingen en leerkrachten niet te veel te belasten deed iedere school mee met een aantal van de instrumenten. De extra vragenlijsten zijn opgestuurd naar de scholen en klassikaal door de leerkracht afgenomen.

6.4.2 Instrumenten

Scores van de kinderen op de Kanjervragenlijst zijn vergeleken met scores op drie zelfbeoordelingslijsten voor leerlingen namelijk de Schoolvragenlijst (SVL), de Nederlandse bewerking van de Child Depression Inventory (CDI) en de Competentie Belevingsschaal voor kinderen (CBSK) en twee leerkrachtvragenlijsten, namelijk de Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ), en het Instrument voor Reactieve en Proactieve Agressie (IRPA).

Zelfbeoordelingsvragenlijsten: ingevuld door leerlingen

Competentie Belevings Schaal voor Kinderen

De CBSK, Competentiebelevingsschaal voor Kinderen (Veerman, Straathof, Treffers, van den Bergh, & ten Brink, 2004) is de Nederlandse vertaling van Harter's Perceived Competence Scale (Harter 1982). De lijst meet de wijze waarop een kind zichzelf ervaart en hoe hij/zij zijn eigen vaardigheden en/of adequaatheid op een aantal relevante levensgebieden inschat. Voor dit onderzoek zijn drie van de zes subschalen afgenomen: Sociale Acceptatie, Gedragshouding en Gevoel van Eigenwaarde. Sociale Acceptatie meet of het kind van zichzelf vindt dat het erbij hoort. Denkt het kind geliefd te zijn, genoeg vrienden te hebben en gemakkelijk vrienden te maken? De subschaal Gedragshouding meet of het kind denkt dat het zich behoorlijk, 'netjes' gedraagt, geen dingen doet die (moreel) niet mogen. Gedraagt het kind zich zoals van hem/haar wordt verwacht? De subschaal Gevoel van eigenwaarde meet hoe het kind zichzelf in het algemeen beoordeelt als persoon. Hoe is zijn/haar algemeen gevoel van eigenwaarde?

De betrouwbaarheid en validiteit van de subschalen van de CBSK zijn voldoende (Veerman et al., 1997). Alpha's waren α Sociale acceptatie = ,74, α Gedragshouding = ,68 en α Gevoel van eigenwaarde = ,74. Test-hertest correlaties na 4 weken waren respectievelijk ,68, ,76 en ,74.

Nederlandse bewerking van de Child Depression Inventory

De CDI, Child Depression Inventory van Kovacs (1992) is het meest gebruikte en onderzochte meetinstrument voor depressie bij kinderen. De lijst meet depressieve gevoelens en heeft zowel praktische als onderzoeksdoeleinden. De Nederlandstalige versie van de CDI is betrouwbaar en valide bevonden (Cronbach's alpha = ,85 en de test-hertest betrouwbaarheid = ,81; Timbremont & Braet, 2002).

SchoolVragenLijst

De SVL, SchoolVragenLijst is gedeeltelijk afgenomen, namelijk de subschalen Plezier op school, Relatie met de leerkracht, Sociaal aanvaard voelen en Welbevinden (Smits & Vorst, 1990).

De validiteit en betrouwbaarheid van deze subschalen zijn voldoende tot goed bevonden (Smits & Vorst, 1990). Alpha's waren: α Plezier op school = ,84, α Sociaal aanvaard = ,90, α Relatie met de leerkracht = ,83 en α Welbevinden = ,91.

Leerkracht vragenlijsten

Strengths and Difficulties Questionnaire

De Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) is een korte 25-item vragenlijst. De lijst meet emotionele problemen, gedragsproblemen, aandacht- en hyperactiviteitproblemen, problemen in de omgang met andere kinderen en prosociaal gedrag (Goodman, 2001). De Nederlands versie van de SDQ blijkt voldoende tot goede psychometrische eigenschappen te hebben (van Widenfelt et al., 2003). Cronbachs alpha's waren voldoende tot goed: α emotionele problemen = ,76, α gedragsproblemen = ,77, α aandacht- en hyperactiviteitproblemen = ,89, α problemen in de omgang met andere kinderen = ,74 en α prosociaal gedrag = ,81.

Instrument voor reactieve en proactieve agressie

De IRPA, Instrument voor Reactieve en Proactieve Agressie van Polman, Orobio de Castro, Thomaes, en van Aken (2009) is een bewerking van een vragenlijst van Kupersmidt, Willoughby en Bryant (1998). De lijst maakt onderscheid tussen de vorm en frequentie van de agressie enerzijds en de functie van dit gedrag anderzijds. De vormen die worden gemeten zijn fysieke (schoppen, duwen, slaan), verbale (schelden, bekechten) en heimelijke agressie (liegen/roddelen en stiekem iets doen wat niet mag), en de twee functies zijn proactieve (om te kwetsen/gemeen te zijn, om de baas te spelen, omdat het kind hier plezier in heeft) en reactieve agressie (omdat het kind van streek raakte, omdat het kind zich bedreigd voelde en omdat dit kind kwaad was). De vragenlijst heeft een acceptabele validiteit en betrouwbaarheid (Polman, Orobio de Castro, Thomaes & van Aken, 2009). Alpha's waren redelijk tot goed α fysiek = ,77, α verbaal = ,81, α heimelijk = ,60, α reactief = ,72, α proactief = ,72.

6.4.3 Hypothesen over samenhang met de andere instrumenten

Gezien de domeindefinities zoals omschreven onder 2.4 worden de volgende samenhangen verwacht.

Negatieve intenties

Voor zover wij weten, bestaat er nog geen soortgenoot van deze subschaal: er is geen andere vragenlijst die kinderen vraagt naar hun verlangen zich te misdragen. Er zijn wel vragenlijsten (IRPA) die aan de leerkracht vragen in hoeverre de leerling agressie laat zien die proactief lijkt te zijn (doelgericht, weloverwogen). Gezien de definitie van proactieve agressie, zou je kunnen verwachten dat kinderen met negatieve intenties eerder proactieve agressie dan reactieve agressie laten zien.

De volgende samenhangen worden verwacht met de subschaal negatieve intenties:

- negatieve samenhang met competentiegevoel over het eigen gedrag (gedragshouding CBSK)
- negatieve samenhang met zelfgerapporteerde Relatie met de leerkracht, welbevinden en plezier op school (SVL)

- positieve samenhang met de verschillende vormen van agressie, maar lagere samenhang dan Onrustig verstorend (IRPA)
- samenhang met proactieve agressie is hoger dan met reactieve agressie (IRPA)
- positieve samenhang met gedragsproblemen die de leerkracht aangeeft (SDQ)

Ongelukkig somber

Van deze schaal bestaan meerdere tests die een deel van het domein 'Ongelukkig somber' meten, namelijk de CDI die depressie meet, de SVL die Sociaal aanvaard voelen meet en de CBSK die Sociale acceptatie meet. We verwachten dat deze correlaties met de Kanjerssubschaal Ongelukkig somber het hoogst zijn. Daarnaast is een verminderd gevoel van eigenwaarde een kenmerk van depressie (de Wit, 2001). Daarom wordt een negatieve samenhang met eigenwaarde verwacht. Verder wordt een samenhang verwacht met zelf gerapporteerd welbevinden en plezier op school (kinderen met depressieve klachten beleven aan weinig meer plezier; de Wit, 2001)), en emotionele problemen en problemen in de omgang met andere kinderen zoals gerapporteerd door de leerkracht. Samengevat:

- hoge positieve samenhang met depressie (CDI)
- hoge negatieve samenhang met sociaal aanvaard voelen (SVL) en met competentie gevoel over sociaal geaccepteerd worden (CBSK)
- negatieve samenhang met plezier op school, welbevinden (SVL)
- negatieve samenhang met eigenwaarde (CBSK)
- positieve samenhang met emotionele problemen en problemen in de omgang met andere kinderen van de SDQ

Onrustig verstorend

Extreem impulsief gedrag hangt samen met agressief gedrag, somberheid, en in een sociaal isolement raken (Prins & van der Oord, 2008). Daarom wordt verwacht dat scores op de schaal Onrustig verstorend samenhangen met gedragshouding, welbevinden, depressie, plezier op school en gedragsproblemen en aandachtsproblemen zoals gerapporteerd door de leerkracht. De volgende samenhangen worden daarom verwacht met de schaal Onrustig verstorend:

- negatief met tevredenheid over de eigen gedragshouding (CBSK)
- negatief met relatie met de leerkracht, welbevinden en plezier op school (SVL)
- positief met depressie (CDI)
- positief met gedragsproblemen en sterker positief met aandachtsproblemen (SDQ)
- positief met mate van agressie en alle vormen van agressie (IRPA), de correlaties met agressie worden verwacht hoger te zijn voor deze subschaal dan voor de schaal Negatieve intenties omdat de laatstgenoemde niet meet of het kind de agressie ook echt laat zien

Hulpvaardig sociaal

Er is een sterke relatie gevonden tussen sociale competentie en sociale acceptatie (Harter, 1982). Het is daarom te verwachten dat de scores op de schaal Hulpvaardig sociaal samenhangen met scores op Sociaal aanvaard voelen van zowel de SVL als de CBSK. Omdat de schaal Hulpvaardig sociaal ook de competentie beleving van de leerling omvat (zie 2.4) is te verwachten dat de schaal positief samenhangt met gedragshouding zoals gemeten door de CBSK. De SDQ meet prosociaal gedrag zoals dat wordt gezien door de leerkracht. Hier wordt dus ook een correlatie mee verwacht, al is te verwachten dat deze laag uit kan pakken (zie onder Negatieve intenties dat leerkracht en

kind rapportage erg kan verschillen). Sociaal competent gedrag blijkt samen te hangen met een hoger welbevinden en minder depressieve gevoelens dan kinderen die veel gedragsproblemen laten zien (Bijstra & Doornenbal, 2008). Daarom wordt een positieve samenhang met welbevinden en plezier op school verwacht en een negatieve samenhang met depressie. Sociaal competent gedrag zorgt voor een betere relatievorming met leeftijdgenoten en met volwassenen (Bijstra & Doornenbal, 2008). Daarom is een positieve samenhang met Relatie met de leerkracht te verwachten. Samengevat:

- positief met sociale acceptatie (SVL en CBSK)
- positief met tevredenheid over de eigen gedragshouding (CBSK)
- Negatief met depressie (CDI)
- Positief met plezier op school, relatie met de leerkracht en welbevinden (SVL)
- Positief met prosociaal gedrag (SDQ)

Het is bekend dat gedrag dat door de leerkracht of een ouder wordt gerapporteerd afwijkt van rapportages van kinderen zelf: er werden lage en soms geen correlaties gevonden tussen CBCL en de YSR (de CBCL versie voor kinderen vanaf 11 jaar; Achenbach, McConaughy & Howell, 1987). Daarom verwachten we lage correlaties met de leerkrachtlijsten IRPA en de SDQ.

6.4.4 Resultaten

In Tabel 30 zijn de *verwachtingen* met een kleur aangegeven: de verwachting van een positief verband is aangeduid met een groene kleur en de verwachting van een negatief verband met een oranje kleur. De getallen in de tabel geven weer welke correlaties er zijn gevonden. In Bijlage B.6 zijn de correlaties apart weergegeven voor jongens en meisjes en per leeftijdsgroep.

Tabel 30 | Correlaties met andere instrumenten met de verwachtingen in kleur
(groen: positieve samenhang verwachting, oranje: negatieve samenhang verwachting)

	Negatieve intenties	Ongelukkig somber	Onrustig verstorend	Hulpvaardig sociaal
CBSK (N=326)				
Sociale acceptatie	,03	-,34**	,03	,13*
Gedragshouding	-,17**	-,28**	-,37**	,36**
Eigenwaarde	-,04	-,45**	-,16**	,20**
CDI (N=475)				
Depressie	,25**	,67**	,33**	-,36**
SVL (N=931)				
Plezier op school	-,34**	-,32**	-,35**	,32**
Sociaal aanvaard voelen	-,06	-,51**	-,06	,15**
Relatie met de leerkracht	-,31**	-,22**	-,34**	,26**
Welbevinden	-,25**	-,39**	-,27**	,26**

	Negatieve intenties	Ongelukkig somber	Onrustig verstorend	Hulpvaardig sociaal
--	---------------------	-------------------	---------------------	---------------------

SDQ (N=194)				
Totaal	,00	,24**	,14	,10
Emotionele problemen	-,01	,29**	-,04	,08
Gedragsproblemen	-,03	,08	,12	,05
Aandachtsproblemen	,15*	,12	,35**	,06
Probl. In omgang met kinderen	-,21**	,15*	-,17*	,10
Prosociaal gedrag	,03	-,03	,02	,04

IRPA (N=417, 241)				
Fysiek	,20**	,03	,23**	-,12*
Verbaal	,16**	,09	,31**	-,14**
Heimelijk	,18**	,11*	,25**	-,08
Proactieve functie	,13*	-,05	,21**	-,06
Reactieve functie	,08	,25**	,08	-,06

6.4.5 Conclusie relaties met andere instrumenten

In Tabel 30 is te zien dat veel correlaties zijn gevonden zoals ze werden verwacht. De convergente validiteit is over het algemeen bevredigend. De subschalen van de Kanjervragenlijst blijken samen te hangen met concepten die werden verwacht gerelateerd te zijn aan de te meten constructen. Dit blijkt zowel bij meisjes als bij jongens het geval en in de verschillende leeftijden (zie Bijlage B.6). De discriminante validiteit is over het algemeen ook volgens verwachting. De subschalen Ongelukkig somber en Hulpvaardig sociaal blijken duidelijk iets anders te meten dan de schalen Negatieve intenties en Onrustig verstorend. Het onderscheid tussen Negatieve intenties en Onrustig verstorend is zoals verwacht niet heel groot: de concepten hangen ook samen met elkaar. Het onderscheid uit zich vooral in aandachtsproblemen die de leerkracht rapporteert: de Kanjer-subschaal Onrustig verstorend hangt meer samen met aandachtsproblemen dan met Negatieve intenties. Bovendien zijn de correlaties van Onrustig verstorend met de verschillende vormen van agressie hoger dan die van Negatieve intenties. Dit was volgens verwachting omdat Onrustig verstorend het gedrag zelf meet en Negatieve intenties de *wil* tot dat gedrag. De scores op de subschaal Negatieve intenties blijken niet méér samen te hangen met proactieve dan met reactieve agressie. Blijkbaar hebben kinderen die reactieve en proactieve agressie laten zien volgens de leerkracht in beide gevallen niet perse ook de intentie om zich te misdragen. Dit sluit aan bij de uitgangspunten van de Kanjertraining.

Als we de correlaties per leeftijd en geslacht nader bekijken, zien we dat reactieve agressie in veel gevallen samenhangt met de subschaal Ongelukkig somber. Reactieve agressie is een reactie op een vermeende bedreiging die wordt gekenmerkt door sterke lichamelijke arousal en impulsief handelen (Dodge, 1991). Dit resultaat is in overeenstemming met onderzoek waaruit blijkt dat kinderen met internaliserende problemen sociale signalen van anderen eerder als vijandig en dus als bedreigend ervaren (Quiggle, Garber, Panak, & Dodge, 1992). Daardoor is te verwachten dat deze

kinderen eerder reactieve agressie laten zien. Samengevat geven deze resultaten steun voor de validiteit van de Kanjervragenlijst.

6.5 Verschillen tussen relevante groepen

Sekse

Jongens blijken vaker gedragsproblemen te vertonen dan meisjes (Orobio de Castro, 2008). Het is daarom te verwachten dat jongens hoger scoren op onrustig verstorend gedrag en lager op hulpvaardig sociaal gedrag. In het verlengde hiervan is het te verwachten dat jongens ook meer het verlangen hebben zich te misdragen. Daarom wordt op deze drie schalen een verschil tussen jongens en meisjes verwacht. In de kindertijd hebben jongens en meisjes evenveel kans om depressief te worden, terwijl dat in de puberteit twee keer zoveel meisjes als jongens zijn. Daarom wordt op Ongelukkig somber geen significant verschil verwacht tussen jongens en meisjes. In Tabel 31 zijn de gemiddelden en standaarddeviaties weergegeven. Hierin is te zien dat op alle schalen significante sekse effecten zijn gevonden in de verwachte richting. De effect groottes (Cohen's *d*) voor Negatieve intenties, Onrustig verstorend en Hulpvaardig sociaal zijn klein tot gemiddeld. De effectgrootte voor Ongelukkig somber is verwaarloosbaar klein (-,20). Dit is in overeenstemming met de verwachte verschillen tussen jongens en meisjes. Tezamen geeft dit steun voor de validiteit van de Kanjervragenlijst.

Tabel 31 | Verschillen tussen jongens (N=5341) en meisjes (N=5211)

	geslacht	M	SD	t	d
Negatieve intenties	jongens	1,18	,31	20,4**	,40
	meisjes	1,08	,20		
Ongelukkig somber	jongens	1,42	,42	-10,3**	-,20
	meisjes	1,51	,47		
Onrustig verstorend	jongens	1,68	,51	27,2**	,53
	meisjes	1,44	,39		
Hulpvaardig sociaal	jongens	3,43	,35	-19**	-,37
	meisjes	3,55	,31		

** $p < ,001$

Sociaal economische status

Uit onderzoek blijkt dat kinderen uit gezinnen met een laag sociaal economische status een groter risico lopen op een depressie (Lorant et al., 2003), en op gedragsproblemen (Orobio de Castro, 2008). In het verlengde hiervan is te verwachten dat kinderen uit een gezin met een lage sociaal economische status hoger scoren op de subschalen Ongelukkig somber en Onrustig verstorend en lager scoren op Hulpvaardig sociaal dan kinderen uit andere gezinnen. We kijken exploratief hoe deze kinderen scoren op Negatieve intenties omdat we hier geen specifieke hypothese over hebben. Scholen waar veel leerlingen op zitten met een hoog leerlinggewicht, hebben meer leerlingen

met ouders met een lagere opleiding en vallen dus vaker onder een lage sociaal economische status. Daarom is gekeken of de gemiddelde score op de Kanjervragenlijst verschilt tussen scholen met veel en weinig aantal leerlingen met hoge leerlinggewichten. De steekproef bestaat uit 288 scholen die de kanjervragenlijst hebben ingevuld op internet. Van iedere school is het percentage leerlingen (P) met een leerlinggewicht anders dan nul opgezocht. Hier zijn drie categorieën van gevormd: scholen met een P kleiner dan 10, tussen de 10 en 25 en meer dan 25. Het aantal scholen in de categorieën was respectievelijk 170, 95 en 23. In Tabel 32 is te zien dat op alle schalen significante verschillen zijn gevonden tussen scholen met veel en scholen met weinig leerlingen met een leerlinggewicht anders dan 0. Uit posthoc analyses met Bonferroni correctie bleek dat bij de subschalen Negatieve intenties en Ongelukkig somber alleen de uiterste categorieën van elkaar verschilden en bij Onrustig verstorend en Hulpvaardig sociaal verschilde de derde categorie van de andere twee. Effectgroottes (η^2) duiden op kleine verschillen (allen onder de ,059). Alle verschillen zijn in de verwachte richting. Aangezien het hier gemiddelden van leerlingen betreft per school is het opvallend dat er toch verschillen worden gevonden tussen scholen met veel en weinig leerlingen met hoge leerlinggewichten. Dit geeft steun voor de validiteit van de Kanjervragenlijst.

Tabel 32 | Verschillen tussen scholen met veel en weinig leerlingen met leerlinggewicht anders dan 0

	Percentage leerlingen met gewicht anders dan 0	M	SD	F(df)	Effect-grootte η^2
Negatieve intenties	$P < 10$	1,13 ^a	,11	3,2(2)*	,022
	$10 \leq P < 25$	1,14	,06		
	$P \geq 25$	1,18 ^b	,07		
Ongelukkig somber	$P < 10$	1,47 ^a	,14	5,3(2)**	,036
	$10 \leq P < 25$	1,49	,12		
	$P \geq 25$	1,56 ^b	,15		
Onrustig verstorend	$P < 10$	1,58 ^a	,16	5,8(2)**	,039
	$10 \leq P < 25$	1,59 ^a	,13		
	$P \geq 25$	1,70 ^b	,17		
Hulpvaardig sociaal	$P < 10$	3,49 ^a	,11	6,7(2)**	,045
	$10 \leq P < 25$	3,47 ^a	,10		
	$P \geq 25$	3,41 ^b	,13		

* $p < ,05$

** $p < ,001$

Per subschaal verschilt a significant van b na Bonferroni correctie

Literatuur

- Achenbach, T. M., McConaughy, S. H., & Howell, C. T. (1987). Child/Adolescent behavioral and emotional problems. Implications of non-informant correlations for national specificity. *Psychological Bulletin*, *101*, 213-232.
- American Psychiatric Association (1994). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (4th ed.). Washington DC: American Psychiatric Association.
- Beemen, L. van (2006). *Ontwikkelingspsychologie*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Bijstra, J., & Doornenbal, J. (2008). Relaties met leeftijdgenoten. In P. Prins & C. Braet (red.), *Handboek klinische ontwikkelingspsychologie* (pp. 185-208). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Browne, M. W., & Cudeck, R. (1993). Alternative ways of assessing model fit. In: Bollen, K. A. & Long, J. S. (red.), *Testing Structural Equation Models*. pp. 136-162. Beverly Hills, CA: Sage.
- Bryman, A. (2001). *Social Research Methods*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Catell, R.B. (1966). The scree test for number of factors. *Multivariate Behavioral Research*, *1*, 245-276.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences (2nd ed.)*. New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Delfos, M.F. (2007). *Kinderen en gedragsproblemen*. Amsterdam: Harcourt.
- Dodge, K. A. (1991). The structure and function of reactive and proactive aggression. In: D.J. Pepler & K.H. Rubin (red.), *The development and treatment of childhood aggression* (201-218). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Durkin, K. (1995). *Developmental Social Psychology, from Infancy to Old Age*. Cambridge: Blackwell publishers.
- Eisenberg, N., & Mussen, P. H. (1989). *Prosocial behavior. The Roots of Prosocial Behavior in Children*. New York: Cambridge University Press.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., & Spinrad, T. L. (2006). Prosocial development. In: Eisenberg, N. Damon, W. Lerner, R., M. (red.). *Handbook of child psychology: Social, emotional, and personality development* (pp. 646-718.). NJ, US: John Wiley & Sons Inc.
- Elias, M. J. (2003). *Academic and Social-Emotional learning, Educational practices series*. Geneva: International Academy of Education/UNESCO.
- Embretson, S. E., & Reise, S. P. (2000). *Item Response Theory for Psychologists*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Engelen, R. van (2007). *Grip op de groep*. Baarn: Uitgeverij Bekadidact.
- Goodman, R. (2001). Psychometric properties of the strengths and difficulties questionnaire. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, *40*, 1337-1345.

- Harter, S. (1982). The Perceived Competence Scale for Children. *Child Development*, 53(1), 87-97.
- Hoyle, R. H. (1995). *Structural Equation Modeling*. Inc. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Instituut voor Kanjertrainingen (2007). *Handleiding Kanjertraining Basisonderwijs*. Almere: Uitgeverij Instituut voor Kanjertrainingen
- Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (1999). *Learning together and alone: Cooperative, competitive, and individualistic learning (5th ed.)*. Boston: Allyn and Bacon.
- Kärnä, A., Voeten, M., Poskiparta, E., & Salmivalli, C. (2010). Vulnerable children in varying classroom contexts: Bystanders' behaviors moderate the effects of risk factors on victimization. *Merrill-Palmer Quarterly*, 56(3), 261-282.
- Kovacs, M. (1992). *Children's Depression Inventory*. New York, NY: Multi-Health Systems.
- Kupersmidt, J., Willoughby, M. T., & Bryant, D. (1998). Proactive and reactive aggression in preschool children. Paper presented at the Biennial Meeting of the International Society for the Study of Behavioral Development, Bern, Switzerland.
- Laukkanen, E., Shemeikka, S., Notkola, I. L., Koivumaa-Honkanen, H., & Nissinen, A. (2002). Externalizing and internalizing problems at school as signs of health-damaging behaviour and incipient marginalization. *Health Promotion International* 17(2), 139-146. doi:10.1093/heapro/17.2.139
- Lier, P. A. C. van (2002). *Preventing disruptive behavior in early elementary school children*. Rotterdam: Optima Grafische Communicatie.
- Lorant, V., Deliège, D., Eaton, W., Robert, A., Philippot, P., & Anseau, M. (2003). Socioeconomic inequalities in depression: a meta-analysis. *American Journal of Epidemiology*, 157, 98-112.
- Loykens, E. (2002). Hoe Hans leerde stoppen: Een ambulante behandeling van ADHD. *Kind & Adolescent Praktijk*. 2(2), 72-78. doi: 10.1007/BF03059482
- Martin, B. L., & Reigeluth, C. M. (1999). Affective education and the affective domain: Implications for instructional-design theories and models. In C. M. Reigeluth (red.), *Instructional-design theories and models: A new paradigm of instructional theory* (pp. 485-509). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Ministerie van OC&W (1998). *Wet op het Primair Onderwijs*. http://www.st-ab.nl/wetten/0725_Wet_op_het_primair_onderwijs_WPO.htm
- Newcomb, A. F., & Bagwell, C. L. (1995). Children's friendship relations: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 117, 306-347.
- Orobio de Castro, B. (2008). Agressieve en regelovertredende gedragsproblemen. In P. Prins & C. Braet (red.), *Handboek klinische ontwikkelingspsychologie* (pp. 297-324). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Pallant, J. (2007). *SPSS survival manual: a step by step guide to data analysis using SPSS for Windows*. Maidenhead: Open University Press.
- Polman, H., Orobio de Castro, B., Thomaes, S., & van Aken, M. (2009). New directions in measuring reactive and proactive aggression: validation of a teacher questionnaire. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 37(2), 183-193.

Prins, P. (2001). Sociale vaardigheidstraining bij kinderen in de basisschoolleeftijd; programma's, effectiviteit en indicatiestelling. In A. C. d' Escury-Koenings, T. Snaterse & E. Mackaay-Cramer (red.), *Sociale vaardigheidstrainingen voor kinderen* (pp. 65-82). Lisse, Swets & Zeitlinger Publishers.

Quiggle, N. L., Garber, J., Panak, W. F., & Dodge, K. A. (1992). Social information processing in aggressive and depressed children. *Child Development*, 63, 1305-1320.

Salmivalli, C., Voeten, M., & Poskiparta, E. (2011). Bystanders matter: associations between reinforcing, defending, and the frequency of bullying behavior in classrooms. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 40(5), 668-676.

Schumacker, R. E., & Lomax, R. G. (1996). *A Beginner's Guide to Structural Equation Modeling*. Inc. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Sijtsma, K. (2009). Over misverstanden rond Cronbachs alfa en de wenselijkheid van alternatieven. *De Psycholoog*, 44, 561-567.

Smits, J. A. E., & Vorst, H. C. M. (1990). *Handleiding en verantwoording bij de schoolvragenlijst*. Nijmegen: Berkhout.

Timbremont, B., & Braet, C. (2002). *Children's Depression Inventory: Nederlandstalige versie*. Lisse: Swets & Zeitlinger.

Tremblay, R. E. (2000). The development of aggressive behavior during childhood: what have we learned in the past century? *International Journal of Behavioral Development*, 24, 129-141.

Veerman, J. W., Straathof, M. A. E., Treffers, Ph. D. A., Bergh, B. R. H. van den, & Brink, L. T. ten (2004). *Competentiebelevingsschaal voor Kinderen: handleiding*. Lisse: Harcourt Assessment BV.

Vliek, L., Overbeek, G., & Orobio de Castro, B. (in review^a). Context matters in improving classroom climate: Effectiveness of TIGER training in elementary school classes.

Vliek, L., Overbeek, G., & Orobio de Castro, B. (in review^b). I want to behave prosocially and I can choose to do so: Effectiveness of the TIGER training in 8 to 11 year-olds.

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society. The development of higher psychological processes*. Cambridge: Cambridge University Press.

Wentzel, K. R. (1993). Motivation and achievement in early adolescence: The role of multiple classroom goals. *Journal of Early Adolescence*, 13(1), 4-20.

Westbrook, M. T. (1979). A classification of coping behavior based on multidimensional scaling of similarity ratings. *Journal of Clinical Psychology*, 35, 407-410.

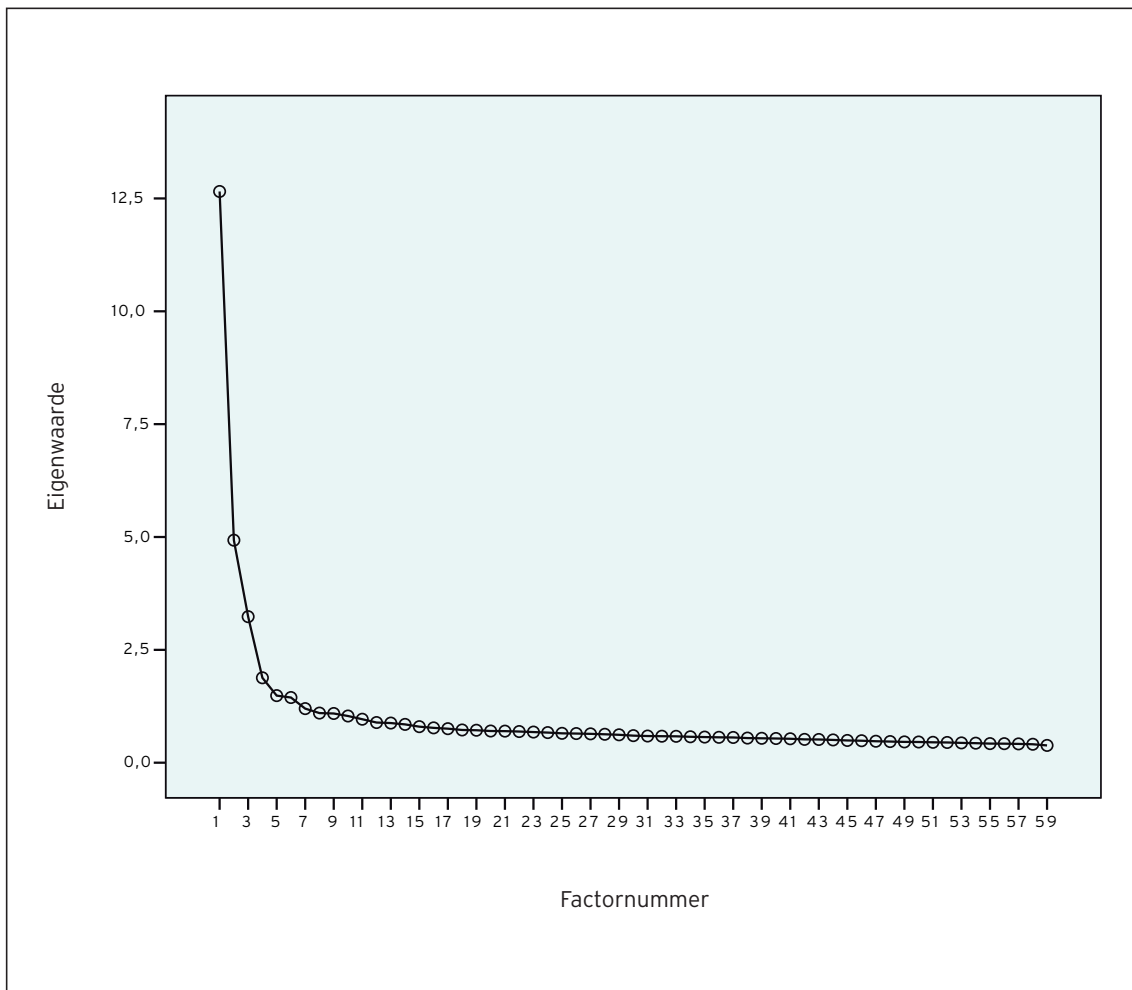
van Widenfelt, B. M., Goedhart, A. W., Treffers, P. D. A., & Goodman, R. (2003). Dutch version of the strengths and difficulties questionnaire (SDQ). *European Child & Adolescent Psychiatry*, 12, 281-289.

Wit, C. A. M. de (2000). *Depressie bij kinderen en adolescenten. Theorie en onderzoek, diagnostiek en behandeling*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

Bijlage A Figuren

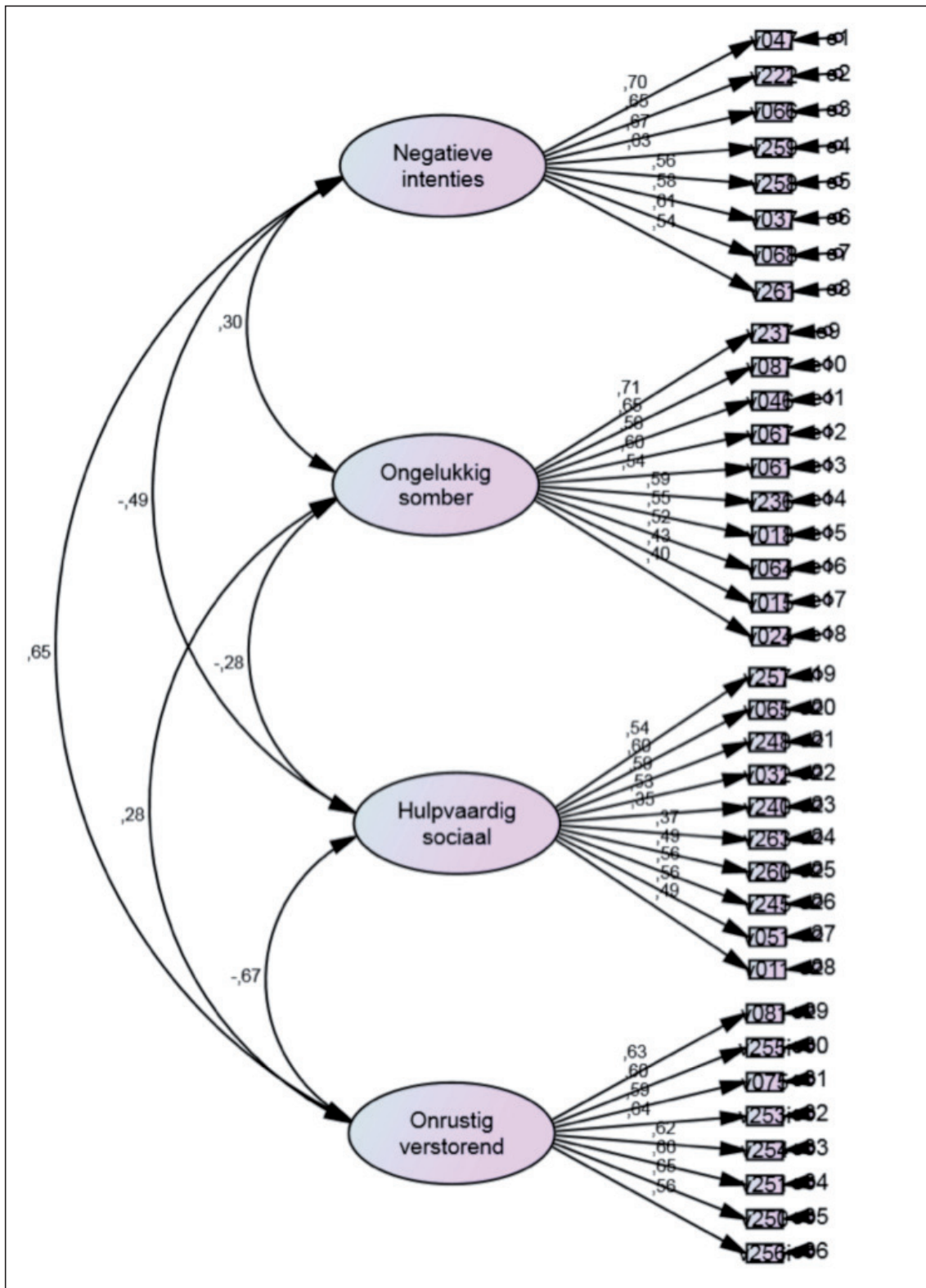
- A.1 Screeplot van exploratieve Factoranalyse
- A.2 Resultaat AMOS: confirmatieve factoranalyse
- A.3 Screeplot van factoranalyse met geselecteerde 36 items
- A.4 Gemiddelde scores van de normgroepen op de vier subschalen

A.1 Screeplot van exploratieve Factoranalyse

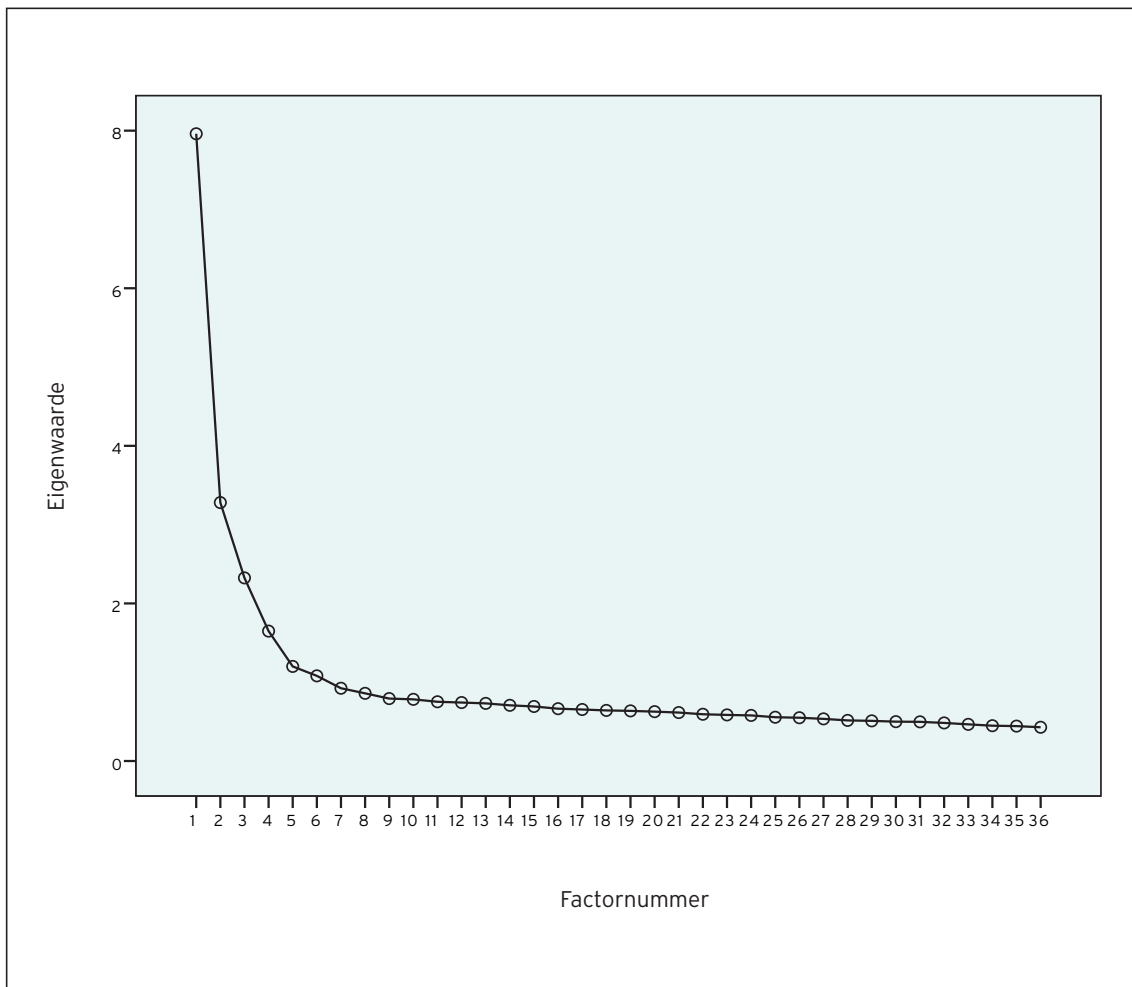
Figuur 1.
Screeplot, waarbij de Eigenwaarde is afgezet tegen het factornummer.

A.2 Resultaat AMOS: confirmatorische factoranalyse

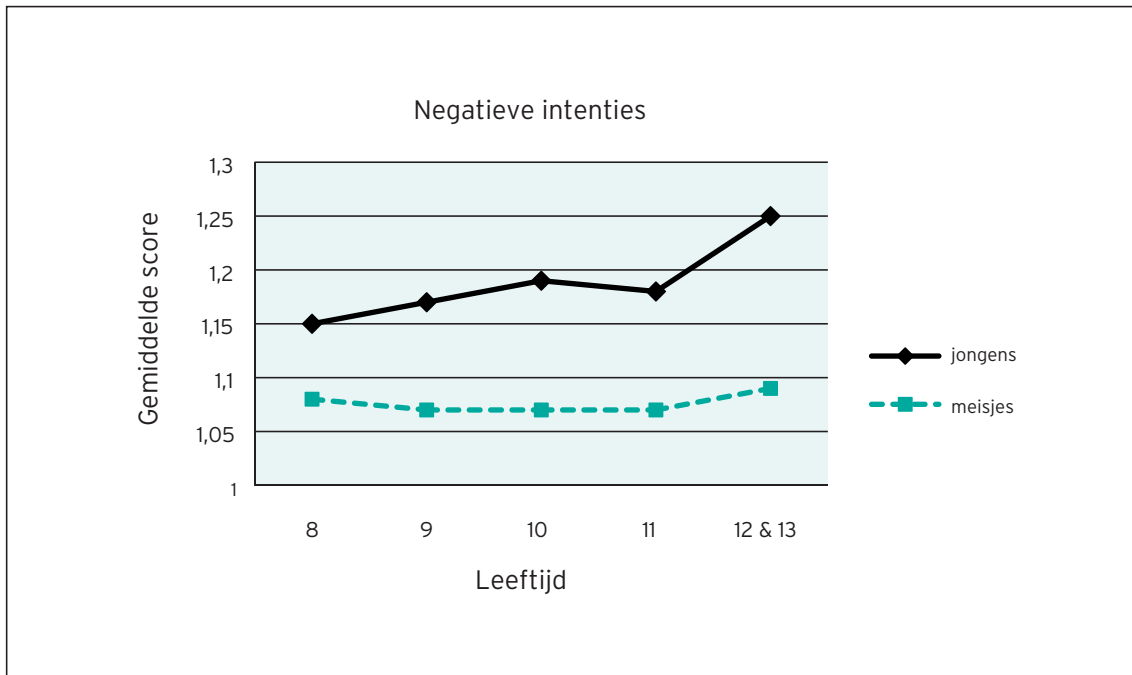
Figuur 2.
Resultaat van confirmatieve factor analyse met gestandaardiseerde ladingen

A.3 Screeplot van factoranalyse met geselecteerde 36 items

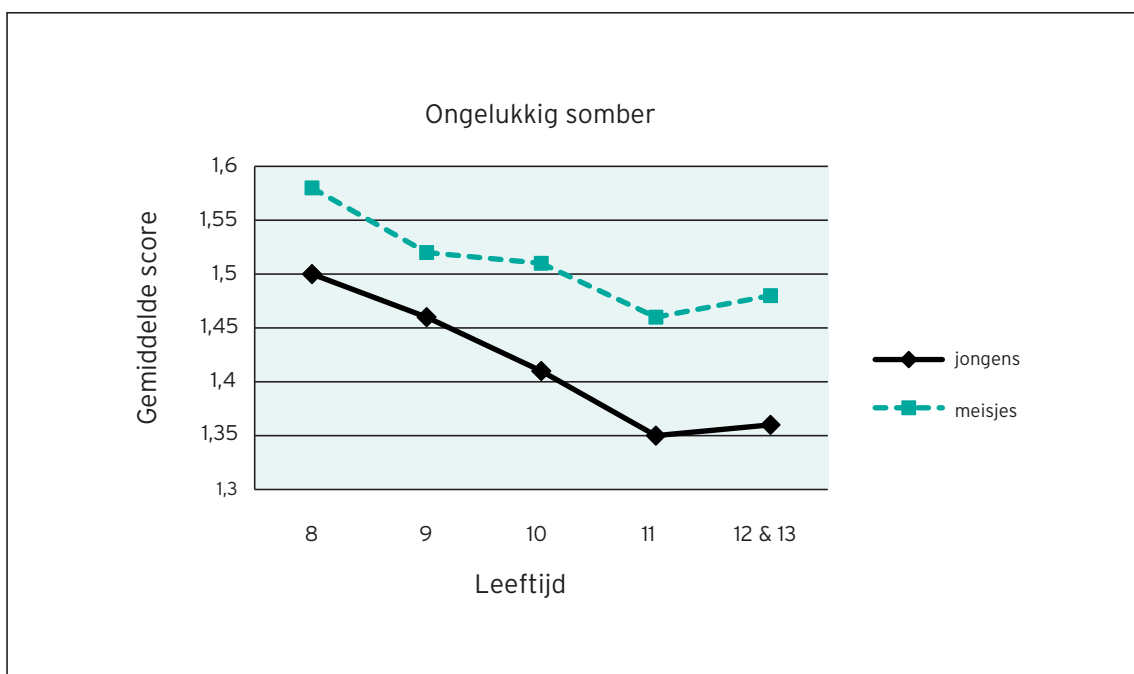

Figuur 3.
Screeplot, waarbij de Eigenwaarde is afgezet tegen het factornummer.

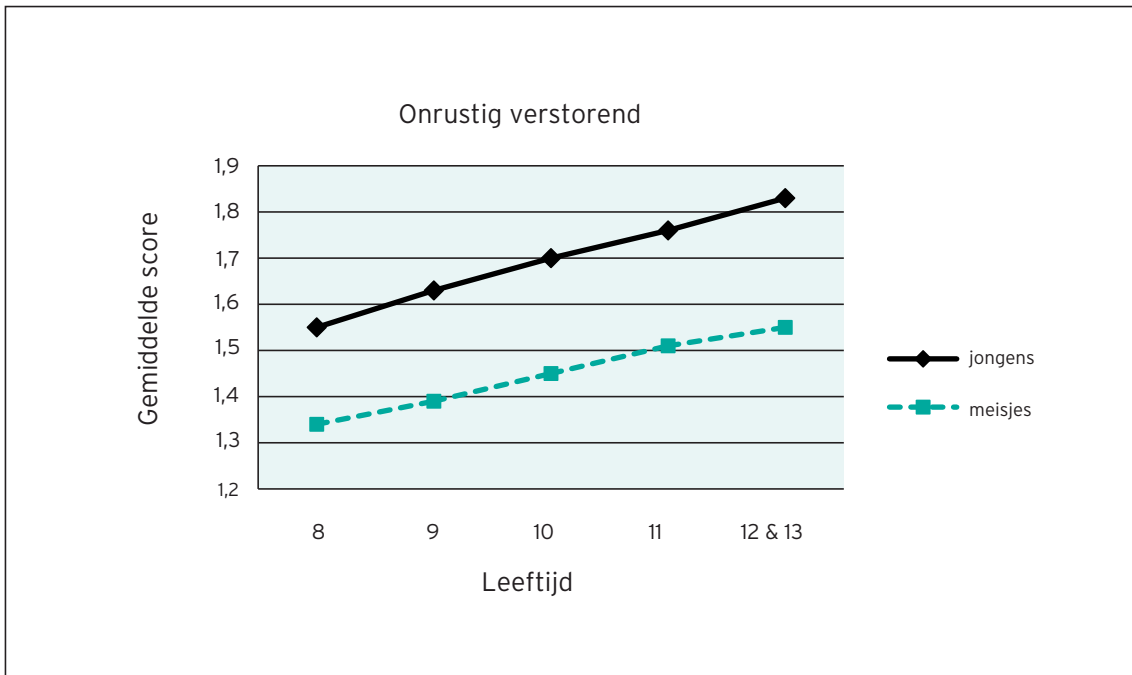
A.4 Gemiddelde scores van de normgroepen op de vier subschalen

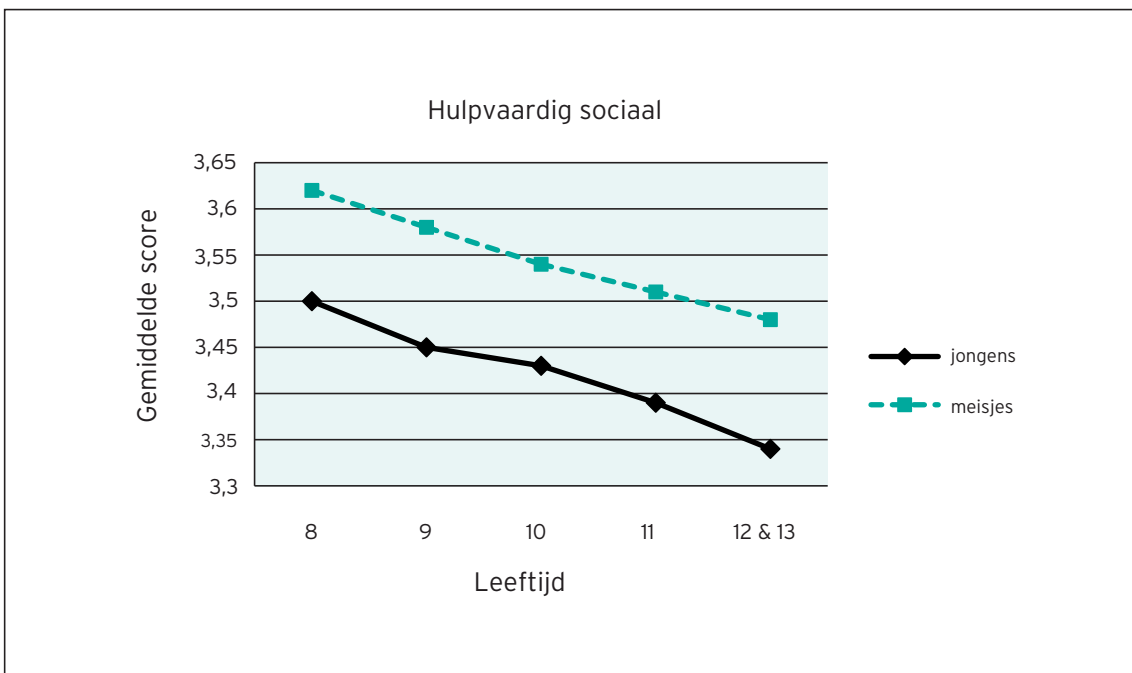
Figuur 4.
Gemiddelde scores van de normgroepen op Negatieve intenties

Figuur 5.
Gemiddelde scores van de normgroepen op Ongelukkig somber

Figuur 6.
Gemiddelde scores van de normgroepen op Onrustig verstorend

Figuur 7.
Gemiddelde scores van de normgroepen op Hulpvaardig sociaal

Bijlage B Tabellen

- B.1 Normen uitgesplitst naar leeftijd (jongens en meisjes zijn samengevoegd)
- B.2 Steekproef test-hertest betrouwbaarheid
- B.3 Psychometrische gegevens van de items per sekse en leeftijd
- B.4 Factoranalyse per normgroep
- B.5 Steekproef van validiteitsonderzoek naar samenhang met andere instrumenten
- B.6 Samenhang met andere instrumenten per sekse en leeftijd

B.1 Normen uitgesplitst naar leeftijd (jongens en meisjes zijn samengevoegd)

Tabel 33 | Normen Negatieve Intenties (zwarte pet willen) voor jongens en meisjes samen

Leeftijd	Positief 0 - 95 P	Opvallend 95 - 99 P	Zorgwekkend 99 - 100 P
8 jaar	< 1,63	1,63 - 2,37	> 2,37
9 jaar	< 1,63	1,63 - 2,13	> 2,13
10 jaar	< 1,75	1,75 - 2,13	> 2,13
11 jaar	< 1,63	1,63 - 2,00	> 2,00
12 & 13 jaar	< 1,88	1,88 - 2,63	> 2,63

P = percentiel

Tabel 34 | Normen Ongelukkig Somber (gele pet gevoelens) voor jongens en meisjes samen

Leeftijd	Positief 0 - 80 P	Opvallend 80 - 95 P	Zorgwekkend 95 - 100 P
8 jaar	< 1,90	1,90 - 2,50	> 2,50
9 jaar	< 1,80	1,80 - 2,40	> 2,40
10 jaar	< 1,80	1,80 - 2,40	> 2,40
11 jaar	< 1,70	1,70 - 2,20	> 2,20
12 & 13 jaar	< 1,70	1,70 - 2,20	> 2,20

P = percentiel

Tabel 35 | Normen Onrustig Verstorend (rode pet gedrag) voor jongens en meisjes samen

Leeftijd	Positief 0 - 80 P	Opvallend 80 - 95 P	Zorgwekkend 95 - 100 P
8 jaar	< 1,75	1,75 - 2,38	> 2,38
9 jaar	< 1,88	1,88 - 2,38	> 2,38
10 jaar	< 2,00	2,00 - 2,50	> 2,50
11 jaar	< 2,00	2,00 - 2,50	> 2,50
12 & 13 jaar	< 2,13	2,13 - 2,63	> 2,63

P = percentiel

Tabel 36 | Normen Hulpvaardig Sociaal (witte pet gedrag) voor jongens en meisjes samen

Leeftijd	Positief 20 - 100 P	Opvallend 5 - 20 P	Zorgwekkend 0 - 5 P
8 jaar	> 3,30	2,90 - 3,30	< 2,90
9 jaar	> 3,20	2,90 - 3,20	< 2,90
10 jaar	> 3,20	2,90 - 3,20	< 2,90
11 jaar	> 3,20	2,90 - 3,20	< 2,90
12 & 13 jaar	> 3,10	2,90 - 3,10	< 2,90

P = percentiel

B.2 Steekproef test-hertest betrouwbaarheid

Tabel 37 | Verdeling aantal scholen naar verstedelijking

Mate van verstedelijking	Steekproef scholen N	Steekproef %	Populatie %
Zeer sterk	1	5	12
Sterk	3	14	22
Matig	6	29	19
Weinig	7	33	27
Niet	4	19	20
Totaal	21	100	100

Tabel 38 | Verdeling van percentage leerlingen (P) met leerlinggewichten anders dan 0

Percentage leerlingen met gewicht anders dan 0	Steekproef scholen N	Steekproef %	Populatie %
$P < 10$	15	71	53
$10 \leq P < 25$	5	24	30
$25 \leq P < 40$	1	5	8
$P \geq 40$	0	0	9
	21	100	100

Tabel 39 | Verdeling van percentage niet-westerse allochtonen

Percentage niet-westerse allochtonen per school	Steekproef scholen N	Steekproef %	Populatie %
< 5	14	82	54
5 tot 25	2	12	30
> 25	1	6	16
Totaal	17	100	100

Tabel 40 | Geografische verdeling aantal scholen naar regio

Regio	Steekproef scholen N	Steekproef %	Populatie %
Noord	3	14	16
Oost	12	57	24
West	4	19	41
Zuid	2	10	19
Totaal	21	100	100

Tabel 41 | Verdeling van schoolgrootte

Regio	Steekproef scholen N	Steekproef %	Populatie %
Klein (N<200)	9	43	50,5
Groot (N>200)	12	57	49,5
Totaal	21	100	100

Tabel 42 | Beschrijving van de steekproefverdeling naar leeftijd en geslacht

Leeftijd in jaren	N jongens	N meisjes	Totaal
8	26	41	67
9	89	110	199
10	142	131	273
11	141	136	277
12 en 13	55	56	111
Totaal	453	474	927

B.3 Psychometrische gegevens van de items per sekse en leeftijd

Tabel 43 | Gemiddelden (M) en standaarddeviaties (SD) per item voor 8-jarigen

8-jarigen		Jongen (N=946)		Meisje (N=966)	
		M	SD	M	SD
v047	Ik wil kinderen pesten	1,10	,36	1,07	,33
v222	Ik wil anderen uitlachen	1,12	,39	1,07	,32
v066	Ik wil ruzie	1,15	,45	1,08	,33
v259	Ik vind het leuk om gemeen te doen op school	1,12	,42	1,06	,32
v258	Ik vind het leuk om kinderen aan het huilen te krijgen	1,13	,47	1,08	,41
v037	Ik wil de juf of meester storen in de klas	1,12	,37	1,07	,31
v068	Ik wil stout zijn	1,13	,42	1,10	,36
v261	Ik vind het leuk om kinderen bang te maken	1,30	,66	1,14	,49
v237	Ik voel me vaak alleen	1,62	,86	1,80	,93
v087	Ik ben verdrietig	1,44	,73	1,57	,81
v046	Ik word gepest	1,70	,91	1,71	,88
v067	Ik wou dat mijn leven anders was	1,63	,95	1,63	,95
v061	Ik vind mezelf stom	1,35	,74	1,45	,81
v236	Ik moet vaak huilen	1,48	,69	1,58	,77
v018	Niemand vindt mij aardig	1,40	,71	1,33	,66
v064	Ik voel me hulpeloos	1,50	,77	1,56	,81
v015	Ik ben waardeloos	1,43	,75	1,53	,81
v024	Ik doe alles fout	1,50	,70	1,62	,81
v257	Ik vind het leuk om klasgenoten blij te maken	3,63	,60	3,78	,47
v065	Ik help kinderen in de klas	3,28	,70	3,46	,63
v248	Ik help als iemand valt of verdrietig is	3,43	,68	3,68	,55
v032	Ik kan anderen goed helpen	3,28	,65	3,48	,62
v240	Ik kan veel	3,44	,65	3,27	,68
v263	Ik wil dat de juf of meester trots op me is	3,78	,54	3,81	,48
v260	Ik wil eerlijk zijn op school	3,69	,63	3,81	,52
v245	Als ik iets beloof aan mijn juf of meester, dan doe ik het ook	3,58	,62	3,74	,52
v051	Ik doe aardig	3,44	,65	3,57	,60
v011	Ik ben te vertrouwen	3,45	,65	3,61	,57
v081	Ik roep door de klas	1,49	,77	1,24	,54
v255i	Ik ben rustig in de klas	1,84	,85	1,59	,75
v075	Ik maak rare geluiden in de klas	1,56	,84	1,25	,58
v253i	Ik gedraag me zoals het hoort	1,60	,68	1,37	,58
v254	De juf of meester is vaak boos op mij	1,63	,77	1,39	,67
v251	Ik doe dingen die niet mogen op school	1,37	,68	1,19	,55
v250	Ik doe brutaal op school	1,26	,60	1,13	,45
v256i	Ik let goed op in de les	1,68	,72	1,58	,69

Tabel 44 | Gemiddelden (M) en standaarddeviaties (SD) per item voor 9-jarigen

9-jarigen		Jongen (N=1382)		Meisje (N=1302)	
		M	SD	M	SD
v047	Ik wil kinderen pesten	1,11	,36	1,06	,28
v222	Ik wil anderen uitlachen	1,16	,46	1,06	,28
v066	Ik wil ruzie	1,14	,41	1,06	,28
v259	Ik vind het leuk om gemeen te doen op school	1,13	,41	1,05	,27
v258	Ik vind het leuk om kinderen aan het huilen te krijgen	1,13	,44	1,06	,33
v037	Ik wil de juf of meester storen in de klas	1,15	,46	1,08	,33
v068	Ik wil stout zijn	1,16	,46	1,10	,36
v261	Ik vind het leuk om kinderen bang te maken	1,34	,66	1,12	,40
v237	Ik voel me vaak alleen	1,58	,84	1,67	,87
v087	Ik ben verdrietig	1,41	,70	1,51	,73
v046	Ik word gepest	1,64	,91	1,63	,86
v067	Ik wou dat mijn leven anders was	1,54	,87	1,56	,86
v061	Ik vind mezelf stom	1,33	,68	1,40	,72
v236	Ik moet vaak huilen	1,45	,70	1,57	,74
v018	Niemand vindt mij aardig	1,31	,58	1,32	,61
v064	Ik voel me hulpeloos	1,43	,71	1,50	,76
v015	Ik ben waardeloos	1,39	,69	1,44	,70
v024	Ik doe alles fout	1,53	,70	1,58	,71
v257	Ik vind het leuk om klasgenoten blij te maken	3,60	,57	3,72	,50
v065	Ik help kinderen in de klas	3,24	,68	3,46	,61
v248	Ik help als iemand valt of verdrietig is	3,40	,65	3,63	,54
v032	Ik kan anderen goed helpen	3,24	,61	3,40	,58
v240	Ik kan veel	3,32	,66	3,23	,64
v263	Ik wil dat de juf of meester trots op me is	3,75	,56	3,77	,48
v260	Ik wil eerlijk zijn op school	3,64	,62	3,76	,52
v245	Als ik iets beloof aan mijn juf of meester, dan doe ik het ook	3,53	,63	3,68	,54
v051	Ik doe aardig	3,35	,63	3,51	,60
v011	Ik ben te vertrouwen	3,45	,61	3,62	,55
v081	Ik roep door de klas	1,57	,80	1,32	,64
v255i	Ik ben rustig in de klas	1,98	,83	1,71	,77
v075	Ik maak rare geluiden in de klas	1,61	,83	1,25	,59
v253i	Ik gedraag me zoals het hoort	1,68	,70	1,46	,62
v254	De juf of meester is vaak boos op mij	1,67	,76	1,41	,63
v251	Ik doe dingen die niet mogen op school	1,45	,69	1,20	,51
v250	Ik doe brutaal op school	1,34	,64	1,17	,49
v256i	Ik let goed op in de les	1,76	,69	1,64	,64

Tabel 45 | Gemiddelden (M) en standaarddeviaties (SD) per item voor 10-jarigen

10-jarigen		Jongen (N=1377)		Meisje (N=1339)	
		M	SD	M	SD
v047	Ik wil kinderen pesten	1,11	,34	1,04	,25
v222	Ik wil anderen uitlachen	1,19	,45	1,07	,27
v066	Ik wil ruzie	1,16	,44	1,06	,26
v259	Ik vind het leuk om gemeen te doen op school	1,15	,42	1,05	,27
v258	Ik vind het leuk om kinderen aan het huilen te krijgen	1,15	,43	1,05	,28
v037	Ik wil de juf of meester storen in de klas	1,16	,42	1,06	,30
v068	Ik wil stout zijn	1,20	,46	1,08	,30
v261	Ik vind het leuk om kinderen bang te maken	1,42	,70	1,14	,44
v237	Ik voel me vaak alleen	1,50	,77	1,66	,85
v087	Ik ben verdrietig	1,37	,65	1,55	,79
v046	Ik word gepest	1,54	,84	1,57	,83
v067	Ik wou dat mijn leven anders was	1,45	,77	1,59	,84
v061	Ik vind mezelf stom	1,30	,62	1,44	,69
v236	Ik moet vaak huilen	1,39	,64	1,60	,76
v018	Niemand vindt mij aardig	1,32	,59	1,32	,60
v064	Ik voel me hulpeloos	1,36	,63	1,39	,66
v015	Ik ben waardeloos	1,37	,65	1,44	,64
v024	Ik doe alles fout	1,50	,68	1,54	,66
v257	Ik vind het leuk om klasgenoten blij te maken	3,57	,55	3,71	,48
v065	Ik help kinderen in de klas	3,25	,60	3,41	,57
v248	Ik help als iemand valt of verdrietig is	3,34	,64	3,62	,52
v032	Ik kan anderen goed helpen	3,24	,55	3,37	,56
v240	Ik kan veel	3,30	,62	3,14	,62
v263	Ik wil dat de juf of meester trots op me is	3,70	,55	3,70	,53
v260	Ik wil eerlijk zijn op school	3,59	,62	3,75	,47
v245	Als ik iets beloof aan mijn juf of meester, dan doe ik het ook	3,44	,64	3,63	,55
v051	Ik doe aardig	3,37	,55	3,46	,57
v011	Ik ben te vertrouwen	3,47	,58	3,59	,54
v081	Ik roep door de klas	1,70	,83	1,38	,65
v255i	Ik ben rustig in de klas	2,03	,79	1,82	,72
v075	Ik maak rare geluiden in de klas	1,70	,83	1,26	,55
v253i	Ik gedraag me zoals het hoort	1,75	,65	1,58	,62
v254	De juf of meester is vaak boos op mij	1,68	,72	1,41	,63
v251	Ik doe dingen die niet mogen op school	1,51	,71	1,24	,51
v250	Ik doe brutaal op school	1,39	,61	1,21	,49
v256i	Ik let goed op in de les	1,81	,67	1,71	,61

Tabel 46 | Gemiddelden (M) en standaarddeviaties (SD) per item voor 11-jarigen

11-jarigen		Jongen (N=1171)		Meisje (N=1209)	
		M	SD	M	SD
v047	Ik wil kinderen pesten	1,10	,33	1,03	,19
v222	Ik wil anderen uitlachen	1,17	,41	1,08	,28
v066	Ik wil ruzie	1,15	,38	1,05	,22
v259	Ik vind het leuk om gemeen te doen op school	1,14	,39	1,04	,23
v258	Ik vind het leuk om kinderen aan het huilen te krijgen	1,14	,39	1,04	,24
v037	Ik wil de juf of meester storen in de klas	1,16	,41	1,07	,29
v068	Ik wil stout zijn	1,22	,47	1,10	,33
v261	Ik vind het leuk om kinderen bang te maken	1,39	,66	1,15	,40
v237	Ik voel me vaak alleen	1,39	,67	1,57	,80
v087	Ik ben verdrietig	1,33	,60	1,50	,73
v046	Ik word gepest	1,42	,75	1,45	,75
v067	Ik wou dat mijn leven anders was	1,40	,69	1,55	,81
v061	Ik vind mezelf stom	1,26	,53	1,42	,66
v236	Ik moet vaak huilen	1,39	,66	1,56	,74
v018	Niemand vindt mij aardig	1,26	,51	1,28	,53
v064	Ik voel me hulpeloos	1,25	,51	1,35	,61
v015	Ik ben waardeloos	1,31	,56	1,43	,61
v024	Ik doe alles fout	1,45	,61	1,51	,61
v257	Ik vind het leuk om klasgenoten blij te maken	3,52	,57	3,67	,50
v065	Ik help kinderen in de klas	3,25	,56	3,41	,57
v248	Ik help als iemand valt of verdrietig is	3,27	,63	3,57	,54
v032	Ik kan anderen goed helpen	3,19	,54	3,32	,54
v240	Ik kan veel	3,27	,59	3,11	,59
v263	Ik wil dat de juf of meester trots op me is	3,63	,57	3,69	,52
v260	Ik wil eerlijk zijn op school	3,55	,61	3,69	,52
v245	Als ik iets beloof aan mijn juf of meester, dan doe ik het ook	3,39	,61	3,58	,54
v051	Ik doe aardig	3,33	,54	3,47	,53
v011	Ik ben te vertrouwen	3,50	,54	3,62	,52
v081	Ik roep door de klas	1,81	,86	1,48	,71
v255i	Ik ben rustig in de klas	2,14	,80	1,95	,76
v075	Ik maak rare geluiden in de klas	1,72	,81	1,29	,57
v253i	Ik gedraag me zoals het hoort	1,83	,65	1,63	,58
v254	De juf of meester is vaak boos op mij	1,68	,72	1,42	,59
v251	Ik doe dingen die niet mogen op school	1,60	,71	1,26	,48
v250	Ik doe brutaal op school	1,46	,65	1,28	,51
v256i	Ik let goed op in de les	1,84	,63	1,78	,61

Tabel 47 | Gemiddelden (M) en standaarddeviaties (SD) per item voor 12 en 13-jarigen

12 & 13-jarigen		Jongen (N=465)		Meisje (N=395)	
		M	SD	M	SD
v047	Ik wil kinderen pesten	1,15	,41	1,06	,27
v222	Ik wil anderen uitlachen	1,22	,48	1,11	,37
v066	Ik wil ruzie	1,21	,48	1,07	,31
v259	Ik vind het leuk om gemeen te doen op school	1,20	,48	1,07	,29
v258	Ik vind het leuk om kinderen aan het huilen te krijgen	1,22	,54	1,07	,33
v037	Ik wil de juf of meester storen in de klas	1,23	,52	1,08	,33
v068	Ik wil stout zijn	1,26	,55	1,10	,32
v261	Ik vind het leuk om kinderen bang te maken	1,48	,75	1,18	,50
v237	Ik voel me vaak alleen	1,44	,69	1,50	,73
v087	Ik ben verdrietig	1,32	,60	1,47	,74
v046	Ik word gepest	1,40	,71	1,52	,82
v067	Ik wou dat mijn leven anders was	1,43	,73	1,54	,79
v061	Ik vind mezelf stom	1,28	,56	1,46	,67
v236	Ik moet vaak huilen	1,32	,59	1,50	,75
v018	Niemand vindt mij aardig	1,28	,55	1,29	,52
v064	Ik voel me hulpeloos	1,25	,52	1,42	,65
v015	Ik ben waardeloos	1,36	,59	1,45	,62
v024	Ik doe alles fout	1,46	,59	1,62	,61
v257	Ik vind het leuk om klasgenoten blij te maken	3,45	,59	3,59	,54
v065	Ik help kinderen in de klas	3,19	,59	3,36	,56
v248	Ik help als iemand valt of verdrietig is	3,21	,66	3,55	,56
v032	Ik kan anderen goed helpen	3,17	,56	3,27	,49
v240	Ik kan veel	3,22	,64	3,12	,58
v263	Ik wil dat de juf of meester trots op me is	3,57	,62	3,62	,58
v260	Ik wil eerlijk zijn op school	3,49	,60	3,65	,53
v245	Als ik iets beloof aan mijn juf of meester, dan doe ik het ook	3,29	,64	3,50	,58
v051	Ik doe aardig	3,30	,54	3,47	,56
v011	Ik ben te vertrouwen	3,49	,53	3,60	,52
v081	Ik roep door de klas	1,87	,86	1,55	,73
v255i	Ik ben rustig in de klas	2,20	,76	2,03	,79
v075	Ik maak rare geluiden in de klas	1,75	,84	1,33	,59
v253i	Ik gedraag me zoals het hoort	1,88	,66	1,61	,58
v254	De juf of meester is vaak boos op mij	1,72	,74	1,46	,61
v251	Ik doe dingen die niet mogen op school	1,65	,72	1,29	,55
v250	Ik doe brutaal op school	1,59	,71	1,32	,59
v256i	Ik let goed op in de les	1,94	,64	1,78	,65

Tabel 48 | Item-rest correlaties per item per leeftijdsgroep voor jongens

jongens		8	9	10	11	12&13
v047	Ik wil kinderen pesten	,66	,65	,66	,55	,67
v222	Ik wil anderen uitlachen	,57	,63	,57	,53	,63
v066	Ik wil ruzie	,49	,67	,60	,56	,67
v259	Ik vind het leuk om gemeen te doen op school	,54	,60	,59	,66	,71
v258	Ik vind het leuk om kinderen aan het huilen te krijgen	,45	,54	,57	,58	,60
v037	Ik wil de juf of meester storen in de klas	,50	,51	,57	,51	,55
v068	Ik wil stout zijn	,56	,52	,54	,55	,66
v261	Ik vind het leuk om kinderen bang te maken	,42	,45	,47	,46	,57
v237	Ik voel me vaak alleen	,50	,60	,61	,64	,65
v087	Ik ben verdrietig	,45	,52	,56	,59	,61
v046	Ik word gepest	,39	,45	,46	,48	,45
v067	Ik wou dat mijn leven anders was	,45	,52	,51	,53	,51
v061	Ik vind mezelf stom	,40	,46	,52	,51	,58
v236	Ik moet vaak huilen	,44	,44	,45	,44	,42
v018	Niemand vindt mij aardig	,46	,50	,45	,50	,48
v064	Ik voel me hulpeloos	,43	,47	,48	,47	,56
v015	Ik ben waardeloos	,36	,35	,47	,45	,47
v024	Ik doe alles fout	,26	,34	,39	,43	,49
v081	Ik roep door de klas	,53	,58	,61	,62	,60
v255i	Ik ben rustig in de klas	,55	,54	,58	,62	,61
v075	Ik maak rare geluiden in de klas	,54	,57	,58	,58	,56
v253i	Ik gedraag me zoals het hoort	,50	,57	,57	,61	,57
v254	De juf of meester is vaak boos op mij	,50	,57	,55	,63	,60
v251	Ik doe dingen die niet mogen op school	,51	,57	,59	,62	,59
v250	Ik doe brutaal op school	,47	,56	,60	,62	,63
v256i	Ik let goed op in de les	,50	,50	,48	,47	,50
v257	Ik vind het leuk om klasgenoten blij te maken	,45	,49	,50	,54	,50
v065	Ik help kinderen in de klas	,54	,52	,51	,55	,54
v248	Ik help als iemand valt of verdrietig is	,47	,49	,49	,50	,54
v032	Ik kan anderen goed helpen	,42	,47	,47	,44	,49
v240	Ik kan veel	,29	,37	,32	,34	,29
v263	Ik wil dat de juf of meester trots op me is	,36	,31	,36	,41	,48
v260	Ik wil eerlijk zijn op school	,34	,41	,44	,43	,49
v245	Als ik iets beloof aan mijn juf of meester, dan doe ik het ook	,43	,48	,43	,49	,45
v051	Ik doe aardig	,48	,49	,51	,48	,36
v011	Ik ben te vertrouwen	,39	,43	,44	,43	,45

Tabel 49 | Item-rest correlaties per item per leeftijdsgroep voor meisjes

meisjes		8	9	10	11	12&13
v047	Ik wil kinderen pesten	,53	,73	,60	,49	,65
v222	Ik wil anderen uitlachen	,57	,67	,60	,47	,58
v066	Ik wil ruzie	,60	,63	,59	,50	,58
v259	Ik vind het leuk om gemeen te doen op school	,53	,53	,57	,49	,53
v258	Ik vind het leuk om kinderen aan het huilen te krijgen	,45	,39	,52	,47	,44
v037	Ik wil de juf of meester storen in de klas	,57	,53	,42	,40	,57
v068	Ik wil stout zijn	,52	,55	,46	,42	,43
v261	Ik vind het leuk om kinderen bang te maken	,44	,43	,42	,42	,43
v237	Ik voel me vaak alleen	,61	,64	,67	,68	,57
v087	Ik ben verdrietig	,57	,59	,66	,64	,54
v046	Ik word gepest	,46	,55	,48	,51	,42
v067	Ik wou dat mijn leven anders was	,52	,52	,61	,60	,58
v061	Ik vind mezelf stom	,51	,53	,55	,60	,57
v236	Ik moet vaak huilen	,53	,54	,56	,55	,47
v018	Niemand vindt mij aardig	,47	,51	,46	,57	,39
v064	Ik voel me hulpeloos	,45	,41	,52	,53	,49
v015	Ik ben waardeloos	,32	,43	,50	,47	,47
v024	Ik doe alles fout	,35	,32	,41	,49	,43
v081	Ik roep door de klas	,48	,55	,56	,54	,57
v255i	Ik ben rustig in de klas	,48	,51	,50	,55	,58
v075	Ik maak rare geluiden in de klas	,44	,43	,48	,50	,50
v253i	Ik gedraag me zoals het hoort	,48	,48	,55	,50	,51
v254	De juf of meester is vaak boos op mij	,42	,47	,50	,53	,55
v251	Ik doe dingen die niet mogen op school	,33	,47	,51	,52	,51
v250	Ik doe brutaal op school	,39	,48	,52	,57	,59
v256i	Ik let goed op in de les	,45	,48	,49	,46	,46
v257	Ik vind het leuk om klasgenoten blij te maken	,39	,44	,48	,50	,50
v065	Ik help kinderen in de klas	,51	,51	,49	,52	,51
v248	Ik help als iemand valt of verdrietig is	,47	,49	,46	,50	,48
v032	Ik kan anderen goed helpen	,41	,45	,42	,47	,44
v240	Ik kan veel	,35	,40	,28	,32	,42
v263	Ik wil dat de juf of meester trots op me is	,26	,30	,28	,30	,40
v260	Ik wil eerlijk zijn op school	,28	,39	,37	,46	,50
v245	Als ik iets beloof aan mijn juf of meester, dan doe ik het ook	,38	,39	,41	,45	,42
v051	Ik doe aardig	,43	,45	,39	,44	,40
v011	Ik ben te vertrouwen	,35	,35	,39	,36	,38

B.4 Factoranalyse per normgroep

Tabel 50 | ML Factoranalyse voor jongens van 8 jaar

		Factor			
		1	2	3	4
v047	Ik wil kinderen pesten	,732	-,016	,088	,025
v222	Ik wil anderen uitlachen	,616	-,028	,136	,004
v068	Ik wil stout zijn	,586	-,005	,120	-,003
v259	Ik vind het leuk om gemeen te doen op school	,579	-,074	-,037	,037
v258	Ik vind het leuk om kinderen aan het huilen te krijgen	,531	-,015	-,003	-,059
v037	Ik wil de juf of meester storen in de klas	,480	,037	,163	,188
v066	Ik wil ruzie	,454	-,017	,118	,098
v261	Ik vind het leuk om kinderen bang te maken	,413	,020	,009	,100
v250	Ik doe brutaal op school	,368	-,069	,066	,280
v065	Ik help kinderen in de klas	,033	,618	-,124	,021
v248	Ik help als iemand valt of verdrietig is	-,103	,576	,116	,005
v257	Ik vind het leuk om klasgenoten blij te maken	-,130	,492	,038	,002
v032	Ik kan anderen goed helpen	,067	,448	-,091	-,058
v253i	Ik gedraag me zoals het hoort	,058	-,439	,017	,313
v051	Ik doe aardig	,002	,409	-,167	-,198
v260	Ik wil eerlijk zijn op school	-,210	,372	,111	-,023
v263	Ik wil dat de juf of meester trots op me is	-,246	,372	,072	,065
v240	Ik kan veel	,134	,368	-,199	,060
v245	Als ik iets beloof aan mijn juf of meester, dan doe ik het ook	-,105	,367	,055	-,250
v011	Ik ben te vertrouwen	,073	,302	-,184	-,185
v237	Ik voel me vaak alleen	,014	,005	,612	-,034
v236	Ik moet vaak huilen	,000	,038	,537	,071
v087	Ik ben verdrietig	,023	,128	,522	,139
v046	Ik word gepest	-,084	,025	,502	,051
v067	Ik wou dat mijn leven anders was	,077	-,072	,479	-,042
v018	Niemand vindt mij aardig	,099	-,055	,470	,012
v064	Ik voel me hulpeloos	,113	-,059	,459	-,072
v061	Ik vind mezelf stom	,144	,017	,396	-,052
v015	Ik ben waardeloos	,005	-,015	,388	,029
v024	Ik doe alles fout	,008	-,062	,274	,008
v075	Ik maak rare geluiden in de klas	,048	,096	,034	,686
v081	Ik roep door de klas	,082	,110	,062	,644
v255i	Ik ben rustig in de klas	-,047	-,196	-,078	,583
v254	De juf of meester is vaak boos op mij	,101	-,064	,119	,433
v251	Ik doe dingen die niet mogen op school	,201	-,093	,038	,416
v256i	Ik let goed op in de les	,004	-,366	,014	,367

Tabel 51 | Correlatie tussen de factoren voor 8-jarige jongens

Factor	1	2	3	4
1	1,000	-,304	,265	,359
2	-,304	1,000	-,238	-,325
3	,265	-,238	1,000	,313
4	,359	-,325	,313	1,000

Tabel 52 | ML Factoranalyse voor jongens van 9 jaar

		Factor			
		1	2	3	4
v066	Ik wil ruzie	<u>,743</u>	,039	,066	,001
v047	Ik wil kinderen pesten	<u>,702</u>	-,021	,119	-,036
v222	Ik wil anderen uitlachen	<u>,625</u>	,006	,129	,080
v259	Ik vind het leuk om gemeen te doen op school	<u>,599</u>	-,116	,049	-,039
v258	Ik vind het leuk om kinderen aan het huilen te krijgen	<u>,572</u>	-,055	,036	-,030
v068	Ik wil stout zijn	<u>,571</u>	,020	,009	,055
v037	Ik wil de juf of meester storen in de klas	<u>,475</u>	,023	,042	,221
v261	Ik vind het leuk om kinderen bang te maken	<u>,411</u>	-,064	,008	,124
v065	Ik help kinderen in de klas	,012	<u>,563</u>	-,024	-,074
v032	Ik kan anderen goed helpen	,055	<u>,539</u>	-,020	-,045
v248	Ik help als iemand valt of verdrietig is	-,080	<u>,531</u>	,018	-,018
v257	Ik vind het leuk om klasgenoten blij te maken	-,191	<u>,528</u>	,005	,070
v240	Ik kan veel	,155	<u>,452</u>	-,184	,030
v051	Ik doe aardig	,009	<u>,400</u>	-,100	-,284
v260	Ik wil eerlijk zijn op school	-,243	<u>,386</u>	,059	-,035
v011	Ik ben te vertrouwen	-,049	<u>,374</u>	-,141	-,072
v245	Als ik iets beloof aan mijn juf of meester, dan doe ik het ook	-,079	<u>,374</u>	-,008	-,264
v263	Ik wil dat de juf of meester trots op me is	-,201	<u>,324</u>	,063	,031
v237	Ik voel me vaak alleen	-,009	,029	<u>,710</u>	-,011
v087	Ik ben verdrietig	,031	,011	<u>,611</u>	-,037
v046	Ik word gepest	-,046	,114	<u>,590</u>	,021
v067	Ik wou dat mijn leven anders was	,061	-,025	<u>,577</u>	-,027
v064	Ik voel me hulpeloos	,016	-,021	<u>,523</u>	-,043
v018	Niemand vindt mij aardig	,048	-,087	<u>,515</u>	,023
v236	Ik moet vaak huilen	,059	,126	<u>,507</u>	,047
v061	Ik vind mezelf stom	,023	-,063	<u>,457</u>	,029
v024	Ik doe alles fout	,016	-,075	<u>,327</u>	,020
v015	Ik ben waardeloos	,015	-,118	,310	,035
v081	Ik roep door de klas	,119	,122	,028	<u>,650</u>
v075	Ik maak rare geluiden in de klas	,100	,114	,075	<u>,628</u>
v255i	Ik ben rustig in de klas	-,112	-,163	-,015	<u>,600</u>
v253i	Ik gedraag me zoals het hoort	-,010	-,331	,015	<u>,484</u>
v254	De juf of meester is vaak boos op mij	,096	-,063	,185	<u>,470</u>
v251	Ik doe dingen die niet mogen op school	,330	-,008	,008	<u>,452</u>
v250	Ik doe brutaal op school	,349	-,010	,018	<u>,422</u>
v256i	Ik let goed op in de les	-,058	-,350	,030	<u>,418</u>

Tabel 53 | Correlatie tussen de factoren voor 9-jarige jongens

Factor	1	2	3	4
1	1,000	-,292	,317	,423
2	-,292	1,000	-,267	-,377
3	,317	-,267	1,000	,337
4	,423	-,377	,337	1,000

Tabel 54 | ML Factoranalyse voor jongens van 10 jaar

		Factor			
		1	2	3	4
v047	Ik wil kinderen pesten	,743	,039	,066	,001
v259	Ik vind het leuk om gemeen te doen op school	,702	-,021	,119	-,036
v066	Ik wil ruzie	,625	,006	,129	,080
v258	Ik vind het leuk om kinderen aan het huilen te krijgen	,599	-,116	,049	-,039
v222	Ik wil anderen uitlachen	,572	-,055	,036	-,030
v037	Ik wil de juf of meester storen in de klas	,571	,020	,009	,055
v068	Ik wil stout zijn	,475	,023	,042	,221
v261	Ik vind het leuk om kinderen bang te maken	,411	-,064	,008	,124
v237	Ik voel me vaak alleen	,012	,563	-,024	-,074
v087	Ik ben verdrietig	,055	,539	-,020	-,045
v067	Ik wou dat mijn leven anders was	-,080	,531	,018	-,018
v046	Ik word gepest	-,191	,528	,005	,070
v236	Ik moet vaak huilen	,155	,452	-,184	,030
v061	Ik vind mezelf stom	,009	,400	-,100	-,284
v064	Ik voel me hulpeloos	-,243	,386	,059	-,035
v015	Ik ben waardeloos	-,049	,374	-,141	-,072
v018	Niemand vindt mij aardig	-,079	,374	-,008	-,264
v024	Ik doe alles fout	-,201	,324	,063	,031
v248	Ik help als iemand valt of verdrietig is	-,009	,029	,710	-,011
v065	Ik help kinderen in de klas	,031	,011	,611	-,037
v032	Ik kan anderen goed helpen	-,046	,114	,590	,021
v257	Ik vind het leuk om klasgenoten blij te maken	,061	-,025	,577	-,027
v051	Ik doe aardig	,016	-,021	,523	-,043
v240	Ik kan veel	,048	-,087	,515	,023
v260	Ik wil eerlijk zijn op school	,059	,126	,507	,047
v263	Ik wil dat de juf of meester trots op me is	,023	-,063	,457	,029
v011	Ik ben te vertrouwen	,016	-,075	,327	,020
v245	Als ik iets beloof aan mijn juf of meester, dan doe ik het ook	,015	-,118	,310	,035
v081	Ik roep door de klas	,119	,122	,028	,650
v255i	Ik ben rustig in de klas	,100	,114	,075	,628
v075	Ik maak rare geluiden in de klas	-,112	-,163	-,015	,600
v254	De juf of meester is vaak boos op mij	-,010	-,331	,015	,484
v250	Ik doe brutaal op school	,096	-,063	,185	,470
v251	Ik doe dingen die niet mogen op school	,330	-,008	,008	,452
v253i	Ik gedraag me zoals het hoort	,349	-,010	,018	,422
v256i	Ik let goed op in de les	-,058	-,350	,030	,418

Tabel 55 | Correlatie tussen de factoren voor 10-jarige jongens

Factor	1	2	3	4
1	1,000	,214	-,391	,487
2	,214	1,000	-,270	,267
3	-,391	-,270	1,000	-,401
4	,487	,267	-,401	1,000

Tabel 56 | ML Factoranalyse voor jongens van 11 jaar

		Factor			
		1	2	3	4
v081	Ik roep door de klas	<u>,723</u>	-,021	,047	,119
v255i	Ik ben rustig in de klas	<u>,690</u>	-,073	-,040	-,076
v075	Ik maak rare geluiden in de klas	<u>,657</u>	,010	,032	,089
v254	De juf of meester is vaak boos op mij	<u>,575</u>	,105	,132	-,020
v251	Ik doe dingen die niet mogen op school	<u>,550</u>	,026	,196	-,056
v250	Ik doe brutaal op school	<u>,548</u>	,018	,210	-,032
v253i	Ik gedraag me zoals het hoort	<u>,535</u>	,007	-,017	-,306
v256i	Ik let goed op in de les	<u>,370</u>	,036	-,036	-,320
v237	Ik voel me vaak alleen	-,114	<u>,755</u>	-,009	,010
v087	Ik ben verdrietig	-,031	<u>,664</u>	-,003	-,006
v046	Ik word gepest	-,056	<u>,613</u>	-,042	,098
v067	Ik wou dat mijn leven anders was	-,024	<u>,590</u>	-,020	-,047
v236	Ik moet vaak huilen	,045	<u>,520</u>	-,008	,069
v018	Niemand vindt mij aardig	-,027	<u>,520</u>	,077	-,083
v061	Ik vind mezelf stom	,084	<u>,518</u>	,058	-,008
v064	Ik voel me hulpeloos	-,027	<u>,511</u>	,047	-,005
v015	Ik ben waardeloos	,064	<u>,449</u>	,076	-,012
v024	Ik doe alles fout	,072	<u>,425</u>	,047	-,071
v259	Ik vind het leuk om gemeen te doen op school	,012	-,022	<u>,738</u>	-,012
v258	Ik vind het leuk om kinderen aan het huilen te krijgen	-,040	-,040	<u>,684</u>	-,054
v047	Ik wil kinderen pesten	-,041	,066	<u>,601</u>	,000
v066	Ik wil ruzie	,008	,075	<u>,600</u>	-,021
v068	Ik wil stout zijn	,094	,024	<u>,542</u>	-,016
v037	Ik wil de juf of meester storen in de klas	,133	,034	<u>,520</u>	,046
v222	Ik wil anderen uitlachen	,102	,127	<u>,505</u>	,029
v261	Ik vind het leuk om kinderen bang te maken	,121	,003	<u>,434</u>	-,062
v065	Ik help kinderen in de klas	,015	-,038	,013	<u>,659</u>
v257	Ik vind het leuk om klasgenoten blij te maken	,118	,003	-,147	<u>,597</u>
v248	Ik help als iemand valt of verdrietig is	-,005	,097	-,087	<u>,573</u>
v032	Ik kan anderen goed helpen	-,060	-,048	,103	<u>,534</u>
v051	Ik doe aardig	-,226	-,151	,037	<u>,402</u>
v263	Ik wil dat de juf of meester trots op me is	,038	,022	-,244	<u>,379</u>
v011	Ik ben te vertrouwen	-,130	-,097	-,020	<u>,371</u>
v260	Ik wil eerlijk zijn op school	-,041	,065	-,284	<u>,358</u>
v245	Als ik iets beloof aan mijn juf of meester, dan doe ik het ook	-,250	-,056	-,098	<u>,347</u>
v240	Ik kan veel	-,067	-,287	,138	<u>,347</u>

Tabel 57 | Correlatie tussen de factoren voor 11-jarige jongens

Factor	1	2	3	4
1	1,000	,258	,460	-,405
2	,258	1,000	,218	-,282
3	,460	,218	1,000	-,348
4	-,405	-,282	-,348	1,000

Tabel 58 | ML Factoranalyse voor jongens van 12 en 13 jaar

		Factor			
		1	2	3	4
v259	Ik vind het leuk om gemeen te doen op school	,720	,034	-,040	,052
v258	Ik vind het leuk om kinderen aan het huilen te krijgen	,688	-,014	-,101	-,053
v047	Ik wil kinderen pesten	,684	,129	,017	,020
v066	Ik wil ruzie	,675	,007	-,008	,082
v068	Ik wil stout zijn	,592	,090	,003	,170
v222	Ik wil anderen uitlachen	,578	,189	-,086	,058
v261	Ik vind het leuk om kinderen bang te maken	,499	-,034	-,111	,171
v037	Ik wil de juf of meester storen in de klas	,442	,156	-,110	,120
v237	Ik voel me vaak alleen	,075	,735	,049	-,081
v087	Ik ben verdrietig	-,041	,711	,074	,063
v061	Ik vind mezelf stom	,008	,650	,084	,126
v064	Ik voel me hulpeloos	,071	,556	-,107	-,012
v067	Ik wou dat mijn leven anders was	-,053	,552	-,057	,048
v046	Ik word gepest	,030	,514	-,039	-,199
v236	Ik moet vaak huilen	,045	,514	,097	-,088
v024	Ik doe alles fout	,044	,499	-,023	,154
v015	Ik ben waardeloos	-,010	,477	-,109	,151
v018	Niemand vindt mij aardig	,174	,462	-,101	-,134
v248	Ik help als iemand valt of verdrietig is	-,193	,179	,638	,036
v065	Ik help kinderen in de klas	,048	-,083	,598	-,002
v032	Ik kan anderen goed helpen	,118	-,022	,587	-,068
v257	Ik vind het leuk om klasgenoten blij te maken	-,132	,017	,550	,102
v263	Ik wil dat de juf of meester trots op me is	-,110	,032	,506	-,003
v011	Ik ben te vertrouwen	-,034	-,064	,447	-,022
v260	Ik wil eerlijk zijn op school	-,269	,101	,423	-,130
v245	Als ik iets beloof aan mijn juf of meester, dan doe ik het ook	-,131	,027	,397	-,214
v256i	Ik let goed op in de les	,037	-,021	-,381	,369
v240	Ik kan veel	,241	-,241	,365	-,049
v051	Ik doe aardig	-,099	-,147	,283	-,108
v255i	Ik ben rustig in de klas	-,095	-,039	-,088	,698
v081	Ik roep door de klas	,099	-,003	,127	,679
v075	Ik maak rare geluiden in de klas	,102	,075	,059	,588
v253i	Ik gedraag me zoals het hoort	,008	-,029	-,180	,553
v251	Ik doe dingen die niet mogen op school	,234	-,030	-,005	,528
v254	De juf of meester is vaak boos op mij	,129	,058	-,130	,509
v250	Ik doe brutaal op school	,386	-,009	-,021	,479

Tabel 59 | Correlatie tussen de factoren voor 11-jarige jongens

Factor	1	2	3	4
1	1,000	,182	-,326	,429
2	,182	1,000	-,247	,085
3	-,326	-,247	1,000	-,372
4	,429	,085	-,372	1,000

Tabel 60 | ML Factoranalyse voor meisjes van 9 jaar

		Factor			
		1	2	3	4
v047	Ik wil kinderen pesten	,845	-,033	-,002	-,047
v222	Ik wil anderen uitlachen	,776	-,052	,056	-,027
v066	Ik wil ruzie	,734	-,114	,000	-,096
v037	Ik wil de juf of meester storen in de klas	,599	,004	-,029	,024
v068	Ik wil stout zijn	,570	-,045	,038	,119
v259	Ik vind het leuk om gemeen te doen op school	,504	,022	-,072	,043
v261	Ik vind het leuk om kinderen bang te maken	,374	-,006	-,066	,120
v258	Ik vind het leuk om kinderen aan het huilen te krijgen	,370	-,011	-,071	,024
v237	Ik voel me vaak alleen	-,001	-,777	,065	-,036
v046	Ik word gepest	-,036	-,671	,067	,045
v087	Ik ben verdrietig	,004	-,671	-,024	-,027
v236	Ik moet vaak huilen	-,061	-,643	,081	,096
v067	Ik wou dat mijn leven anders was	,001	-,588	-,009	-,017
v018	Niemand vindt mij aardig	,040	-,540	-,087	-,070
v061	Ik vind mezelf stom	,089	-,504	-,026	,007
v064	Ik voel me hulpeloos	,036	-,429	,018	-,016
v015	Ik ben waardeloos	,026	-,365	-,127	,048
v024	Ik doe alles fout	,061	-,273	-,046	,033
v065	Ik help kinderen in de klas	,022	-,001	,619	,027
v248	Ik help als iemand valt of verdrietig is	-,021	-,032	,594	,034
v257	Ik vind het leuk om klasgenoten blij te maken	-,085	,016	,553	,124
v032	Ik kan anderen goed helpen	,026	,024	,509	-,028
v240	Ik kan veel	,041	,164	,447	,038
v260	Ik wil eerlijk zijn op school	-,066	-,003	,409	-,053
v051	Ik doe aardig	,060	,127	,406	-,173
v245	Als ik iets beloof aan mijn juf of meester, dan doe ik het ook	-,013	,033	,344	-,222
v263	Ik wil dat de juf of meester trots op me is	-,087	-,083	,344	-,026
v011	Ik ben te vertrouwen	-,098	,077	,276	-,118
v081	Ik roep door de klas	,202	-,038	,150	,616
v255i	Ik ben rustig in de klas	-,123	-,035	-,200	,545
v075	Ik maak rare geluiden in de klas	,164	-,069	,092	,440
v254	De juf of meester is vaak boos op mij	-,002	-,205	-,066	,432
v250	Ik doe brutaal op school	,279	,056	-,034	,429
v251	Ik doe dingen die niet mogen op school	,197	-,020	-,043	,425
v256i	Ik let goed op in de les	-,053	-,051	-,330	,374
v253i	Ik gedraag me zoals het hoort	-,009	-,063	-,324	,359

Tabel 61 | Correlatie tussen de factoren voor 9-jarige meisjes

Factor	1	2	3	4
1	1,000	-,330	-,268	,424
2	-,330	1,000	,314	-,352
3	-,268	,314	1,000	-,386
4	,424	-,352	-,386	1,000

Tabel 62 | ML Factoranalyse voor meisjes van 10 jaar

		Factor			
		1	2	3	4
v047	Ik wil kinderen pesten	,715	,020	,028	-,024
v066	Ik wil ruzie	,702	,026	,097	-,034
v222	Ik wil anderen uitlachen	,656	,084	,027	-,075
v259	Ik vind het leuk om gemeen te doen op school	,621	,004	-,016	-,061
v258	Ik vind het leuk om kinderen aan het huilen te krijgen	,580	,015	,022	-,073
v037	Ik wil de juf of meester storen in de klas	,470	,076	-,071	,047
v068	Ik wil stout zijn	,433	-,020	-,126	-,025
v261	Ik vind het leuk om kinderen bang te maken	,391	-,046	-,197	,003
v237	Ik voel me vaak alleen	-,024	,773	,024	,028
v087	Ik ben verdrietig	-,025	,749	-,041	,082
v067	Ik wou dat mijn leven anders was	,049	,659	,001	,042
v236	Ik moet vaak huilen	-,046	,651	-,030	,060
v061	Ik vind mezelf stom	-,004	,561	-,091	,012
v064	Ik voel me hulpeloos	,105	,556	,064	,009
v046	Ik word gepest	,053	,550	-,004	,065
v015	Ik ben waardeloos	,027	,485	-,033	-,074
v018	Niemand vindt mij aardig	-,003	,480	,032	-,096
v024	Ik doe alles fout	,041	,397	-,030	-,074
v081	Ik roep door de klas	,048	,030	-,658	,093
v255i	Ik ben rustig in de klas	-,088	-,056	-,551	-,168
v075	Ik maak rare geluiden in de klas	,092	,081	-,545	,102
v250	Ik doe brutaal op school	,198	,044	-,513	,034
v253i	Ik gedraag me zoals het hoort	-,071	,063	-,504	-,286
v254	De juf of meester is vaak boos op mij	,094	,144	-,459	-,031
v251	Ik doe dingen die niet mogen op school	,285	,026	-,445	-,031
v256i	Ik let goed op in de les	-,071	-,010	-,412	-,355
v257	Ik vind het leuk om klasgenoten blij te maken	-,101	-,042	-,099	,579
v248	Ik help als iemand valt of verdrietig is	-,035	,076	,009	,570
v065	Ik help kinderen in de klas	-,019	-,095	-,045	,555
v032	Ik kan anderen goed helpen	,006	,009	-,015	,501
v260	Ik wil eerlijk zijn op school	-,173	,020	,070	,379
v051	Ik doe aardig	,042	-,148	,157	,361
v245	Als ik iets beloof aan mijn juf of meester, dan doe ik het ook	,003	-,042	,250	,360
v011	Ik ben te vertrouwen	-,068	-,066	,110	,352
v263	Ik wil dat de juf of meester trots op me is	-,057	,073	,022	,328
v240	Ik kan veel	,124	-,272	,006	,283

Tabel 63 | Correlatie tussen de factoren voor 10-jarige meisjes

Factor	1	2	3	4
1	1,000	,229	-,375	-,227
2	,229	1,000	-,301	-,243
3	-,375	-,301	1,000	,384
4	-,227	-,243	,384	1,000

Tabel 64 | ML Factoranalyse voor meisjes van 11 jaar

		Factor			
		1	2	3	4
v081	Ik roep door de klas	,662	,028	,114	-,030
v255i	Ik ben rustig in de klas	,624	-,047	-,097	,073
v250	Ik doe brutaal op school	,596	,011	,034	-,165
v075	Ik maak rare geluiden in de klas	,590	,000	,057	-,014
v251	Ik doe dingen die niet mogen op school	,476	,016	-,038	-,232
v254	De juf of meester is vaak boos op mij	,467	,129	-,130	-,049
v253i	Ik gedraag me zoals het hoort	,408	,051	-,341	,024

v237	Ik voel me vaak alleen	-,079	,774	,068	-,024
v087	Ik ben verdrietig	,023	,718	,110	-,035
v067	Ik wou dat mijn leven anders was	-,001	,654	,034	-,048
v061	Ik vind mezelf stom	,034	,612	-,096	,032
v236	Ik moet vaak huilen	,061	,606	,096	-,051
v046	Ik word gepest	-,054	,596	,097	-,072
v018	Niemand vindt mij aardig	-,041	,594	-,113	-,016
v064	Ik voel me hulpeloos	-,063	,557	-,063	-,022
v024	Ik doe alles fout	,124	,479	-,094	,021
v015	Ik ben waardeloos	,093	,464	-,069	,044

v065	Ik help kinderen in de klas	,066	-,053	,653	-,040
v032	Ik kan anderen goed helpen	,037	-,023	,597	-,075
v248	Ik help als iemand valt of verdrietig is	,065	,077	,594	,139
v257	Ik vind het leuk om klasgenoten blij te maken	,060	-,062	,501	,127
v051	Ik doe aardig	-,178	-,141	,420	-,077
v260	Ik wil eerlijk zijn op school	-,072	-,009	,417	,202
v245	Als ik iets beloof aan mijn juf of meester, dan doe ik het ook	-,200	-,031	,388	,082
v011	Ik ben te vertrouwen	-,076	,006	,351	,083
v256i	Ik let goed op in de les	,329	,081	-,344	,003
v263	Ik wil dat de juf of meester trots op me is	-,031	,100	,333	,074
v240	Ik kan veel	-,012	-,275	,315	-,082

v066	Ik wil ruzie	-,050	,044	-,013	-,599
v047	Ik wil kinderen pesten	-,041	,020	,017	-,598
v259	Ik vind het leuk om gemeen te doen op school	-,072	,037	-,073	-,582
v258	Ik vind het leuk om kinderen aan het huilen te krijgen	-,016	-,036	-,062	-,533
v222	Ik wil anderen uitlachen	,061	,019	-,032	-,517
v261	Ik vind het leuk om kinderen bang te maken	,165	-,020	,007	-,436
v068	Ik wil stout zijn	,091	,095	-,013	-,435
v037	Ik wil de juf of meester storen in de klas	,184	,047	-,013	-,360

Tabel 65 | Correlatie tussen de factoren voor 11-jarige meisjes

Factor	1	2	3	4
1	1,000	,269	-,353	-,375
2	,269	1,000	-,266	-,209
3	-,353	-,266	1,000	,310
4	-,375	-,209	,310	1,000

Tabel 66 | ML Factoranalyse voor meisjes van 12 en 13 jaar

		Factor			
		1	2	3	4
v081	Ik roep door de klas	,718	-,014	,133	-,043
v255i	Ik ben rustig in de klas	,640	-,043	-,121	,065
v254	De juf of meester is vaak boos op mij	,583	,005	-,031	-,104
v075	Ik maak rare geluiden in de klas	,563	,054	,120	-,170
v250	Ik doe brutaal op school	,529	,109	,059	-,320
v256i	Ik let goed op in de les	,426	,034	-,317	,133
v251	Ik doe dingen die niet mogen op school	,378	,138	-,044	-,325

v237	Ik voel me vaak alleen	-,189	,675	,050	-,039
v067	Ik wou dat mijn leven anders was	,030	,631	-,015	-,080
v087	Ik ben verdrietig	,044	,598	,018	,019
v061	Ik vind mezelf stom	,157	,596	-,054	,002
v236	Ik moet vaak huilen	-,061	,541	,069	-,094
v064	Ik voel me hulpeloos	-,032	,528	-,021	-,079
v046	Ik word gepest	-,118	,508	,111	-,083
v024	Ik doe alles fout	,153	,464	-,087	,067
v015	Ik ben waardeloos	,163	,462	-,177	,064
v018	Niemand vindt mij aardig	,082	,392	-,208	,118

v257	Ik vind het leuk om klasgenoten blij te maken	,122	-,056	,598	,139
v260	Ik wil eerlijk zijn op school	-,056	,095	,568	,153
v248	Ik help als iemand valt of verdrietig is	,112	,015	,558	,117
v065	Ik help kinderen in de klas	,060	-,048	,548	-,002
v240	Ik kan veel	-,006	-,220	,507	-,174
v263	Ik wil dat de juf of meester trots op me is	-,068	,154	,473	,035
v032	Ik kan anderen goed helpen	-,003	-,035	,465	-,040
v011	Ik ben te vertrouwen	-,002	-,035	,408	,055
v253i	Ik gedraag me zoals het hoort	,380	,021	-,407	,011
v245	Als ik iets beloof aan mijn juf of meester, dan doe ik het ook	-,266	-,022	,368	,050
v051	Ik doe aardig	-,177	-,101	,343	-,024

v047	Ik wil kinderen pesten	-,007	,079	,033	-,749
v222	Ik wil anderen uitlachen	-,112	,123	-,132	-,673
v037	Ik wil de juf of meester storen in de klas	,154	,077	,052	-,621
v066	Ik wil ruzie	,036	-,045	-,161	-,554
v258	Ik vind het leuk om kinderen aan het huilen te krijgen	,015	,053	,038	-,546
v259	Ik vind het leuk om gemeen te doen op school	,083	-,011	-,248	-,480
v261	Ik vind het leuk om kinderen bang te maken	,236	-,023	-,115	-,347
v068	Ik wil stout zijn	,276	-,030	-,034	-,338

Tabel 67 | Correlatie tussen de factoren voor 12 en 13-jarige meisjes

Factor	1	2	3	4
1	1,000	,136	-,351	-,304
2	,136	1,000	-,229	-,196
3	-,351	-,229	1,000	,171
4	-,304	-,196	,171	1,000

B.5 Steekproef van validiteitsonderzoek naar samenhang met andere instrumenten

Tabel 68 | Verdeling aantal scholen naar verstedelijking

Mate van verstedelijking	Steekproef scholen N	Steekproef %	Populatie %
Zeer sterk	2	6	12
Sterk	11	32	22
Matig	5	15	19
Weinig	10	29	27
Niet	6	18	20
Totaal	34	100	100

Tabel 69 | Verdeling van percentage leerlingen (*P*) met leerlinggewichten anders dan 0

Percentage leerlingen met gewicht anders dan 0	Steekproef scholen N	Steekproef %	Populatie %
$P < 10$	19	56	53
$10 \leq P < 25$	12	35	30
$25 \leq P < 40$	2	6	8
$P \geq 40$	1	3	9
	34	100	100

Tabel 70 | Verdeling van percentage niet-westerse allochtonen

Percentage niet-westerse allochtonen per school	Steekproef scholen N	Steekproef %	Populatie %
< 5	14	48	54
5 tot 25	12	41	30
> 25	3	10	16
Totaal	29	100	100

Tabel 71 | Geografische verdeling aantal scholen naar regio

Regio	Steekproef scholen N	Steekproef %	Populatie %
Noord	4	12	16
Oost	11	32	24
West	16	47	41
Zuid	3	9	19
Totaal	34	100	100

Tabel 72 | Verdeling van schoolgrootte

Schoolgrootte	Steekproef scholen N	Steekproef %	Populatie %
Klein (N<200)	12	35	50,5
Groot (N>200)	22	65	49,5
Totaal	34	100	100

Tabel 73 | Beschrijving van de steekproefverdeling naar leeftijd en geslacht

Leeftijd in jaren	N jongens	N meisjes	Totaal steekproef
8	99	96	195
9	189	200	389
10	210	209	419
11	198	161	359
12 en 13	127	107	234
Totaal	823	773	1596

B.6 Samenhang met andere instrumenten per sekse en leeftijd

Tabel 74 | Correlaties met andere instrumenten bij jongens met de verwachtingen in kleur
(groen: positieve samenhang verwachting, oranje: negatieve samenhang verwachting)

	Negatieve intenties	Ongelukkig somber	Onrustig verstorend	Hulpvaardig sociaal
CBSK (N=166)				
Sociale acceptatie	-,02	-,31**	,01	,22**
Gedragshouding	-,20**	-,27**	-,37**	,43**
Eigenwaarde	-,11	-,43**	-,20**	,25**
CDI (N=235)				
Depressie	,26**	,66**	,41**	-,36**
SVL (N=475)				
Plezier op school	-,40**	-,34**	-,38**	,40**
Sociaal aanvaard voelen	-,07	-,49**	-,12*	,20**
Relatie met de leerkracht	-,34**	-,26**	-,35**	,29**
Welbevinden	-,29**	-,40**	-,31**	,32**
SDQ (N=94)				
Totaal	-,09	,25*	,10	,12
Emotionele problemen	-,06	,28**	-,09	,04
Gedragsproblemen	-,14	,060	,04	,068
Aandachtsproblemen	,10	,18	,36**	,106
Probl. In omgang met kinderen	-,27**	,09	-,22*	,081
Prosociaal gedrag	,15	,00	,11	,08
IRPA (N=195, 127)				
Fysiek	,14*	,11	,23**	-,08
Verbaal	,12	,09	,27**	-,06
Heimelijk	,20**	,12	,26**	-,11
Proactieve functie	,18*	-,01	,28**	-,08
Reactieve functie	,12	,28**	,15	-,04

Tabel 75 | Correlaties met andere instrumenten bij meisjes met de verwachtingen in kleur
(groen: positieve samenhang verwachting, oranje: negatieve samenhang verwachting)

	Negatieve intenties	Ongelukkig somber	Onrustig verstorend	Hulpvaardig sociaal
CBSK (N=160)				
Sociale acceptatie	,11	-,37**	,06	,04
Gedragshouding	-,10	-,31**	-,36**	,28**
Eigenwaarde	,10	-,48**	-,12	,15
CDI (N=245)				
Depressie	,26**	,69**	,26**	-,37**
SVL (N=456)				
Plezier op school	-,16**	-,35**	-,23**	,16**
Sociaal aanvaard voelen	-,07	-,53**	-,02	,10*
Relatie met de leerkracht	-,22**	-,20**	-,29**	,16**
Welbevinden	-,16**	-,42**	-,17**	,15**
SDQ (N=101)				
Totaal	-,02	,31**	,13	,13
Emotionele problemen	,06	,32**	,01	,12
Gedragsproblemen	,03	,22*	,18	,08
Aandachtsproblemen	,04	,18	,28**	,07
Probl. In omgang met kinderen	-,18	,21*	-,13	,12
Prosociaal gedrag	,09	-,19	,03	-,07
IRPA (N=(222, 114))				
Fysiek	,20**	,01	,09	-,05
Verbaal	,15*	,14*	,29**	-,18**
Heimelijk	,19**	,10	,28**	-,08
Proactieve functie	,06	-,08	,11	-,04
Reactieve functie	-,07	,27**	-,12	-,03

Tabel 76 | Correlaties met andere instrumenten bij 8 jarigen

	Negatieve intenties	Ongelukkig somber	Onrustig verstorend	Hulpvaardig sociaal
CBSK (N=30)				
Sociale acceptatie	,47**	,03	,31	,01
Gedragshouding	,19	-,26	-,14	,12
Eigenwaarde	,31	-,10	-,04	,05
CDI (N=63)				
Depressie	,44**	,52**	,49**	-,62**
SVL (N=127)				
Plezier op school	-,34	-,39**	-,37**	,44**
Sociaal aanvaard voelen	-,32**	-,63**	-,30**	,39**
Relatie met de leerkracht	-,40**	-,36**	-,41**	,48**
Welbevinden	-,39**	-,53**	-,40**	,49**
SDQ (N=9)				
Totaal	,13	,28	,06	,41
Emotionele problemen	,13	,56	-,32	,59
Gedragsproblemen	,38	-,2	,34	,05
Aandachtsproblemen	,14	,12	,23	,11
Probl. In omgang met kinderen	-,14	,22	-,03	,56
Prosociaal gedrag	0	-,19	-,30	,37
IRPA (N=72, 36)				
Fysiek	,29*	,00	,29*	-,15
Verbaal	,36**	,09	,37**	-,21
Heimelijk	,03	-,01	,09	,02
Proactieve functie	,06	-,13	,01	,28
Reactieve functie	,13	,43**	,07	,00

Tabel 77 | Correlaties met andere instrumenten bij 9 jarigen

	Negatieve intenties	Ongelukkig somber	Onrustig verstorend	Hulpvaardig sociaal
CBSK (N=77)				
Sociale acceptatie	-,02	-,30**	-,09	,15
Gedragshouding	-,11	-,16	-,28*	,45**
Eigenwaarde	-,20	-,43**	-,22	,33**
CDI (N=84)				
Depressie	,30**	,56**	,36**	-,38**
SVL (N=236)				
Plezier op school	-,20**	-,24**	-,26**	,23**
Sociaal aanvaard voelen	-,08	-,52**	-,05	,22**
Relatie met de leerkracht	-,34**	-,23**	-,39**	,31**
Welbevinden	-,24**	-,41**	-,27**	,30**
SDQ (N=38)				
Totaal	,11	,39*	,42**	-,06
Emotionele problemen	,06	,37*	,21	-,02
Gedragsproblemen	,06	,30	,27	-,03
Aandachtsproblemen	,27	,26	,67**	-,10
Probl. In omgang met kinderen	-,20	,30	-,05	,01
Prosociaal gedrag	-,01	-,31	-,06	,23
IRPA (N=99, 54)				
Fysiek	,42**	,08	,35**	-,15
Verbaal	,04	,15	,10	-,07
Heimelijk	,31**	,26*	,22*	-,15
Proactieve functie	,09	,16	,21	-,16
Reactieve functie	-,03	-,01	-,02	-,01

Tabel 78 | Correlaties met andere instrumenten bij 10 jarigen

	Negatieve intenties	Ongelukkig somber	Onrustig verstorend	Hulpvaardig sociaal
CBSK (N=111)				
Sociale acceptatie	-,20*	-,29**	-,10	,22*
Gedragshouding	-,19	-,33**	-,40**	,27**
Eigenwaarde	-,12	-,41**	-,28**	,16
CDI (N=92)				
Depressie	,28**	,76**	,48**	-,33**
SVL (N=232)				
Plezier op school	-,35**	-,41**	-,39**	,28**
Sociaal aanvaard voelen	-,10	-,60**	-,11	,14*
Relatie met de leerkracht	-,31**	-,40**	-,41**	,18**
Welbevinden	-,30**	-,57**	-,35**	,24**
SDQ (N=54)				
Totaal	-,01	,43**	,25	,17
Emotionele problemen	-,05	,41**	-,01	,22
Gedragsproblemen	-,11	,34*	,20	,13
Aandachtsproblemen	,21	,21	,49**	-,00
Probl. In omgang met kinderen	-,23	,25	-,15	,16
Prosociaal gedrag	-,06	-,260	,07	-,04
IRPA (N=102, 59)				
Fysiek	,08	,03	,31**	,12
Verbaal	,08	,23*	,27**	-,05
Heimelijk	,11	,06	,24*	,02
Proactieve functie	,20	-,160	,21	-,10
Reactieve functie	,21	,46**	,33*	-,04

Tabel 79 | Correlaties met andere instrumenten bij 11 jarigen

	Negatieve intenties	Ongelukkig somber	Onrustig verstorend	Hulpvaardig sociaal
CBSK (N=83)				
Sociale acceptatie	,14	-,20	,11	,07
Gedragshouding	-,11	-,29*	-,47**	,40**
Eigenwaarde	,19	-,65**	-,24*	,44**
CDI (N=125)				
Depressie	,20*	,71**	,24**	-,29**
SVL (N=198)				
Plezier op school	-,14*	-,24**	-,33**	,28**
Sociaal aanvaard voelen	-,01	-,42**	-,10	,15*
Relatie met de leerkracht	-,11	-,06	-,23**	,09
Welbevinden	-,07	-,23**	-,20**	,16*
SDQ (N=41)				
Totaal	,08	,46**	,24	-,08
Emotionele problemen	,31	,45**	,05	-,14
Gedragsproblemen	-,00	,08	,10	,09
Aandachtsproblemen	,04	,21	,42**	,04
Probl. In omgang met kinderen	-,25	,32*	-,14	-,16
Prosociaal gedrag	,02	-,13	,06	,025
IRPA (N=89, 52)				
Fysiek	,02	,02	,07	-,32**
Verbaal	-,03	-,08	,40**	-,06
Heimelijk	,18	,06	,39**	-,07
Proactieve functie	-,02	-,26	,17	-,20
Reactieve functie	-,17	,11	-,05	-,13

Tabel 80 | Correlaties met andere instrumenten bij 12 en 13 jarigen

	Negatieve intenties	Ongelukkig somber	Onrustig verstorend	Hulpvaardig sociaal
CBSK (N=53)				
Sociale acceptatie	-,12	-,49**	,07	,08
Gedragshouding	-,52**	-,40**	-,68**	,64**
Eigenwaarde	-,06	-,70**	,01	,06
CDI (N=115)				
Depressie	,14	,72**	,23*	-,29**
SVL (N=132)				
Plezier op school	-,61**	-,39**	-,48**	,46**
Sociaal aanvaard voelen	,04	-,40**	,12	-,10
Relatie met de leerkracht	-,46**	-,16	-,37**	,35**
Welbevinden	-,34**	-,33**	-,22*	,21*
SDQ (N=51)				
Totaal	-,14	-,12	-,22	,14
Emotionele problemen	-,15	,09	-,21	,02
Gedragsproblemen	-,12	-,18	-,06	,06
Aandachtsproblemen	,05	-,14	-,02	,13
Probl. In omgang met kinderen	-,22	-,14	-,37**	,19
Prosociaal gedrag	,18	,30*	,24	-,12
IRPA (N=55, 40)				
Fysiek	,15	,10	,14	,03
Verbaal	,30*	,17	,44**	-,31*
Heimelijk	,30*	,17	,33*	-,22
Proactieve functie	,21	,05	,45**	-,09
Reactieve functie	-,07	,27	-,06	-,07

Instituut voor Kanjertrainingen

Edvard Munchweg 41
1328 MB Almere

T (036) 548 94 05

E info@kanjertraining.nl

I www.kanjertrainingen.nl

Kanjer **trainingen**

